

Poyta kí Maji kí
Ja
ndàngi
Ta-je kí dɔ Poyta kí Maji-ti kí
Ja ndàngi

Ja ndàngi mbete kin kɔ kadi dow ndó ə adi-
né meɛ-é kí Jeju to Kristi dow kí Lubə mbəti-é, to
Ngon lə Lubə, adi dow adi-é meɛ-é rəmə, isi kəm
kì ri-é ('Ndó 20:31). E ɔsi kagi dɔ to-ti kí Jeju to
Lubə, ngà ɛ tɔji-é kí to dow kí oy dɔ kagdəsi-ti kɔ
kadi njera majal-je d'isi-né kəm kisi kí sartagangi
rəm tɔ.

Ja to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí dɔgi
gidi-é joo, adi né-je kí ra né kí ta-é tɔ meɛ mbete-
ti kinlé, ɛ a lo-é-ti. Né-je kinlé, ɛ ɔsi go-na-ti kì
gangi-é gangi-é adi tɔ gay kì mbete-je kí mutə kí
d'or poy kisi kì dɔ taá lə Jeju. Ja or poy nékɔji-
je siri kì ta-je kí Jeju pa nja siri kí tɔji-né kí n'to
Lubə: Jeju panè: «Mā ya m'to nékuso kí njəkadi
dow-je d'isi kəm» (6:35,48), «m'to londógi lə
dɔnangi» (8:12; 9:5), «m'to tarəbi» (10:7,9), «m'to
njəkul bati-je kí maji» (10:11,14), «m'to njəkadi
dow-je 'tɔsi ndəl rəm, m'to njəkadi dow-je d'isi
kəm rəm» (11:25), «m'to rəbi, m'to ta kí tɔgrɔ-ti
rəm, m'to kiskəm rəm» (14:6), «m'to kagi nduu
kí tɔgrɔ-ti (15:1,5).»

Lo tum gin mbete-ti kinlé Ja panè «Ta isi nɔɔ»
ə «Ta» lé to Jeju kí isi nati kì Lubə lo tum gin né-
je-ti, adi kì takul-é bá Lubə ra-né né-je lay. «Ta»

kinlé, təl dow. Kadi Ja təl-né ta mbete liə kinlé, ɛ
 ɔr poy né-je kí bəti-bəti kí sɔbi dɔ koy Jeju kɪ tɔsi
 kí tɔsi ndəl ində lo tɛɛ, kɪ tɔji kí tɔji rɔ-é njéndó
 né-je liə go tɔsi-ti kí ɛ tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dan
 dɛ-ti kí d'oy.

Kulə gin ta

¹ Lo kulə gin né-je-ti ya, Ta isi nɔɔ ngá. Ta isi
 nati kɪ Lubə ə Ta lé to Lubə.

² Ta isi nati kɪ Lubə lo kulə gin né-je-ti nɔ.

³ Lubə ra né-je lay kɪ takul Ta ə né kí ɛ ra kɪ
 takul Ta al ya goto.

⁴ Ə mɛɛ Ta-ti kinlé bá kiskəm tɔ-ti ə kiskəm to
 londógi lə dow-je.

⁵ Lo kí ndógi ndógi londul-ti, ngà londul bá
 uwə-é kɪ rɔ-é-ti al.

⁶ †Lubə ulə dow káre kí ri-é lə Ja.

⁷ Ja lé to njékoo né ə kidə dow-je ta kí dɔ-ti; adi
 ɛ ree kadi n'pa ta kí dɔ lo kí ndógi-ti, kɔ kadi
 dow-je lay ya d'adi mɛɛ-dé kɪ takul n'è.

⁸ Ɛ bá to lo kí ndógi lé al, ngà ɛ ree kɔ pa ta
 kí dɔ-ti kadi dow-je.

⁹ Londógi kí tɔgrɔ-ti lé ree dɔnangi-ti ə ndógi
 adi dow-je lay d'oo-né lo.

¹⁰ Lubə ra dɔnangi kɪ takul Ta ə Ta lé ree
 dɔnangi-ti nè; rəmə dow-je kí dɔnangi-ti 'gə-é al.

¹¹ Ɛ ree rɔ dow-je-ti liə ya rəmə, 'mbati kuwə-é
 kɪ rɔ-dé-ti;

¹² ngà dɛ lay kí d'uwə-é kɪ rɔ-dé-ti ə d'adi-é
 mɛɛ-dé lé, ɛ adi-dé tarəbi kadi 'təl ngan lə Lubə.

† 1:6 1:6 Mat 3:1; Mar 1:4; Luk 3:1,2

¹³ Dɛ lé 'to ngan lə Lubə kí Lubə ya oji-dé, ɓi koji kinlé to koji kí dow ɓá oji-dé al, ɓá to ndigi lə dow al rəm tɔ.

¹⁴ Ta lé, təl rɔ-é dow-ti ə ra ɓe dan-ji-ti rəm, to njèra maji n̄a rəm, to njèta kí tɔgrɔ-ti rəm tɔ. J'oo né riba liə, kí to riba kí ɛ ingə kɔɔ to kí to Ngon kəl kí j̄ rɔ Bɔbi-é-ti ya.

¹⁵ Ja pa ta kí dɔ-é-ti adi dow-je ə pa k̄i ndi-é kí boy panè: «To ɛ kinlé ɓá m'pa ta kí dɔ-é-ti m'panè: Ɛ kí njèree go-m-ti lé to dow kí 'boy itəm, kɔɔ ɛ to dow kí kete n̄ɔ-m-ti.»

¹⁶ Ə j̄əi lay ya ramaji liə kí al dɔ lo kinlé nduy dɔ-ji pitim, ɓá j'ubəi maji-é k̄i kete-kete rəm tɔ.

¹⁷ Kɔɔtalə Lubə adi ndukun k̄i kəm rəb̄i kí rɔ Moiyiji-ti ə ramaji, k̄i ta kí tɔgrɔ-ti ɓá ree k̄i kəm rəb̄i kí rɔ Jeju Kristi-ti tɔ.

¹⁸ Lubə lé, dow oo-é nja káre al; ngà Ngon kəl kí to Lubə, njèkisi mbó Bɔbi-é-ti lé ya ɓá adi kəm dow-je ijə dɔ Bɔbi-é-ti.

Kullə-je kí Jeju ra takəm dow-je-ti rəsi

Ta kí Ja pa dɔ Jeju-ti

Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Luk 3:15-18; Ja 5:33-36

¹⁹ Ndɔ káre bè, jipi-je d'ulə njégugnə-je lə Lubə, k̄i dow-je kí gin koji-ti lə Lebi kí 'to njèra sə-dé dɔ kullə-ti, adi d'j̄ ɓebo Jorijaləm-ti 'ree 'd̄əji ta Ja 'panè: I lé, 'to n̄a wa? Bɛɓa Ja pa ta kí dɔ né-ti kí ɛ oo.

20 Loki 'dəji-é ta kin bè lé, ɛ naji al ya idə-dé rəsi panè: Mə m'to Kristi*† al.

21 Dɛ 'təl 'dəji-é 'panè: Ngà i 'to nɔ́ wa? Sé i 'to Eli wa? Ʒ ilə-dé-ti panè: M'to Eli al. Dow kí j'isi j'ngəbi-é kí to njèpata kí ta Lubə-ti lé, sé to i wa? Ʒ ilə-dé-ti panè: Mə m'to dowbé kinlé al.

22 Rəmə 'təl 'dəji-é ya bəy 'panè: Ngà i lé 'to nɔ́ ya wa? I ya 'idə-ji ta kí dɔ-i-ti kadi j'ow j'idə njékulə-ji-je lé bane.

23 Ʒ panè:
Titi kí Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa-né lé,
mə m'to dow kí ndi-é ba diləlo-ti panè:
'Rai rəbi lə 'Babe adi ɔ njururu-njururu.

24 Dow-je kí d'ulə-dé rɔ Ja-ti lé 'to Parisi-je†.

25 Ja ɔ ra dow-je batəm bá dɛ 'dəji-é 'panè: Kinə i 'to Kristi lé al rəm, 'to Eli al rəm, bá 'to njèpata kí ta Lubə-ti lé al rəm, ngà kɔ ri bá 'ra dow-je batəm wa?

26 Ja ilə-dé-ti panè: Mə m'ra dow-je batəm mani; ngà dow káre isi dan-si-ti nɔɔ ya é sɔi 'gəi-é al.

27 Dowbé lé à ree go-m-ti nɔɔ. Ə mə kinlé kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al.

28 Ta-je kinlé dɛ 'pa kì nɔ mɛɛ bɛ-ti kí Betani, ta ba Jurdɛ-ti kəl-é-ti kí lokubə kàdì-ti kí Ja ra dow-je batəm-ti lé.

---

* 1:20 1:20 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † 1:20 1:20 Ja 1:41 † 1:24 1:24 Parisi-je, 'to kuti dow-je madi kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti lə Moiyiji kadi ngà nɔ.

²⁹ Lo aa go-ti, Ja oo Jeju ɔw ree rɔ-é-ti ə panè: Ooi, Ngonbati læ Lubə kí njèkɔr majal dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti lé ɔ ɔw ree ɔngi.

³⁰ To ɛ kí ɔw ree kɔngi lé bá m'pa ta kí dɔ-é-ti m'panè: Ɛ kí njèree go-m-ti lé to dow kí 'boy itə-m, kdɔ ɛ to dow kí kete nɔ-m-ti.

³¹ Ə mə kàrè kete m'gə-é al, ngà m'ree m'ra dow-je batəm mani bè kdɔ kadi Israyel-je 'gə-é-né to.

³² Ja oo né ə pa ta dɔ-ti rəsi panè: M'oo Ndil kí aa njay i dɔrɔ-ti ree titi-nɔ kɔ dɔngɔdnda bè ree isi dɔ Jeju-ti;

³³ ə mə m'gə-é al, ngà njèkulə-m kadi m'ra dow-je batəm mani lé bá idə-m panè: Ɛ kí Ndil kí aa njay à kɔ dɔrɔ-ti ree kisi dɔ-é-ti kadi 'oo-é kinlé, ɛ bá à ra dow-je batəm kɔ Ndil kí aa njay.

³⁴ Mə m'oo né-é kɔ kəm-m, bá m'panè: Ɛ kí ɔw kɔngi lé bá to Ngon læ Lubə.

Njéndó né-je kí dɔsɔy

Mat 4:18-22; Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

³⁵ Lo aa go-ti kàrè, Ja kɔ dow-je joo dan njéndó né-je-ti liə d'isi lo-é-ti kinlé ya bəy.

³⁶ Beba loki oo Jeju ɔw dəə lé ɛ panè: Ooi, Ngonbati læ Lubə lé ɔ ɔw ɔngi.

³⁷ Loki njéndó né-je kí joo kin d'oo ta-je kinlé bè rəmə, dɛ d'i d'un go Jeju.

³⁸ Jeju təl kəm-é ə oo-dé go-é-ti rəmə dəji-dé panè: Ri bá 'sangi wa? Dɛ 'ba-é: *Rabi* adi kɔr mɛɛ-é to njéndó dow-je né ə 'dəji-é 'panè: I 'isi rá wa?

³⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: 'Reei ə a kooi. À to kàdì kí sɔ́ kí losɔ́ɔ́ je bè. Beba dɛ́ d'ow d'oo lo kisi-é ə d'isi rɔ́-é-ti ndɔ́-é-ti kinlé.

⁴⁰ Dingəm-je kí joo kí d'oo ta-je lə Jə ə d'un go Jeju lé, ɛ́ káre to Andre kí ngonkɔ́ Simɔ́ Piyər.

⁴¹ Ẹ́ ɔ́w ingə ngonkɔ́-é Simɔ́ lé ya kete idə-é panè: J'ingə «Mesi» – kər mɛɛ́-é to Kristi (dow kí Lubə mbəti-é).

⁴² Go-ti, ɔ́w kì Simɔ́ lé rɔ́ Jeju-ti. Beba Jeju oo-é ya rəmə panè: I 'to Simɔ́ kí ngon lə Jonasi. D'a ba-i Sepasi (kər mɛɛ́-é to ər).

⁴³ Lo aa go-ti, loki Jeju oji kadì n'ow donangi Galile-ti lé ɛ́ ingə dow káre kí ri-é lə Pilipi ə idə-é panè: 'Un go-m.

⁴⁴ Pilipi dɛ́ kì Andre, kì Piyər lé 'to dow-je kí bebo Betsayda-ti.

⁴⁵ Go-ti, Pilipi ingə dow káre kí ri-é lə Nataniyel ə idə-é panè: Dow kí ndukun lə Moiyiji, kì mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti 'pa ta liə lé j'ingə-é; to Jeju kí Najareti-ti, ngon lə Jojepi.

⁴⁶ Nataniyel idə Pilipi lé panè: Né kí maji à kɪ mɛɛ́ bə-ti kí Najareti tɔ́ ban wa?

⁴⁷ Rəmə Pilipi təl idə-é panè: 'Ree 'oo. Loki Jeju oo kí Nataniyel isi ree rɔ́-é-ti lé, ɛ́ pa ta kí dɔ́-é-ti panè: Ooi, Israyel kí tɔ́grɔ́-ti kí kədkəm dow-je goto rɔ́-é-ti é ɔ́w ree ɔ́ngi.

⁴⁸ Ə Nataniyel dəji-é panè: I 'gə-m rá wa? Jeju ilə-é-ti panè: Loki 'a-né gin kote-ti kin ya m'oo-i pá bá Pilipi ba-i bəy.

⁴⁹ Nataniyel təl ilə-é-ti panè: Njèndó dow-je né, i lé 'to Ngon lə Lubə rəm, bá 'to ngar lə Israyel-je rəm tɔ́.

⁵⁰ Beβa Jeju idə-é panè: Kidə kí m'idə-i m'panè m'oo-i gin kote-ti kin bá i adi-m-né mɛɛ-i tin! Né-je kí tò bəl itə né-je kin ya 'a koo bəy.

⁵¹ Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a kooi ta dora kí tɛɛ ə a kooi malayka-je lə Lubə kí d'a kɪ dɔ Ngon lə dow-ti kɔɔ kow dora-ti rəm, bá d'a kɪ dora-ti təl ree dɔ-é-ti rəm tɔ.

2

Jeju ra man adi təl yibi nduu

¹ Nɔɔ joo go-ti, taana tò mɛɛ be-ti kí Kanaɔ dɔnangi Galile-ti. Kɔ Jeju a lo-é-ti nɔɔ rəm,

² bá Jeju kɪ njéndó né-je liə kàrè 'ba-dé lo-é-ti tɔ.

³ Yibi nduu tingə, rəmə kɔ Jeju idə-é panè: «Yibi nduu goto ngá.»

⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Dené*, ta ri lə-ji jɛ səi wa?» Dɔkàdɪ lə-m asi al bəy.

⁵ Kɔ-é idə njérakullə-je panè: «Né lay kí à kidə-si ya 'rai.»

⁶ Lo-é-ti nɔɔ lé, jo əɾ kí boy-boy məkɛ tò-ti ə jo káre ya à kun man litir bu-je bè ə to jo-je kí man tò-ti kɔɔ kadi jipi-je 'togi-né rɔ-dé kadi d'aa njay takəm Lubə-ti.

⁷ Jeju idə-dé panè: «Ungi man rusi jo-je kinlé. Rəmə d'ungɪ man-ti adi rusi tɛnɛnɛ-tɛnɛnɛ.»

⁸ Təl idə-dé panè: «ɔdi ɔwi-né adi njəkoo go nékuso» ə dɛ d'ɔdi d'ɔw-né d'adi-é ya tɔ.

---

* **2:4 2:4** Ba kí Jeju ba kɔ-é «dené» lé to nədi bá nədi-é al. Kɔɔ Jeju to njèkilə kuji bi à nədi kɔ-é al.

⁹ Loki njèkoo go nékuso na man kí 'təl-é yibi nduu-ti lé rəmə, ɛ gə lo kí i-ti al, ngà njérakullə-je kí d'odi man lé bá 'gə maji.

¹⁰ Njèkoo go nékuso ba njètaa dené lé ə panè: Dow-je lay lé, yibi nduu kí maji bá 'ləbi kete-kete ə ɛ kí maji na al bá d'inə gogi adi yibi ra dow-je bá 'ləbi bəy. Ngà i rəmə, yibi nduu kí maji bá i inə gogi sar ngosnè bəy wa?

¹¹ Nékoji-je kí Jeju ra lé, ɛ kin bá to kí dosay. E ra mee be-ti Kana, donangi Galile-ti toji-né tógi-é ndaa-ti rəsi ə njéndó né-je liə d'adi-é mee-dé.

¹² †Go né-je-ti kinlé, Jeju ow mee be-ti kí Kapernayim nati kì kɔ-é-je kì ngankɔ-é-je, kì njéndó né-je liə, ngà kisi bá d'isi-ti ndo na al.

Jeju tubə njéragati-je takəy-ti lə Lubə

Mar 11:15-18; Mat 12:38-40; Luk 19:45,46

¹³ Loki ndo ra naɣ Paki lə jipi-je naɣ ngosi lé, Jeju ow mee bebo Jorijalem-ti.

¹⁴ Ə ow takəy-ti lə Lubə rəmə, ingə njéra gati bati-je, kì mangi-je, kì də-je kì njémbəl-na là-je†.

¹⁵ Beba Jeju pəti kulə ndəy-ti tubə-né dow-je kin lay takəy-ti lə Lubə ə tubə-né bati-je, kì mangi-je, bá sane ka là lə njémbəl-na là-je ə titə tablə-je lə-dé tilə. ¹⁶ Ə idə njéra gati də-je panè: «'Saai né-je kin rangi lo kin-ti. Kəy lə Bobi-m lé, 'rai-é ki kəy ra gati al!»

---

† **2:12 2:12** Mat 4:13 † **2:14 2:14** Jipi-je kí d'i do be-je-ti kí rangi bá 'ree Jorijalem lé 'ree kì là kí do be mba-ti adi d'a mbəl la-je lə-dé lé bá d'a ndogi-né nékul-je kdo pole-né Lubə rəm, kdo kugə-né lambo-je kí sobi do kəy lə Lubə rəm.

¹⁷ Mee njéndó né-je ole do ta-ti kí mbete kí aa njay pa panè: «Kəy lə-i lé ta-é ò mee-m toki pər bə.»

¹⁸ Beba jipi-je 'pa siə 'panè: «Nékoji ri bá 'a ra kadi j'oo bá j'a gə-né kí to tó-é kadi i 'ra-né né kinlé bə wa?»

¹⁹ †Jeju təl ilə-dé-ti panè: «'Tɔɔi kəy lə Lubə kin ə ndo mutə ya mə kində gogi lay.»

²⁰ Jipi-je lé d'idə-é 'panè: «Kəy lə Lubə kin kí j'ində bal kɔrsɔ gidi-é məkə lé ya i kan bá 'panè ndo mutə-rè ya 'a kində gogi lay!»

²¹ Ngà ɛ lé, ɛ pa ta lə kəy lə Lubə kí to daji rɔ-é ɛ ya.

²² Ndo kí Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ngá bá mee njéndó né-je liə ole do ta-ti kinlé ə dɛ d'adi mee-dé mbete kí aa njay rəm, d'adi mee-dé ta kí Jeju pa lé rəm tɔ.

Jeju gə ta kí mee dow-je-ti

²³ Mee ndo-je-ti kí Jeju ɔ-né lo ra nɔy Paki-ti mee bebo Jorijaləm-ti kinlé, dow-je nɔ ya d'adi-é mee-dé kɔo koo kí d'oo nékoji-je kí ɛ ra ra.

²⁴ Ngà Jeju nda mee-é rɔ-dé-ti al, kɔo ɛ gə mee dow-je lay.

²⁵ ɛ ɔw ndoo kadi dow madi pa ta kí do dow-ti adi-é al ngá, kɔo ɛ gə ta kí mee dow-je-ti lay.

3

Jeju kɔ Nikodəm

Mat 18:3; Ja 1:12-13; 1Pi 1:3,23

† **2:19 2:19** Mat 26:61; 27:40; Mar 14:58; 15:29

1 Ngà dow káre dan Parisi-je-ti* kí to káre dan 'boy-je-ti læ jipi-je kí ri-é læ Nikodem

2 ree ro Jeju-ti ndoo idə-é panè: Njèndó dow-je né, jẹ j'gə kí i lé, 'to njèndó dow-je né kí Lubə ya ulə-i; kdotalə dow kí Lubə nà y siə al lé, à kasi ra nékəji-je kí i 'ra 'ra kin al.

3 Jeju ilə-é-ti panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; dow kí d'oji-é sigi al lé, à kasi koo kɔbe læ Lubə al.»

4 Rəmə Nikodem dəji-é panè: Dow bugə ngá lé, d'a təl koji-é sigi ban bəy wa? Se à təl kur meɛ kɔ-é-ti gogi kadì d'oji-é nja joo bəy wa?

5 Jeju təl idə-é panè: «'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; kinə d'oji dow kì kəm rəbi læ man al rəm, kì kəm rəbi læ Ndil kí aa njay rəm al lé, dowbé à kow kɔbe-ti læ Lubə al.

6 Dow kí dow bá oji-é lé, ro-é to dow ya tɔ; ngà dow kí Ndil bá oji-é lé to ndil ya tɔ.

7 Ta kí m'idə-i m'panè: “D'a təl koji-si sigi gogi bane kinlé, adi or ndil-i al.”

8 Yél lé, lo kí ndigi kulə-ti ya ɛ ulə-ti ə i 'oo ká-é, ngà i 'gə lo kí i-ti al rəm, bá 'gə lo kí isi ɔw-ti al rəm tɔ. Dow kí Ndil oji-é lé, to bè ya tɔ.»

9 Rəmə Nikodem təl dəji-é ya bəy panè: «Né-é kinlé, à ra né ban-ban wa?»

10 Beba Jeju təl ilə-é-ti panè: «I kí 'to njèndó dow-je né donangi Israyel-ti lé ya 'gə né kin al bəy wa!

11 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; né kí j'gə bá j'pa ta do-ti, ə né kí j'oo kì kəm-ji bá j'pa ta do-ti, ngà

---

* **3:1 3:1** Parisi-je, 'to kuti dow-je madì kí dan jipi-je-ti kí njékində kəm-dé go ndukun-ti læ Moiyiji kadì ngà nà.

səi ooi ta lə-ji adi to ta kí tɔgrɔ-ti al.

¹² Né-je kí dɔnangi-ti nè ya m'pa-né sə-si ta ə səi adi mɛɛ-si al bè lé, loki m'a pa sə-si ta dɔ né-je-ti kí dɔra-ti lé, a kadi mɛɛ-si ban wa?

¹³ Dow kí ɔw dɔra-ti goto, ngà Ngon lə dow [kí j dɔra-ti]† ree dɔnangi-ti kin ya káre.

¹⁴ Titi kí ndɔki Moiyiji lɛ-né 'ningókasi adi to li ə un taá dilɛlo-ti lé, Ngon lə dow kàrè d'a kun-é taá bè ya tɔ bane, ¹⁵ kɔɔ kadi dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é rəmə, isi kəm ya sartangani.

¹⁶ Kɔɔ Lubə ndigi dow-je kí dɔnangi-ti nè n̩a, bá adi-dé-né ngon kàl liə, kɔɔ kadi dow kí rá-rá kí adi-é mɛɛ-é rəmə oy al, ngà kadi isi kəm ya sartangani.

¹⁷ Kɔɔ Lubə ulə Ngon-é dɔnangi-ti kɔɔ kadi-é gangta dɔ dow-je-ti kí dɔnangi-ti al, ngà kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'aji kɔ takul-é.

¹⁸ Dow kí adi-é mɛɛ-é lé, ta kí gangi ɔr dɔ-é-ti; ngà dow kí adi-é mɛɛ-é al rəmə, 'gangi ta dɔ-é-ti ngá; kɔɔtalə ɛ adi mɛɛ-é Ngon kàl lə Lubə al.

¹⁹ Gin ta kí gangi lé ɔn: Lo kí ndógi ree dɔnangi-ti rəmə, londul bá dow-je 'ndigi bi 'ndigi lo kí ndógi lé al; kɔɔtalə kullə ra-dé-je maji al.

²⁰ Kɔɔ dow kí to njèra majal lé, à kɔsi ta lo kí ndógi rəm, à kɔw lo kí ndógi-ti al rəm; ɛ à bəl panè, lo à ndógi dɔ kullə ra-n'è-je-ti kí maji al kin kadi dow-je d'oo.

²¹ Ngà dow kí njèra né kí tɔgrɔ-ti lé, ɛ à kɔ lo kí ndógi-ti, kɔɔ kadi lo ndógi dɔ kullə ra-é-je-ti

---

† **3:13 3:13** Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki.

kí maji lé kadi dow-je d'oo, kɔ to kullə-je kí nəl Lubə.»

²² Go-ti, Jezu de kì njéndó né-je liə d'ow nati dɔnangi Jude-ti; ɛ isi sə-dé nɔɔ rəm, bá ra dow-je batəm rəm tɔ.

²³ Ja kàrè ra dow-je batəm Enɔ kí tò ngosi kì lo kí Salim-ti tɔ; kɔɔtalə to lo kí man nɔ-ti; dow-je nɔ d'ow rɔ-é-ti adi ra-dé batəm.

²⁴ †Kɔ kaglo-é-ti kinlé, d'ilə Ja dangay-ti al bəy.

²⁵ Ngà njéndó né-je lə Ja, de kì jipi káre 'naji-nɔ ta kí sobi dɔ kəm rəbi togi rɔ kɔ kaa rɔ dɔ majal-ti.

²⁶ Go-ti, njéndó né-je lə Ja d'ow rɔ Ja-ti d'idə-é 'panè: Njéndó dow-je né, 'oo, dow kí ndɔki ɔ rɔ-i-ti gidi ba jurde-ti kí i 'pa ta kí dɔ-é-ti adi-ji lé, ɛ kàrè ɔ ra dow-je batəm tɔ; adi dow-je lay ya d'ow rɔ-é-ti.

²⁷ Beɓa Ja idə-dé panè: Kinə Lubə adi né dow al lé, né kí dow à kingə kì dɔ rɔ-é ya goto.

²⁸ †«Mɔ bá m'to Kristi‡ lé al, ngà Lubə ulə-m kete nɔ dowbé-ti.» Ta kinlé, m'pa m'adi sɔi ya ooi kì mbi-si.

²⁹ Njètaa dené lé, ɛ ya to ngow dené; ngà nam ngow dené lé, ɛ ɔ mbó-é-ti nè, ɔ oo ndi-é; loki oo ndi nam-é lé, rɔ-é nəl-é nɔ; mɔ kàrè rɔ-m nəl-m bè ya tɔ ə to rɔnəl kí nɔ.

³⁰ Jezu lé bá tò kadi ɔw ki kete-kete ə mɔ tá jè m'təl kì gogi.

† 3:24 3:24 Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 † 3:28 3:28 Ja 1:20

‡ 3:28 3:28 Kristi lé kɔr meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

³¹ Njèkì dɔrɔ-ti lé, ɛ ya ò be do né-je-ti lay. Dow kí dɔnangi-ti nè lé, ɛ to 'lɔ dɔnangi adi ɛ pa ta titi kí ɛ to-né dow kí dɔnangi-ti nè tɔ. Njèkì dɔrɔ-ti lé, ɛ ya ò be do né-je-ti lay,

³² ɛ pa ta do né-je-ti kí oo kì kəm-é rəm, ta-je-ti kí oo kì mbi-é rəm, ngà dow kí oo ta liə adi to ta kí tɔgrɔ-ti ya goto.

³³ Beba dow kí oo ta liə kí ta kí tɔgrɔ-ti rəmə, dowbé gə kí Lubə to njèpata kí tɔgrɔ-ti;

³⁴ kdɔtalə dow kí Lubə ulə-é lé, ɛ pa ta-je kí ta Lubə-ti, kdɔ Lubə adi Ndil-é rusi mɛɛ-é.

³⁵ †Lubə kí Bɔbi ndigi Ngon-é adi inə né-je lay mɛɛ ji-é-ti.

³⁶ Dow kí adi mɛɛ-é Ngon lə Lubə lé, isi kəm ya sartagangi. Dow kí təl rɔ-é go ta-ti lə Ngon al lé, à kisi kəm ndɔ al, ngà wɔngi à ra Lubə dɔ-é-ti bè-bè ya.

4

Jeju kì dené kí Samari

¹ Jeju gə kí dow-je d'idə Parisi-je 'panè n'ɔw kì njéndó né-je nɔ n'itə Ja rəm, bá n'ra-dé batəm nɔ n'itə-é rəm tɔ.

² Kí tɔgrɔ-ti lé, Jeju ya kì dɔ-é ra dow-je batəm al; ngà to njéndó né-je liə bá 'ra dow-je batəm.

³ Loki Jeju oo ta kin bè lé, ɛ inə dɔnangi Jude təl isi ɔw dɔnangi Galile-ti gogi.

⁴ Ə tò kadi à kində dɔnangi Samari gangi bá à kɔw.

† 3:35 3:35 Mat 11:27; Luk 10:22

⁵ Beba e ree tee mee bebo-ti káre kí 'ba-é Sikar, donangi Samari-ti; Sikar lé tò ngosi kì londor kí ndoki Jakobi adi ngon-é Jojepi.

⁶ Lo-é kin bá bole man læ Jakobi tò-ti. Ko ræbi ra Jeju adi isi nangi ta bole man-ti lé ə à to ta kí kàdì à kà jam do be-ti-je bè.

⁷ Dené káre kí donangi Samari-ti ree kdo kodi man ə Jeju dæji-é panè: «'Adi-m man m'ay sə-i.»

⁸ Ə njéndó né-je liə rəmə d'ow mee bebo-ti kdo sangi nékuso.

⁹ Dené kí Samari lé idə Jeju panè: «Ban bá i kí 'to jipi ya 'dæji-m man kay mə kí m'to dené kí Samari bè wa?» E pa bè kdo jipi-je lé 'ndigi kadi de kì dow-je kì Samari d'uwə-nə noji al.

¹⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Kinə 'gə kadkare læ Lubə rəm, 'gə dow kí a pa sə-i ta panè: 'Adi-m man m'ay kinlé rəm, rəmə lé i bá 'a dæji-é man kay ə e à kadi-i man kiskəm.»

¹¹ Beba dené lé idə-é panè: «'Babe, bole lé uu nə rəm, bá i 'ow kì kuləman al rəm, ngà 'a kì kì man kiskəm lé rá wa?

¹² Se i 'oo rə-i kì dow kí boy itə ka-ji Jakobi wa? E bá adi-ji bole man kin ə e ya kì do-é ay man-é rəm, bá ngan-é-je kì nékul-je liə kàrè d'ay rəm to.»

¹³ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí rá-rá kí ay man kinlé kundə à ra-é gogi bəy;

¹⁴ ngà dow kí ay man kí m'a kadi-é lé, kundə à ra-é gogi ndə al ə man kí m'a kadi-é lé à təl man kəneŋe kí à kay mee-é-ti bul-bul kdo kiskəm kí sartagangi.»

¹⁵ Beba dené lé idə-é panè: «'Babe, 'adi-m man-é kinlé, kdo kadi kundə ra-m gogi al ya sar

rəm, bá kadi m'təl m'ree lo kin-ti m'odi man gogi al ya sar rəm tɔ.»

¹⁶ Jeju idə-é panè: «'Ɔw 'ba ngɔbi-i ə 'təl 'ree.»

¹⁷ Dené lé ilə-é-ti panè: M'to njəngow al. Jeju idə-é panè: To tó-é kadi 'panè: «M'to njəngow al.»

¹⁸ Kdo 'taa ngow gin mi ə ɛ kí isi siə bone bè kinlé to ngɔbi-i al. Adi ta kí 'pa lé to tó-é ya.

¹⁹ Dené lé idə-é panè: «'Babe, ma m'gə kí i lé 'to njəpata kí ta Lubə-ti.

²⁰ Ka-ji-je d'osi do-dé nangi n̄ Lubə-ti do mbal-ti kin, rəmə səi 'painè dow-je d'a kosi do-dé nangi n̄ Lubə-ti meɛ bebo Jorijaləm-ti.»

²¹ Jeju ilə-é-ti panè: «Dené, ta kí m'ow k̄i kidə-i kinlé, 'oo k̄i ta kí tɔgrɔ-ti. Ndo madi à ree n̄ɔɔ lé, à to do mbal-ti kin bá a kosi do-si nangi n̄ Bobi-ji Lubə-ti al rəm, bá à to meɛ bebo Jorijaləm-ti al rəm tɔ.

²² Səi osi do-si nangi n̄ né-ti kí səi 'gəi al, ngà jɛ lé, jɛ j'osi do-ji nangi n̄ né-ti kí j'gə, kdo kaji i ro jipi-je-ti.

²³ Ngà dokaglo-é à ree – ə ree rəm ngá – adi njékosi do-dé nangi-je kí tɔgrɔ-ti d'a kosi do-dé nangi n̄ Bobi-ji-ti meɛ ndil-ti,* k̄i meɛ ta kí tɔgrɔ-ti, kdo njékosi do-dé nangi-je kí bè kin bá Bobi-m ge-dé.

²⁴ Lubə to ndil, adi njékosi do-dé nangi n̄-é-ti-je d'a kosi do-dé nangi meɛ ndil-ti, k̄i meɛ ta kí tɔgrɔ-ti bane.»

²⁵ Bəfa dené lé idə Jeju panè: «M'gə kí tò kadi

---

* **4:23 4:23** Kosi do nangi meɛ ndil-ti lé, kor meɛ-é to kosi donangi n̄ Lubə-ti meɛ-ji-ti kəy.

Mesi à ree ə ɛ bá 'ba-é Kristi† lé. Loki à ree lé, à kər-ji meɛ né-je lay.»

²⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Mesi lé to ma kí ma m'pa sə-i ta kin ya.»

²⁷ Dəgaglo-é-ti kin ya njéndó né-je liə lé 'təl 'ree rəmə ndil-dé tɛɛ say kɔ Jeju a pa ta kì dené. Bè ya kàrè, dow kàre ya kàrè dɔji-é panè: «To ri bá i a 'dɔji-é əse ta ri bá i a 'pa siə wa al rəm.»

²⁸ Bəba dené lé inə gùm liə lo-é-ti ya ə ɔsi təl ɔw meɛ bebo-ti idə dow-je panè:

²⁹ «'Reei ooi dingəm kí idə-m né-je lay kí m'ra kin; dɔmaji à to Kristi lé je bè al wa?»

³⁰ Bəba dow-je d'i meɛ bebo-ti d'ɔw ki rɔ Jeju-ti.

³¹ Dəgangi-é-ti kinlé, njéndó né-je liə 'ra ndoo ta-é-ti panè: «Njéndó dow-je né, uso né bane.»

³² Ngà ɛ idə-dé panè: «Nékuso kí səi 'gəi al ya tò nè kadi m'uso.»

³³ Bəba njéndó né-je 'pa ta dan-dé-ti 'panè: «Dow madi à kadi-é né uso je bè.»

³⁴ Jeju idə-dé panè: «Ra ndigi lə njèkulə-m rəm, tol ta kullə liə rəm kin ya bá to nékuso-m.»

³⁵ Səi kì dɔ-si 'painè: «Nay sɔ bəy bá ko à to kijə.» Ngà ma m'idə-si m'panè: «Uni kəm-si kì taá ə ooi ko-je kí meɛ ndɔr-ti kí ɔr adi tò kijə kin.

³⁶ Njèkijə ko ingə nékugə dɔji-é rəm, bá ɛ mbɔ kandi né kɔ kiskəm kí sartagangi rəm tɔ. Bè kɔ kadi njèdubi ko dɛ kì njèkijə ko 'ra rənəl nati.

³⁷ Gin-é kin bá gosta kí panè: “Njèdubi ko dubi ə dow kí rangi bá ijə lé to ta kí tɔgrɔ-ti.”

³⁸ Lo kí səi 'rai kullə-ti al ya, ma m'ulə-si m'adi ijəi ko-ti. Dow-je kí rangi 'ra kullə rəmə, səi bá

† 4:25 4:25 Kristi lé kər meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

ubəi maji-é.»

³⁹ Mee bebo-é-ti kinlé, dow-je kí donangi Samari-ti n̄a ya d'adi mee-dé Jeju, kdo ta kí dené pa rəsi panè: «E idə-m né-je lay kí m'ra.»

⁴⁰ Loki dow-je kí Samari lé 'ree rɔ Jeju-ti rəmə, 'ra ndoo ta-é-ti kadi isi sə-dé, adi e isi nɔɔ ndo joo.

⁴¹ Ə dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adi-é mee-dé kdo ta-je liə,

⁴² rəmə d'idə dené lé 'panè: «Je j'adi mee-ji kdo ta-je lə-i al ngá; kdotalə je ya j'oo ta-je liə k̄i mbi-ji ə j'gə kí tɔgrɔ-ti e to njəkaji dow-je kí donangi-ti ya.»

Jeju adi lapiya ngon lə dow kí boy

Mat 8:5-13; Luk 7:1-10

⁴³ Go ndo-ti kí joo lé Jeju inə lo kí tin kin ə ow donangi Galile-ti lé.

⁴⁴ †Kdo e ya pa rəsi panè: «Njèpata kí ta Lubə-ti lé, dow-je kí mee bekoji-é-ti d'a kun ta-é al.»‡

⁴⁵ †Loki Jeju ree tee donangi Galile-ti lé, dow-je kí donangi Galile-ti d'uwə-é ki rɔ-dé-ti, kdotalə né-je lay kí e ra bebo Jorijaləm-ti dokaglo ra nay-ti lé de d'oo k̄i kəm-dé. Kdo de kàrè d'a lo ra nay-ti lé nɔɔ tɔ.

⁴⁶ †Beβa e təl ow mee be-ti kí Kana, donangi Galile-ti kí ndoki e ra man adi təl yibi nduu titi lé. Dow kí boy káre kí njèrakullə k̄i ngar isi mee bebo Kapernayim-ti é rɔ ngon-é kí dingəm to-é.

---

† **4:44 4:44** Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24   ‡ **4:44 4:44** Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24   † **4:45 4:45** Ja 2:23   † **4:46 4:46** Ja 2:1-11

⁴⁷ Loki dingəm kinlé oo kí Jeju ì dɔnangi Jude-ti ree dɔnangi Galile-ti nɔɔ rəmə, ɛ ɔw ingə-é ə ra ndoo ta-é-ti kadi-é ree adi lapiya ngon-é kí tò ta koy-ti.

⁴⁸ Jeju idə-é panè: «Kinə lé ooi nékɔji-je, kì né-je kí tò bəl-bəl kin al lé a kadi mɛɛ-si nda al.»

⁴⁹ Rəmə dow kí boy kí njèrakullə kì ngar lé idə-é panè: «'Babe, 'ree kalangi nè ngon-m lé à koy.»

⁵⁰ Bəba Jeju idə-é panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá é 'təl 'ɔw bɛe gogi.» Ə dingəm lé ndigi dɔ ta-ti kí Jeju idə-é lé, adi ɔsi təl ɔw kì bɛe gogi ya tɔ.

⁵¹ Loki ɛ nàɣ rebəə bəy ya rəmə, ngannjékullə-je liə 'tilə kəm-é d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.»

⁵² Rəmə ɛ dəji-dé sé rɔ ngon lé tò soti kì kàdì kí ban wa? Bəba də d'ilə-é-ti 'panè: «'Ningə inə ngon lé tagnè kì kàdì kí káre kí kada.»

⁵³ Ə bɔbi ngon lé gə kí to dɔkàdì-é-ti kinlé ya tɔ bá Jeju pa-né sə-n'è ta panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.» Bəba dingəm-é kinlé adi mɛɛ-é rəm, bá dow-je kí mɛɛ kəy-ti liə kàrè d'adi mɛɛ-dé rəm tɔ.

⁵⁴ Jeju ì dɔnangi Jude-ti təl ree dɔnangi Galile-ti gogi bəy bá ra nékɔji kí njèkungi-ti joo kinlé.

5

Njèrɔkoy kí Betesda ingə lapiya

Ja 7:19-24; 9:1-17

¹ Go né-je-ti kinlé, ndɔ ra nàɣ madi lə jipi-je asi, adi Jeju ɔw bebo Jorijaləm-ti.

² Ə mee bebo Jorijalem-ti, ngosi kì tarəbi kí bati-je d'andi-né mee bebo-ti lé, dangi madi tò-ti nɔɔ, 'ba-é kì ta əbrə 'panè Betesda. Lo-é kinlé pal ra-ti m̩.

³ Gin pal-je-ti kinlé njémɔy-je 'tò-ti nduy-nduy, adi to njékəmtə-je, njéməti-je, njérəkoy-je [njérəkoy mburuki-je 'tò 'ngəbi kadi man lé ləngi.

⁴ Kdɔ taá-taá ya malayka káre ree usi kəm man-ti lé ə ra adi ləngi-ləngi. Ə dow kí man ləngi bá ɿ usi kəm-ti kete lé, lé mɔy liə to mɔy kí ban-ban ya kàrè dowbé ingə lapiya.]*

⁵ Dingəm káre kí mɔy ra-é bal kormutə gidi-é jinày joo tò ta man-ti lé nɔɔ to.

⁶ Jeju oo-é kí tò nangi ə gə kí ɛ tò lo kin-ti low n̩. Beba dəji-é panè: 'Ndigi kingə lapiya wa?

⁷ Rəmə njémɔy lé ilə-é-ti panè: 'Babe, loki man ləngi lé, dow kí à kun-m kilə-m kəm-ti ya goto ə loki ma ya m'isi m'ndɔr jan-jan kadi m'ow m'usi-ti kàrè, dow kí rangi ɿ usi-ti kete n̩-m-ti rəm.

⁸ Beba Jeju idə-é panè: 'I taá, 'un né tò-i ə 'n̩jiyə.

⁹ Ə tajinati nè ya dingəm lé ingə lapiya adi un né tò-é ə n̩jiyə.

Ndɔ-é-ti kinlé to ndɔ taakoo lə jipi-je,

¹⁰ adi 'boy-je lə jipi-je 'pa kì njèkingə lapiya lé 'panè: To ndɔ taakoo adi kuti kí uti né tò-i kinlé to tó-é al!

¹¹ Ɛ ilə-dé-ti panè: Njèkadi-m lapiya lé ya bá idə-m panè: 'Un né to-i ə n̩jiyə.

* **5:4 5:4** Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kì ji-dé kì ta greki.

12 De 'təl dəji-é 'panè: Nà bá idə-i kadi 'un né tò-i ə 'nɲiyə wa?

13 Ngà njèkingə lapiya lé, gə dowbé al. Kdɔtalə Jeju lé, ur dan kosi dow-je-ti kí d'ə lo-é-ti kinlé.

Jipi-je 'tilə ta dɔ Jeju-ti ə Jeju ilə-dé-ti

14 Go-ti, Jeju ingə dingəm lé takəy-ti lə Lubə ə idə-é panè: Yən, i lé 'ingə lapiya ngá é 'ra majal al nè né kí ngə itə ɛ kin ə kɪ tɛɛ dɔ-i-ti.

15 Dingəm lé ɔsi təl ɔw idə 'boy-je lə jipi-je lé panè: Dow kí adi-m lapiya lé to Jeju.

16 Gin-é kin bá jipi-je d'ilə-né ta dɔ Jeju-ti, kdɔtalə ɛ adi lapiya dingəm lé ndɔ taakoo-ti.

17 Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: Bɔbi-m ra kullə sar bone. Mə kàrè m'isi m'ra kullə tɔ.

18 Loki ɛ pa ta kin bè bəy lé, jipi-je 'sangi kəm lo təl-é kɪ rɔ tungə-dé itə kí kete-je ya bəy; kdɔtalə ndɔ taakoo kí ɛ ilə kuji dɔ-ti al kin par al, ngà kdɔ pa kí ɛ panè Lubə bá to Bɔbi-n'è kí oji-n'è, adi ɛ ya kɪ dɔ-é oo rɔ-é kí njəkasi kɪ Lubə tɔ.

Tógi lə Jeju

19 Beba Jeju təl un ta idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; Ngon lé né kí à kasi ra kɪ dɔ rɔ-é ya goto. Ngà né kí Bɔbi-é ra adi-é oo bá ɛ ra. Ə né lay kí Bɔbi Ngon ra lé, Ngon kàrè à ra ya tɔ.

20 Kdɔtalə Bɔbi Ngon lé ndigi ngon-é adi né-je lay kí ɛ isi ra ya oji-é. Né-je kí tò bəl-bəl itə né-je kin kàrè Bɔbi Ngon à kɔji-é, kdɔ kadi ɔr ndil-si.

21 M'pa bè kɔɔ, titi kí Bɔbi Ngon isi adi dow-je 'tɔsi-né 'ndəl d'ində lo 'tɛɛ d'isi kəm kinlé, gangi-é kin ya dow kí Ngon ndigi kadi-é isi kəm lé à kadi-é isi kəm ya tɔ.

22 Rəm bá Bɔbi Ngon gangta dɔ dow-ti al. Ngà ɛ təl kì ta kí gangi lay ya adi Ngon-é,

23 kɔɔ kadi dow-je lay d'un ta Ngon-é titi kí d'un-né ta Bɔbi ngon kin bè tɔ. Adi dow kí un ta Ngon al rəmə to Bɔbi-é kí njèkulə-é kin ya dowbé un ta-é al tɔ.

24 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí taa ta lə-m ə adi mɛɛ-é njèkulə-m lé isi kəm ya sartagangi, adi ta kí gangi goto dɔ-é-ti; dowbé lé, isi kəm bi oy al ngá.

25 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kaglo madi à ree nɔɔ - ə ree ngá rəm - adi to kaglo kí dɛ kí d'oy d'a koo ndi Ngon lə Lubə ə loki d'oo ndi-é rəmə d'a kisi kəm.

26 Kɔɔtalə titi kí Bɔbi Ngon to-né njèkadi dow-je d'isi kəm lé, gangi-é kin ya ɛ adi-né tógi Ngon-é kadi-é to njèkadi dow-je d'isi kəm rəm,

27 ɛ adi-é tógi kadi-é gangta dɔ dow-je-ti, kɔɔ ɛ to Ngon lə dow.

28 Adi ta-je kin ɔr ndil-si al, kɔɔ dɔkàdì kí kadi dɛ kí 'to bɛ nin-ti d'a koo-né ndi-é asi ngá.

29 Beba dɛ kí 'ra né kí maji lé, d'a tɔsi ndəl kində lo tɛɛ kɔɔ kisi kəm ə dɛ kí 'ra né kí maji al lé, d'a tɛɛ kɔɔ ta kí gangi tɔ.

30 Mɔ lé, né kí m'a ra kì dɔ rɔ-m ya goto. Adi m'gangi ta kì gangi-é kí Bɔbi-m idə-m-né ya. Ə ta kí gangi lə-m tò njururu, kɔɔ né kí mɛɛ njèkulə-m ndigi bá m'sangi bi m'sangi né kí mɛɛ-m mɔ

bá ndigi al.

³¹ Kinə to ma bá m'idə dow-je ta kí dɔ-m-ti rəmə, à to ta kí d'a ndigi al kare.

³² Ngà to dow kí rangi bá idə dow-je ta kí dɔ-m-ti ə m'gə kí ta kí dɔ-m-ti kí ɛ idə-dé lé, to ta kí togro-ti ya.

³³ †Səi ya uləi dow-je rɔ Ja-ti ə ɛ idə-si ta sobi dɔ ta kí togro-ti.

³⁴ Kí sobi dɔ-m ma lé, dow bá à kidə dow-je ta kí dɔ-m-ti al. Ngà ta kinlé, m'pa bè kɔ kadi aji-né.

³⁵ Ja lé toki lampi kí d'ində pər-ti adi ndógi ə səi 'ndigi ra-i rɔnəl-é asi dɔkaglo madi.

³⁶ Ma lé, ta kí toki pa dɔ-m-ti adi uwə dingəm n̄a itə 'lə Ja kin ya tò nè. Kɔɔtalə kullə-je kí Bɔbi-m adi-m kadi m'ra kinlé, kullə-é-je kin ya toji ndaa-ti rəsi-rəsi adi dow-je 'gə kí Bɔbi-m ya ulə-m.

³⁷ †Ə Bɔbi-m kí ulə-m lé, ɛ ya idə dow-je ta kí dɔ-m-ti. Səi ooi ndi-é nja káre al rəm, bá ooi-é nja káre al rəm tɔ.

³⁸ Ta liə kí ra be meɛ-si-ti al kinlé bá səi adi-mi-né meɛ-si ma kí ɛ ulə-m lé al tin.

³⁹ Səi isi 'ndəri gin ta-je kí meɛ mbete-je-ti kí aa njay, kɔ səi 'giri kí a kingəi ta kí sobi dɔ kiskəm kí sartagangi meɛ mbete-é-je-ti. Mbete-é-je kinlé bá isi pa ta kí dɔ-m-ti adi dow-je.

⁴⁰ Rəmə kadi 'reei rɔ-m-ti kɔ kadi isi kəm lé, səi 'ndigi al!

⁴¹ Ma lé m'sangi kadi dow-je bá 'piti-m al.

⁴² Ngà m'gə-si kí səi lé 'ndigi Lubə al.

---

† 5:33 5:33 Ja 1:19-27; 3:27-30 † 5:37 5:37 Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 3:22

⁴³ M̄a m'ree k̄i ri B̄obi-m é s̄ei uw̄ei-mi k̄i r̄o-si-ti al; k̄in ya dow k̄i rangi ree k̄i ri-é ɛ ya r̄əmə, ɛ b̄á a kuw̄ei-é k̄i r̄o-si-ti.

⁴⁴ S̄ei k̄i s̄ei ya 'piti-n̄a bi 'sangi kadi Lubə ya k̄áre-rè b̄á piti-si al kinlé, a rai ban b̄á a kadi m̄eɛ-si wa?

⁴⁵ Ooi nè a giri k̄i m'a kilə ta d̄o-si-ti n̄ə B̄obi-m-ti. Dow k̄i à kilə ta d̄o-si-ti to Moiyiji k̄i s̄ei ind̄ei m̄eɛ-si d̄o-é-ti kin.

⁴⁶ Kd̄otalə kinə ooi ta lə Moiyiji k̄i ta k̄i t̄ogro-ti lé, m̄a k̄àrè a kooi ta lə-m k̄i ta k̄i t̄ogro-ti ya t̄o; kd̄o to ta-je k̄i s̄obi d̄o-m b̄á nd̄oki Moiyiji nd̄angi.

⁴⁷ Ngà kinə ta-je k̄i Moiyiji nd̄angi kin ya ooi k̄i ta k̄i t̄ogro-ti al lé, a rai ban ngá b̄á a kooi ta-je lə-m k̄i ta k̄i t̄ogro-ti wa?

6

Jeju adi nékuso dow-je budɔgi lo m̄i

Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Luk 9:10-17

¹ Go-ti, Jeju ɔw gidi babo Galile-ti k̄i 'fa-é babo Tiberiadi t̄o.

² R̄əmə kosi dow-je n̄a ya d'un go-é, kd̄o k̄ow koo né-je k̄i t̄ò b̄əl-b̄əl k̄i ɛ ra adi-né lapiya njémɔy-je.

³ Jeju ɔw isi d̄o mbal-ti nati k̄i njéndó né-je liə.

⁴ Gangi-é-ti kinlé, nd̄o Paki k̄i to nd̄o ra n̄ay lə jipi-je n̄ay nḡosi.

⁵ Loki Jeju un k̄əm-é oo kosi dow-je k̄i 'tò nduy-nduy k̄i d'ow 'ree k̄i r̄o-é-ti kin bè r̄əmə, d̄əji Pilipi panè: «J'a ndogi mbè rá b̄á j'a kadi dow-je kan d'uso wa?»

6 Jeju dəji-é bè kɔɔ n̄a-né m̄eɛ-é koo, kɔɔtalə ɛ gə né kí n'a ra bəti.

7 Pilipi idə-é panè: «Lé dow un là kullə kí ndo bujoo ya ndogi-né mbè kàrè, à kasi kadi ɔdi rɔ ta dow-je kin sɛ-sɛ lay al.»

8 Beba káre dan njéndó né-je-ti liə kí ri-é lə Andre, kí to ngonkɔ Simɔ Piyər idə Jeju panè:

9 «Ngon kí dingəm káre ɔ k̄i mbè “ɔrji” m̄i, k̄i kanji joo n̄e; ngà bay ra-é kinlé à kasi dow-je kí n̄a kin rá wa?»

10 Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi dow-je lé d'isi nangi.» Lo-é kinlé, to lo kí wale kí mbəl n̄a-ti. Beba dow-je d'isi nangi. Ə dan dow-je-ti kí d'isi nangi lé, dingəm-je d'a ra budogi lo m̄i je bè.

11 Go-ti, Jeju ɔy mbè lé, ra oiyo Lubə ə ləbi dow-je kí d'isi nangi lé; ɛ ra oiyo Lubə bè ya tɔ bá ləbi-dé kanji lé adi d'uso kí m̄eɛ-dé ndigi.

12 Loki dow-je lay d'uso né 'ndan lé, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Oyi dɔdum-é-je kí n̄ay, kɔɔ kadi né káre ya kàrè n̄ay kɔgi al.»

13 Beba mbè kí m̄i lé, dow-je d'uso asi-dé adi njéndó né-je d'ɔy dɔdum-é-je kí n̄ay kàrè dɔgi gidi-é joo.

14 Loki dow-je d'oo nékɔji kí Jeju ra lé, 'panè: «Tɔgrɔ-ti ya, ɛ kanlé, to njèpata kí ta Lubə-ti kí tò kadi à ree donangi-ti n̄e lé ya.»

15 Jeju gə kí d'a ree kuwə-é kɔw siə kɔɔ kində-é ngar; beba ɛ təl ɔr rɔ-é k̄i kár-é ɔw dɔ mbal-ti gogi bəy.

*Jeju n̄iyə dɔ man babo-ti
Mat 14:22-34; Mar 6:45-52*

16 Ta ji losol-ti lé, njéndó né-je liə d'ow njal ta babo-ti,

17 ə d'ow d'al meɟ tò-ti kɔɔ kɔw bebo Kapernayim-ti gidi babo-ti. Nɔɔ il ya ngá kàrè Jeju ingə-dé al ya bəy.

18 Rəmə, yálbo ulə ɔɔ babo-ti adi man tal bum-bum.

19 Loki njéndó né-je 'nəl tò d'ow à kasi kilomɛtrə m̄ əse məkɛ-je bè rəmə, d'un kəm-dé d'oo Jeju kí ɔw njiyə ɔɔ man babo-ti isi ree ki ta tò-ti adi bəl ində bandi-dé gangi.

20 Ngà Jeju idə-dé panè: «To m̄ə bəy é 'bəli al!»

21 Dɛ 'ndigi kadi Jeju al meɟ tò-ti, rəmə tajinati nè ya, tò ɔsi nangi lo kí d'isi d'ow-ti lé.

Jeju to nékuso kiskəm

Ja 3:14-16; 1Ja 5:10-13; 1Kɔ 11:23-26

22 Lo aa go-ti rəmə, kosi dow-je kí 'nəy gogi gidi babo-ti d'oo kí lo-é-ti kinlé tò ra kàre-rè rəm, bá d'oo kí Jeju al meɟ tò-ti nati k̄ njéndó né-je liə al rəm, adi njéndó né-je ya bá d'ow k̄ kar-dé.

23 Ngà dow-je 'ree k̄ tò-je kí rangi kí d'ì-né babo Tiberiadi-ti kí tò ngosi k̄ lo kí ndoki 'Babe ra oiyo ɔɔ mbè-ti bá adi dow-je d'uso lé.

24 Loki kosi dow-je 'gə kí Jeju goto rəm, bá njéndó né-je liə kàrè 'goto rəm lé, dɛ ya d'al meɟ tò-je-ti kinlé d'ow bebo Kapernayim-ti kɔɔ ndole Jeju.

25 Loki d'ingə Jeju gidi babo-ti lé, 'dəji-é 'panè: Njéndó dow-je né, 'ree 'tɛɟ nè kadi ban wa?

26 Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; səi lé, 'sangi-mi kɔɔtalə né kí usoi 'ndani bi

'sangi-mi kdotalə nékoji-je kí m'ra m'adi ooi kin al.

²⁷ 'Rai kullə kdotalə nékuso kí à ndum kin al, ngà 'rai kullə kɔ nékuso kí tò kì dɔ ɓal-ɓal kɔ kiskəm kí sartagangi kí to nékuso kí Ngon lə dow à kadi-si. Kdotalə Ngon lə dow lé, ɛ ɓá Bɔbi-é Lubə ɔsi-é kì pɔ.

²⁸ Kosi dow-je lé, 'dəji Jeju 'panè: J'a ra ri ɓá j'a ra kullə-je kí mɛɛ Lubə ndigi wa?

²⁹ Beɓa Jeju idə-dé panè: Né kí Lubə sangi rɔ-si-ti lé, ɛ ndigi kadi adi-mi mɛɛ-si ma Ngon-é kí ɛ ulə-m lé.

³⁰ Dɛ 'təl 'dəji-é 'panè: «Ngà i lé, ri ɓá to nékoji kí 'a ra kɔ kadi j'oo ə j'adi-i-né mɛɛ-ji wa? Kullə lə-i to ri wa?

³¹ Ndoki kaji-je d'uso né kí 'ɓa-é maan diləlo-ti titi kí 'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: Adi-dé nékuso kí i dɔra-ti d'uso.»

³² Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; nékuso kí i dɔra-ti lé, ndoki to Moiyiji ɓá adi-si al, ngà Bɔbi-m ɓá adi-si nékuso kí tɔgrɔ-ti kí i dɔra-ti.

³³ Kdotalə nékuso lə Lubə lé, to njèkɪ dɔra-ti ree kí adi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'isi kəm.»

³⁴ Beɓa dɛ d'idə Jeju 'panè: «'Babe, 'adi-ji nékuso kinlé kì ndɔ-é ndɔ-é ya.»

³⁵ Jeju idə-dé panè: «Ma ya m'to nékuso kí njèkadi dow-je d'isi kəm. Dow kí ree rɔ-m-ti lé ɓo à ra-é al ya sar rəm, ɓá dow kí adi-m mɛɛ-é kàrè kundə à ra-é al ya sar rəm tɔ.

³⁶ Ngà lé m'idə-si m'panè: “Səi ooi-mi ya, ngà səi adi-mi mɛɛ-si al.”

37 Dow-je lay kí Bòbi-m adi-m-dé lé, d'a ree rɔ-m-ti ə dow kí ree rɔ-m-ti lé, m'a tubə-é al;

38 Kdɔtalə mə lé m'ɪ dɔrɔ-ti m'ree kɔɔ ra né kí mɛɛ-m mə bá ndigi al, ngà Lubə kí ulə-m lé bá m'ree kɔɔ ra né kí mɛɛ-é ndigi.

39 Ə Lubə kí ulə-m lé, ndigi kadi dow-je lay kí n'adi-m-dé kinlé, m'adi dow káre dan-dé-ti nàỳ kɔgi al, ngà kadi m'adi-dé 'tɔsi 'ndəl d'ində lo 'tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti.»

40 «Né kí Bòbi-m ndigi ɛn: Kadi dow kí oo Ngon ə adi-é mɛɛ-é rəmə, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti.»

41 Jipi-je 'yun ta dɔ-é-ti, kɔɔ pa kí ɛ panè: «Mə ya m'to nékuso kí ɪ dɔrɔ-ti lé,

42 adi de 'panè: “È kanlé, ɛ ya to Jeju kí ngon lə Jojepi, kí j'gəi kɔ-é-je kɪ bɔbi-é-je maji lé ya al wa? Ngà ra ban bá ɛ panè n'ɪ dɔrɔ-ti wa?”»

43 Jeju idə-dé panè: 'Yuni ta dan-si-ti al.

44 Dow kí Bòbi-m kí njèkulə-m ndɔr-é ree siə rɔ-m-ti al lé, dowbé à kasi ree rɔ-m-ti kɪ dɔ rɔ-é al; ə dow kí ree rɔ-m-ti lé, m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti.

45 Mɛɛ mbete-ti lə njépata-je kí ta Lubə-ti lé, 'ndàngi 'panè: «Dow-je lay ya Lubə à ndó-dé né.» Dow kí rá-rá kí oo ta kí ta Bòbi-m Lubə-ti ə təl rɔ-é go-ti lé, à ree rɔ-m-ti.

46 Dow kí oo Bòbi-m ya goto; njèkɪ rɔ Lubə-ti ya káre-rè ə oo Bòbi-m.

47 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí adi-m mɛɛ-é lé, isi kəm ya sartagangi.

48 Mə lé, m'to nékuso kí njèkadi dow-je d'isi kəm.

49 Né kí 'ba-é maan lé, ka-si-je d'uso diləlo-ti ya, ngà d'oy.

50 Nékuso kí ĵ dɔrɔ-ti kadi dow uso ə à koy al lé éñ:

51 Mɔ́ b́á m'to nékuso kiskəm kí ĵ dɔrɔ-ti ree. Dow kí uso né-é kinlé rəmə, à kisi kəm ya sartagangi. Ə nékuso kí m'a kadi lé, to dɔ-m ya b́á m'a kadi, kdɔ kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'isi-né kəm.

52 Ta kinlé ra adi jipi-je 'naji-nɔ́ ta dan-dé-ti 'panè: Dow kanlé à ra ban b́á à kadi-ji dɔ-é j'uso wa?

53 Beba Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə usoi dɔ́ Ngon lə dow al rəm, b́á kinə ɔ́yi məsi-é al rəm lé, à kisi kəm ndɔ́ al.

54 Dow kí uso dɔ-m rəm b́á ɔ́y məsi-m rəm lé, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ dɔbɔy ndɔ-ti rəm tɔ.

55 Kdɔtalə dɔ-m to nékuso kí tɔgrɔ-ti rəm, b́á məsi-m to nékɔy kí tɔgrɔ-ti rəm tɔ.

56 Dow kí uso dɔ-m rəm, b́á ɔ́y məsi-m rəm lé, dowbé isi mɛɛ-m-ti rəm, b́á mɔ́ kàrè m'isi mɛɛ-é-ti rəm tɔ.

57 «Bɔbi-m kí ulə-m lé to njèkisi kəm, adi mɔ́ m'isi kəm k̀ takul-é; bè ya tɔ, dow kí uso dɔ-m lé, à kisi kəm k̀ takul-m tɔ.»

58 E b́á to nékuso kí ĵ dɔrɔ-ti lé. To gɔ́ nékuso kí ndɔki ka-si-je d'uso ya, ngà d'oy kin al. Nékuso-é kinlé, dow kí uso rəmə, à kisi kəm ya sartagangi.

59 E b́á to ta-je kí Jeju pa ndó-né dow-je né mɛɛ kəykəwnɔ́-ti lə jipi-je bebo Kapernayim-ti.

60 Njéndó né-je liə nɔ́ ya, loki d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «Ta kinlé ngɔ́ nɔ́! Nɔ́ b́á à ndigi dɔ-ti

siə wa?»

⁶¹ Jeju gə mɛɛ-é-ti kí njéndó né-je 'yun ta do ta-ti liə lé, adi dəji-dé panè: «Ta kí m'pa lé tugə-si jigi-ti wa?»

⁶² Ə kinə lé ooi Ngon lə dow kí ɿ isi ɔw ki lo-ti kí ndoki isi-ti kete lé ə a painè ri ngá wa?»

⁶³ Ndil kí aa njay bá to njèkadɿ dow isi kəm. To né kí dow à kasi ra nda al. Ta-je kí m'idə-si kinlé bá à kadɿ dow Ndil kí aa njay rəm, à kadɿ dow isi kəm rəm.

⁶⁴ Ngà dow-je madi d'a dan-si-ti nè ya d'adi mɛɛ-dé al. Jeju pa bè kdotalə dow-je kí dan-ti-je kí d'adi mɛɛ-dé al lé, ɛ gə-dé lo kulə gin-é-ti ya rəm, bá dow kí à kun do-é kàrè, ɛ gə-é lo kulə gin-é-ti ya rəm to.

⁶⁵ Jeju ilə do-ti panè: «Gin-é kin bá m'idə-si-né m'panè: Dow kí Bəbi-m inə tarəbi adi-é kadɿ ree ro-m-ti al lé, dowbé à kasi ree ro-m-ti kɿ do ro-é al.»

⁶⁶ Dokaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liə na d'or ro-dé kəgi ro-é-ti 'mbati kun go-é.

⁶⁷ Beba Jeju dəji njéndó né-je liə kí dogi gidi-é joo panè: «Ə səi ə 'ndigi kowi sə-dé al wa?»

⁶⁸ †Simɔ Piyər ilə-é-ti panè: «'Babe, je j'a kow go ná-ti bəy wa? I ya bá ta-je kí dow à kisi-né kəm sartagangi lé tò ro-i-ti.

⁶⁹ Beba je j'adi mɛɛ-ji rəm, je j'gə kí i bá 'to njèkaa njay kí Lubə mbəti-i rəm.»

⁷⁰ Jeju ilə-dé-ti panè: «Səi kí dogi gidi-é joo lé, to ma ya m'mbəti-si lay ya al wa? Ngà dow káre dan-si-ti bá to dow lə Sú!»

† **6:68 6:68** Mat 16:16; Mar 8:29; Luk 9:20

⁷¹ Jeju pa ta kinlé sɔbi-né dɔ Judasi ngon lə Simɔ Iskariyoti. Kdɔtalə Judasi kí to kí dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kinlé ya fá à kun dɔ Jeju.

7

Mɛngɔ lə ngankɔ Jeju *Ja 5:44; 15:18-19; Mat 10:16*

¹ Go-ti, Jeju njiyə gəki lo kí dɔnangi Galile-ti gəki-gəki. Ɛ ndigi kɔw dɔnangi Jude-ti al, kdɔtalə 'boy-je lə jipi-je 'sangi tɔl-é.

² Nɔɔ kí kadi jipi-je 'ra-né nɔy kəykam-je† lə-dé nɔy ngɔsi.

³ Bɛfa ngankɔ Jeju d'idə-é 'panè: 'Inə lo kí nè kin ə 'ɔw dɔnangi Jude-ti kɔɔ kadi njéndó né-je lə-i d'oo né-je kí isi 'ra ra lé tɔ bane.

⁴ Dow kí ndigi tɔji rɔ-é kadi dow-je 'gə-é lé, bɔyɔ rɔ-é ra né al. Titi kí 'isi 'ra-né né-je kinlé, 'tɔji rɔ-i adi dow-je lay 'gə-i.

⁵ Ngankɔ-é-je lé 'pa bè kdɔtalə dɛ ya kàrè d'adi-é mɛɛ-dé al rəm tɔ.

⁶ Ɛ idə-dé panè: Mɔ lé dɔkaglo-é lə-m nɔy bəy; ngà sɔi rəmə, dɔkaglo lə-si to kɔ ndɔ-je lay.

⁷ Sɔi lé, dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a kɔsi-si kɔ ta al; ngà mɔ rəmə d'a kɔsi-m kɔ ta. Kdɔtalə kullə ra-dé-je kí maji al maji al lé m'pa ta dɔ-ti m'adi dow-je d'oo.

⁸ Sɔi ə ɔwi lo ra nɔy-ti lé. Ngà mɔ fá m'a kɔw al, kdɔtalə kaglo kɔw-é lə-m asi al bəy.

† 7:2 7:2 Mbl 23:34-44; Kni 29:12-39; Det 16:13-16; Jkr 14:16-19

⁹ Loki idə-dé ta-je kin bè lé, ɛ təl isi-né donangi Galile-ti nɔɔ ya.

Ka Jeju bebo Jorijalem lo ra nay kaykam-je-ti

¹⁰ Loki ngankɔ Jeju-je d'ɔti d'ow lo ra nay-ti lé rəmə, ɛ kàrè ɔti njɔy ya ow-ti tɔ.

¹¹ Ndo-je-ti kí d'isi 'ra-né nay kinlé, jipi-je 'sangi-é ə 'dəji 'panè: Ǝ lé ɔ rá wa?

¹² Kosi dow-je 'yun ta dan-dé-ti nɔ 'sobi-né do-é. Dɛ kí nɔ-je 'panè: Ǝ to dow kí maji ə dɛ kí dan-ti-je 'panè: Kay! Ǝ to njèkur kosi dow-je wale.

¹³ Bè ya kàrè, ta kí sobi do-é lé, dow kí pa rəsi ya goto, kɔ 'bəl 'boy-je lə jipi-je.

¹⁴ 'Ra nay lé d'ɔ danɔ ngá bá Jeju ɔti ow takəy-ti lə Lubə ə ndó dow-je né.

¹⁵ Néndó liə ɔr ndil jipi-je adi 'panè: Dow kanlé, ingə néndó al rəm, ngà ra ban bá ɛ gə mbete lə Lubə bè wa?

¹⁶ Jeju ilə-dé-ti panè: Né kí m'ndó dow-je lé, to né kí mɔ bá m'un kɔ do-m al. Ngà to Lubə kí njèkulə-m bá adi m'ndó-dé.

¹⁷ Dow kí ge ra né kí mɛ Lubə ndigi lé, kinə to Lubə bá adi-m m'ndó né kinlé dow-je kàrè dowbé à gə rəm əse to né kí mɔ ya m'un kɔ do-m bá m'ndó-dé kàrè dowbé à gə rəm tɔ.

¹⁸ Dow kí un ta kɔ do-é ya pa pa lé, to dow kí isi sangi riba kí sobi do-é ɛ ya. Ngà dow kí isi sangi riba lə njèkulə-é lé, ɛ bá to njèra né kí tɔgrɔ-ti ə né ra kí njururu al goto rɔ-é-ti.

¹⁹ Moiyiji adi-si ndukun ya al wa? Ngà dow kàre-rè kí kadi təl rɔ-é go-ti ya goto. Rəmə kɔ ri bá 'sangi kadi 'toli-mi wa?

²⁰ Beɓa kosi dow-je d'ilə-é-ti 'panè: I lé 'ow kì ndil kí maji al meɛ-i-ti nɔɔ. Nà bá sangi kɔɔ tɔl-i wa?

²¹ Jeju təl ilə-dé-ti panè: M'ra né káre-rè ɓəy ya é səi lay ya ndil-si tɛɛ say.

²² Moiyiji un ndu adi-si kadi ijəi ngan-si-je ganjangi ə to né kí d'ulə gin-é dɔ Moiyiji-ti nè al, ngà to ka-ji-je kí low bá d'ulə gin-é. Ə ndɔ taakoo ya səi ijəi dow ganjangi.

²³ †Səi ijəi dow ganjangi ndɔ taakoo-ti bè, kɔɔ kadi ali-né dɔ ndukun lə Moiyiji al. Ngà kɔɔ ri ɓəy bá daji rɔ dow bikti ya m'adi-é lapiya ndɔ taakoo-ti rəmə, səi adi wɔngi ra-si dɔ-m-ti ɓəy wa?

²⁴ Ooi rɔ dow kí ndaa-ti nè bá 'gangi-né ta al; ngà 'gangi ta gangi kí njururu ɓane.

²⁵ Dow-je kí dan-ti-je kí bebo Jorijalɛm-ti 'panè: Dow kí 'boy-je lə jipi-je d'isi 'sangi-é kɔɔ tɔl-é lé ya ɓan al wa?

²⁶ Ooi, ɛ ɔ pa ta ndaa-ti rəsi takəm dow-je-ti ə ta káre ya kàrè dow pa siə dɔ-ti al rəm. Adi 'boy-je lə-ji 'ndigi dɔ-ti kí ɛ kan bá to Kristi* lé ya togrɔ-ti wa?

²⁷ Loki Kristi à ree lé, dow kí à gə lo kí i-ti ya goto. Ngà dow kanlé, jəi j'gəi lo kí i-ti.

²⁸ Jeju ɔ ndó dow-je né takəy-ti lə Lubə ya rəmə ɛ pa ta kì ndi-é kí boy panè: Adi 'painè 'gəi-mi rəm, 'gəi lo kí m'i-ti rəm al ɓan! Mə lé, m'ree kì dɔ rɔ-m al. Njèkulə-m lé to njèra né kí togrɔ-ti, ngà gə bá səi 'gəi-é al.

---

† 7:23 7:23 Ja 5:9 * 7:26 7:26 Kristi lé kɔr meɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

29 Ma m'gə-é kɔɔ m'j rɔ-é-ti bá m'ree ma tin rəm, bá to ɛ bá ulə-m rəm to.

30 Beba de 'sangi kadi d'uwə-é, nga dow kí asi kadi uwə-é goto, kɔɔtalə dɔ gangi lo kuwə-é nɔy bəy.

31 Dow-je na dan kosi dow-je-ti d'adi meɛ-dé Jeju lé ə 'panè: Loki Kristi lé, à ree rəmə, ɛ à ra nékɔji-je na kitə dow kanlé bəy ban wa?

32 Ta-je kí dow-je 'pa nɔm-nɔm 'sɔbi-né dɔ Jeju lé, usi mbi Parisi-je-ti. Beba njékun dɔ njégugnə-je, kɔ Parisi-je d'ulə njéngəm takəy lə Lubə kadi d'ow d'uwə-é.

33 Beba Jeju panè: «M'a kisi sə-si ndɛ bəy bá m'a təl kɔw rɔ njékulə-m-ti.

34 Loki m'a kɔw lé, a sangi-mi nga a kingəi-mi al rəm, bá lo kí m'a kɔw-ti lé kàrè a kasi kɔwi-ti al rəm to.»

35 Rəmə jipi-je 'pa-na ta dan-dé-ti 'panè: «Kɔw ə ɛ à kɔw rá ya bá j'a kingəi-é-né al lé wa? ɛ à kɔw rɔ ngankɔji-je-ti kí 'sane-na d'isi be lə greki-je, kɔɔ kadi n'ndó né greki-je wa?

36 ɛ panè: “A sangi-mi, nga a kingəi-mi al. Lo kí m'a kɔw-ti lé kàrè a kasi kɔwi-ti al. Ta kinlé kɔr meɛ-é tò ban wa?”»

37 Sɔy ndɔ ra nɔy kəykam-je, adi to ndɔ kí boy na kin bá Jeju j a taá, pa ta kɔ ndi-é kí boy panè: Dow kí kundə man ra-é rəmə, kadi-é ree rɔ-m-ti ay man.

38 Dow kí adi-m meɛ-é lé, man ba-je kí à kadi dow-je kiskəm ya à kɔ meɛ-é-ti lo bul-bul titi kí mbete kí aa nɔy pa-né bè.

39 Ta kinlé, Jeju pa sɔbi-né dɔ Ndil kí aa nɔy kí de kí d'adi-n'è meɛ-dé d'a kingə. Dɔkaglo-é-ti

kinlé Lubə adi Ndil kí aa njay al bəy, kɔɔ Lubə toji riba lə Jeju ndaa-ti rəsi al bəy.

⁴⁰ Loki dow-je kí dan-ti-je dan kosi dow-je-ti d'oo ta-je kinlé rəmə 'panè: Dow kanlé to njèpata kí ta Lubə-ti ya tɔgrɔ-ti.

⁴¹ Dɛ kí nǎ-je 'panè: Dow kanlé to Kristi. Rəmə dɛ kí rangi 'panè: Kristi lé à kɪ dɔnangi Galile-ti ban wa?

⁴² Mbete kí aa njay panè: Kristi lé, à tɛɛ gin koji-ti lə Dabidi mɛɛ bɛ-ti kí Betlekɛm kí to bɛ lə Dabidi.

⁴³ Bɛba ta kí sɔbi dɔ Jeju lé, ta dow-je asi-nǎ dɔ-ti al adi 'gǎngi-né-nǎ.

⁴⁴ Dow-je kí dan-ti-je dan-dé-ti 'ndigi kuwə Jeju ya, ngà dow kí asi kadi uwə-é goto.

⁴⁵ Njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl d'ɔw rɔ njékun dɔ njégugnɛ-je-ti, kɪ Parisi-je lé rəmə, 'dɛji-dé 'panè: Kɔɔ ri bá uwəi-é 'reei siə al wa?

⁴⁶ Njéngəm takəy lə Lubə lé, d'ilə-dé-ti 'panè: Ta-je kí dingəm kin pa lé to ta kí dow pa nja káre al ya bəy!

⁴⁷ Rəmə Parisi-je lé d'ɪ sə-dé dɔ-ti 'panè: Səi lé ya kàrè adi-é ur-si wale bəy tɔ al ban!

⁴⁸ Dow káre-rè kí dan 'boy-je-ti əse dan Parisi-je-ti adi-é mɛɛ-é adi ooi nɔɔ ban wa?

⁴⁹ Ngà kosi dow-je kanlé, to gə bá 'gə ndukun lə Lubə al. Dɛ 'to dow-je kí ndɔl uwə dɔ-dé.

⁵⁰ †Nikodɛm kí to káre dan 'boy-je-ti kí ndɔki ree ingə Jeju lé idə-dé panè:

⁵¹ Kí go ndukun-ti lə-ji ya lé, 'a koo ta ta dow-ti al rəm, 'a gə né kí dowbé lé ra al rəm ya 'a

---

† 7:50 7:50 Ja 3:1,2

gangta do-é-ti wa?

⁵² Dɛ d'ilə-é-ti 'panè: I 'ow k̀i to dow k̀i donangi Galile-ti to ngá wa? 'Ndó ndukun maji 'oo ə 'a gə k̀i njèpata k̀i ta Lubə-ti à k̀i donangi Galile-ti al.

⁵³ [Go-ti, nǎ-nǎ ya ɔti ɔw be liə-liə.

8

Ta k̀i sobi do dené k̀i d'uwə-é do kaya-ti

¹ Jeju ɔw do mbal kǎ kagi Olibiye-je-ti.

² Ngà k̀i ndoge rati ya ɛ təl ree takəy-ti lə Lubə gogi ə dow-je lay 'ree rɔ-é-ti. Beba ɛ isi nangi isi ndó-dé né.

³ Rəmə njéndó dow-je ndukun-je, k̀i Parisi-je d'uwə dené káre do kaya-ti 'ree siə rɔ Jeju-ti d'adi-é ǎ dan dow-je-ti danǎ.

⁴ Ngá bǎ d'idə Jeju 'panè: «Njéndó dow-je né, dené kanlé j'uwə-é do kaya-ti.

⁵ Ə mee ndukun-ti lé, Moiyiji un ndu adi-ji, kdo kadi ko dené-je k̀i bè kinlé j'tilə-dé k̀i ər j'tol-dé kogi. Ngà i ə 'a pa ta do-ti panè ri wa?»

⁶ Dɛ 'dəji-é ta kinlé bè kdo kingə-né ta madi ta-é-ti, kdo kadi d'ilə-né ta do-é-ti. Ngà Jeju ulə do-é nangi ə isi tijə né nangi k̀i ngon ji-é.

⁷ Loki 'dəji-é ta kəm-dé kete-kete lé, ɛ ɔr do-é taá idə-dé panè: «Dow k̀i dan-si-ti k̀i ra majal nja káre al bəy ya ə un ər ilə-né dené lé dɔsɔy.»

⁸ Ə Jeju təl ulə do-é nangi gogi ə isi tijə né nangi ya bəy.

⁹ Loki d'oo ta-je kin bè lé [mee-dé uwə-dé k̀i ta]* adi d'ǐ káre-káre, ǐ do de-ti k̀i 'togi nǎ-ti ya

* **8:9 8:9** Ta-je k̀i tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti k̀i dɔsɔy k̀i dan-ti-je k̀i 'ndangi k̀i ji-dé k̀i ta greki.

[sar do soꝝ-dé-je-ti.] Beba Jeju kî dené lé ya par 'này danḡ dan kosi-je-ti.

¹⁰ Rəmə Jeju ɔr do-é taá ə dəʝi dené lé panè: Dené, njékilə ta do-i-ti-je lé d'ow rá wa? Dow káre ya kàrè gangta do-i-ti al wa?

¹¹ Ə dené lé ilə-é-ti panè: 'Babe, dow gangta do-m-ti al. Beba Jeju idə-é panè: «Mḡ kàrè m'gangi ta do-i-ti al ya tɔ é ɔw, ngà majal bá gogi rangi 'ra al ngá.»†

Jeju pa ta rəsi do kullə-ti liə adi dow-je

¹² †Jeju pa ta kî rangi ya bəy adi dow-je panè: Mḡ lé, m'to londógi læ dɔnangi. Dow kî un go-m lé à njiyə lo kî ndul-ti al, ngà à kingə lo kî ndógi kî to kiskəm.

¹³ †Rəmə Parisi-je pa siə 'panè: Ta kî sobi do-i bá i ya 'a 'pa adi dow-je kin ya rəmə toʝi kî to ta kî tɔgrɔ-ti al.

¹⁴ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: Lé mḡ ya m'pa ta kî sobi do-m m'adi dow-je kàrè, ta kî m'pa lé to ta kî tɔgrɔ-ti ya. Kdo mḡ m'gə lo kî m'j-ti rəm, m'gə lo kî m'isi m'ow-ti rəm tɔ. Ngà səi rəmə, 'gəi lo kî m'j-ti al rəm, bá 'gəi lo kî m'a kow-ti al rəm tɔ.

¹⁵ Səi 'gangi ta kî go lo koo-ti læ dow. Ngà mḡ, m'gangi ta do dow-ti al.

¹⁶ Ə kinə mḡ m'gangi ta kàrè, ta kî gangi læ-m ɔw nati kî ta kî tɔgrɔ-ti. Kdo mḡ m'a kî kár-m al. Bəbi-m kî njèkulə-m lé a sə-m nati.

† **8:11 8:11** Ta-je kî tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kî dosay kî dan-ti-je kî 'ndangi kî ji-dé kî ta greki. † **8:12 8:12** Mat 5:14; Ja 9:5 † **8:13 8:13** Ja 5:31

17 Meẽ ndukun-ti læ-si lé, 'ndàngi 'panè né kí dow-je joo 'pa ta dɔ-ti kinlé, né-é to tó-é.

18 M̃a m'pa ta kí sobi dɔ-m m̃a ya m'adi dow-je rəm, bá Bɔbi-m kí ulə-m lé kàrè pa ta kí sobi dɔ-m adi dow-je rəm tɔ.

19 Rəmə 'dɔ̃ji-é 'panè: Bɔbi-i lé ǎ rá wa? Ə Jeju ilə-dé-ti panè: S̃ɔ̃i 'g̃əi-mi al rəm, bá 'g̃əi Bɔbi-m al rəm. Kinə 'g̃əi-mi rəmə a g̃əi Bɔbi-m tɔ.

20 Jeju ǎ takəy-ti læ Lubə ngɔsi k̃i lo kilə kadkare kadi Lubə ǎ ndó né dow-je bá pa-né ta-je kinlé. Dow ya kàrè uwə-é al, kdɔtalə dɔkàd̃i liə asi al b̃əy.

21 Jeju təl idə-dé b̃əy panè: M'a kɔw, s̃ɔ̃i a sangi-mi ə s̃ɔ̃i a koyi dan majal-je-ti læ-si. Lo kí m'a kɔw-ti lé, s̃ɔ̃i a kasi kɔwi-ti al.

22 Jipi-je 'panè ɛ ɔw k̃i təl rɔ-é obi. Kdɔ ɛ panè: Lo kí m'a kɔw-ti lé s̃ɔ̃i a kasi kɔwi-ti al.

23 Jeju ilə-dé-ti panè: S̃ɔ̃i 'toi kí dɔnangi-ti nè, ngà m̃a m'to kí taá dɔr̃a-ti. S̃ɔ̃i 'toi kí 'lə dɔnangi, ngà m̃a m'to kí 'lə dɔnangi al.

24 Gin-é kin bá m'idə-si-né m'panè a koyi dan majal-je-ti læ-si. Kdɔ kinə adi meẽ-si kí m̃a m'to njèkisi‡ lé al rəmə, a koyi dan majal-je-ti læ-si ya.

25 Ə də 'dɔ̃ji-é 'panè: I 'to ná? Rəmə Jeju ilə-dé-ti panè: Ta kinlé lo kulə gin-é-ti ñu ya m'idə-si!

26 M'ɔw k̃i ta-je ña kí sobi dɔ-si kadi m'pa rəm, kadi m'gangta dɔ-ti rəm. Ngà njèkulə-m lé to njèpata kí tɔgrɔ-ti ə ta kí m'oo ta-é-ti bá m'pa m'adi dow-je kí dɔnangi-ti nè.

27 Ta kí Jeju idə-dé lé də 'g̃ə k̃i to ta kí sobi dɔ

‡ 8:24 8:24 Jipi-je 'gir kí Lubə ya kár-é à panè: *M̃a m'to njèkisi* (Tɛt 3:14).

Bobi-é Lubə al.

²⁸ Beba Jeju idə-dé panè: «Loki a kuni Ngon lə dow kí taá bá a gəi kí ma lé m'to njèkisi rəm, m'ra né kì dɔ rɔ-m al rəm. Ngà né kí Bobi-m ndó-m bá m'idə dow-je.

²⁹ Njèkulə-m lé a sə-m nati. E inə-m kì kár-m al. Kdotalə ma m'ra né-je kí nəl-é kì ndɔ-je lay.»

³⁰ Loki Jeju pa ta-je kin bè lé, dow-je na d'adi-é meɛ-dé.

³¹ Beba e idə jipi-je kí d'adi-é meɛ-dé lé panè: «Kinə ai dɔ ta-ti lə-m njangi rəmə, səi 'toi njéndó né-je lə-m kí togrɔ-ti.

³² Səi a gəi ta kí togrɔ-ti ə ta kí togrɔ-ti à taa-si kilə-si taá.»

³³ †De d'ilə-é-ti panè: «Je j'to nganka Abrakam ə je j'to bə-je lə dow nja káre al, ngà ban bá i 'panè ta kí togrɔ-ti à taa-ji kilə-ji taá bəy wa?»

³⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí rá-rá kí ra majal lé to bə lə majal.

³⁵ Ə bə lé e à kisi meɛ kəy-ti lə 'ba-é sar al, ngà ngon lə njékəy bá à kisi-ti sartangani.

³⁶ Beba kinə ma Ngon lə Lubə ya m'taa-si m'ilə-si taá rəmə, a toi bə-je al ya togrɔ-ti.

³⁷ M'gə kí səi 'toi nganka Abrakam ya ngà səi 'sangi kdɔ toli-mi, kdotalə 'mbati ta lə-m.

³⁸ Ma m'pa ta dɔ né-ti kí m'oo rɔ Bobi-m-ti ə səi kàrè ta kí ooi ta bobi-si-ti bá 'rai-né né tɔ.»

³⁹ De d'ilə-é-ti 'panè: «Je j'to kí gin ka-ti lə Abrakam.» Ə Jeju idə-dé panè: Kinə 'toi kí gin ka-ti lə Abrakam rəmə, 'rai kullə ra Abrakam tɔ

† 8:33 8:33 Mat 3:9; Luk 3:8

bane§.

⁴⁰ Ngà kí ngosnè kinlé sɛi 'ndigi 'toli-mi, ma kí m'idə-si ta kí tɔgrɔ-ti kí m'oo ta Lubə-ti. Né-é kin to né kí Abrakam ra al.

⁴¹ Ngà sɛi lé 'rai kullə ra bɔbi-si. Dɛ d'idə-é panè: «Jɛ 'to ngan-je kí bɔbi-ji goto al. Bɔbi-ji ra káre-rè ə to Lubə.»

⁴² Jeju idə-dé panè: «Kinə Lubə ya to Bɔbi-si rəmə lé a ndigi-mi, kɔɔ m'ɪ rɔ Lubə-ti bá m'ree; m'ree kɪ dɔ rɔ-m al, ngà to ɛ bá ulə-m.

⁴³ Kɔɔ ri bá sɛi 'gəi mɛɛ ta lə-m al wa? Kɔɔ sɛi asi ndigi dɔ ta-ti lə-m al.

⁴⁴ Sɛi lé, bɔbi-si to Sú, adi sɛi 'ndigi rai né-je kí mɛɛ bɔbi-si ndigi. ɛ to njétɔl dow-je lo kulə gin-é-ti nɔ ə ɛ ɔ dɔ ta kí tɔgrɔ-ti al, kɔɔ ta kí tɔgrɔ-ti goto ta-é-ti. Loki ɛ ədi ta lé, to ta-je liə kí mɛɛ-é-ti ya bá ɛ tɛɛ-né tin; kɔɔ ɛ to njəkəɔta rəm, bá to bɔbi njəkəɔta-je rəm tɔ.

⁴⁵ Ngà ma lé, sɛi adi-mi mɛɛ-si al kɔɔ m'pa ta kí tɔgrɔ-ti.

⁴⁶ Ná dan-si-ti asi tɔji kí m'ra majal wa? Kinə m'pa ta kí tɔgrɔ-ti lé, kɔɔ ri bá sɛi adi-mi mɛɛ-si al wa?

⁴⁷ Dow kí to kí lə Lubə lé oo ta lə Lubə. Sɛi ooi ta lə Lubə al, kɔɔ sɛi 'toi kí liə al.»

⁴⁸ Jipi-je d'ilə Jeju-ti 'panè: «Pa kí j'panè i 'to dow kí dɔnangi Samari-ti rəm, 'ɔw kɪ ndil kí maji al mɛɛ-i-ti rəm kinlé to tó-é ya al wa?»

⁴⁹ Beba Jeju ilə-dé-ti panè: «M'ɔw kɪ ndil kí maji al mɛɛ-m-ti al. Ngà ma m'to dow kí m'un ta

---

§ 8:39 8:39 Ta kinlé, mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsɔy kí dan-ti-je kí 'ndangi kɪ ji-dé kɪ ta greki lé 'panè: *Kinə 'toi kí gin ka-ti lə Abrakam rəmə lé, a rai kullə ra Abrakam tɔ bane.*

Bobi-m, ngà sɛi bá uni ta-m al.

⁵⁰ Mɔ̃ m'sangi rifa læ-m al; dow káre kí njèsangi rifa læ-m kí njèkadì najì ya isi nɔɔ.

⁵¹ Ooi majì, m'a kidə-si rəsi; kinə dow təl rɔ-é go ta-ti læ-m lé, à koy nda al.»

⁵² Befa jipi-je d'idə-é 'panè: «Kí nè kinlé, j'gə kí ɔw kì ndil kí majì al mɛɛ-i-ti nɔɔ. Abrakam oy, njépata-je kí ta Lubə-ti kàrè d'oy tɔ ə i panè: “Kinə dow təl rɔ-é go ta-ti læ-m lé, à koy nda al.”

⁵³ Sé i 'boy itə ka-ji Abrakam kí oy lé wa? Njépata-je kí ta Lubə-ti kàrè d'oy rəm, ngà i oo rɔ-i kí nɔ̃ ya wa?»

⁵⁴ Jeju ilə-dé-ti panè: «Kinə mɔ̃ ya m'osi gajì rɔ-m rəmə, kosi gajì rɔ læ-m to né kí kogi kare. To Bobi-m bá ɔsi gajì-m ə ɛ bá sɛi 'painè to Lubə læ-si!

⁵⁵ Ə sɛi 'gəi-é al; ngà mɔ̃ m'gə-é. Kinə m'panè m'gə-é al rəmə, m'a to njèkədtə madì-si tɔ. Ngà m'gə-é rəm, bá m'təl rɔ-m go ta-ti liə rəm.

⁵⁶ Ka-si Abrakam ra rɔnəl nɔ̃, loki ɛ gir kí n'a koo ndɔ ree læ-m. ɛ oo ndɔ ree læ-m ə ra-né rɔnəl.»

⁵⁷ Rəmə jipi-je 'pa siə 'panè: «I kan, 'ra bal kɔrmì al bəy ya rəmə i 'ba rɔ-i njèkoo Abrakam al ban wa!»

⁵⁸ Jeju idə-dé panè: «Ooi majì, m'a kidə-si rəsi; kete bá kadì Abrakam isi lé, mɔ̃ m'isi nɔɔ ngá.»

⁵⁹ Rəmə də 'kote ər-je kɔ̃ tilə-é-né, ngà Jeju ɔti bɔyɔ rɔ-é ə ɔti rangi takəy-ti læ Lubə.

9

*Jeju adi dingəm kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti oo lo
Mar 8:22-25; 10:46-52*

¹ Jeju isi dæw ræmæ, oo dingæm kí kæm-é tɔɔ lo koji-é-ti.

² Beba njéndó né-je liə 'dæji-é 'panè: Njéndó dow-je né, dingæm kanlé, njékoji-é-je bá 'ra majal æse to daji rɔ-é ya bá ra majal bá kæm-é tɔɔ-né lo koji-é-ti bè wa?

³ Jeju idə-dé panè: To ta læ majal liə æse majal læ njékoji-é-je bá kæm-é tɔɔ-né tin al; ngà tò bè kɔɔ kadi Lubə ɔji-né tógi-é ndaa-ti rəsi takæm dow-je-ti kì takul-é.

⁴ Kada nè kin ya adi j'rai kullə-je læ njèkulə-m; kɔɔ kinə ndo il ræmæ, dow à kasi ra kullə al ngá.

⁵ †Loki m'isi donangi-ti nè bøy lé, m'to londógi læ donangi.

⁶ Jeju pa ta kin bè ngá bá tubə man ta-é nangi lɔy-né nangi, ɔr kæm njèkæmtɔ-ti lé

⁷ ə idə-é panè: 'ɔw 'togi kæm-i man dangi-ti kí 'ba-é Silowe kí kɔr mɛɛ-é to: Ngonnjèkullə. Beba njèkæmtɔ lé ɔw dangi Silowe-ti lé ɔw togi kæm-é; ə loki isi təl ræmæ, oo lo.

⁸ Beba njétakəy-je liə kì dow-je kí kete d'oo-é kí to njèkisi kɔy né lé 'panè: ɛ kan ya bá to njèkisi kɔy né lé al wa?

⁹ Dɛ kí nã-je 'panè: To ɛ ya. Dɛ kí dan-ti-je 'panè: To dow kí tanã siə bɪ to ɛ al. Ə ɛ ya panè: To mɔ ya.

¹⁰ Beba dɛ 'dæji-é 'panè: Ra ban bá kæm-i lé oo lo wa?

¹¹ Njèkæmtɔ lé ilə-dé-ti panè: Dingæm kí 'ba-é Jeju bá lɔy nangi ɔr kæm-m-ti ə idə-m panè: 'ɔw

---

† 9:5 9:5 Mat 5:14; Ja 8:12

'togi kəm-i man dangi-ti kí 'ba-é Silowe. Beba m'ow m'togi kəm-m ya rəmə kəm-m oo lo.

12 De 'dəji-é 'panè: Dingəm lé a rá wa? E kí kete to njèkəmto lé panè: M'oo lo kí ow-ti al.

13 Rəmə de d'or e kí kete to njèkəmto lé d'ow siə ro Parisi-je-ti.

14 Ə to ndo taakoo-ti lə jipi-je bá Jeju lɔy-né nangi or kəm-é-ti adi-é oo-né lo tin.

15 Beba Parisi-je lé kàrè 'dəji e kí kete to njèkəmto lé se ra ban bá kəm-é lé oo lo wa? E idə-dé panè: E lɔy nangi or kəm-m-ti ə m'ow m'togi rəmə m'oo lo.

16 Loki e pa ta kin bè rəmə, Parisi-je kí nɔ-je 'panè: To dow kí i ro Lubə-ti al, kdotalə ilə kuji do ndo taakoo-ti al. Ngà de kí dan-ti-je 'panè: Dow kí to njèramajal lé, à ra ban bá à ra nékoji-je kí titi-nɔ bè kin wa?

17 Ra adi gáangi-nɔ tò dan-dé-ti. Beba de 'təl 'dəji-é bəy 'panè: I ya bè lé, ta ri bá i pa do dow-ti kí adi kəm-i oo lo lé wa? Njèkəmto lé ilə-dé-ti panè: E to njèpata kí ta Lubə-ti.

18 'Boy-je lə jipi-je lé 'mbati ndigi do-ti kí dingəm kinlé kete to njèkəmto bá ngosnè təl oo lo, adi de 'ba njékoji-é-je d'adi 'ree.

19 Beba 'dəji-dé 'panè: E kanlé to ngon-si kí sɔi 'painè kəm-é tɔo lo koji-é-ti lé ya ban wa? Ngà ra ban bá kí nè kin oo lo wa?

20 Njékoji-é-je lé 'panè: Jɛ j'gə kí to ngon-ji ə kəm-é tɔo lo koji-é-ti nɔ ya.

21 Ngà kəm rəbi kí e oo-né lo ngá kin kàrè j'gə al rəm, bá dow kí adi kəm-é oo lo kin kàrè, j'gə-é al rəm tɔ. Sɔi ya 'dəji-é ooi. Togi gangi asi pa ta

dɔ rɔ-é-ti.

²² Njékoji-é-je lé 'pa bè kɔɔ de 'bəl 'boy-je lə jipi-je. Kɔɔtalə ta-dé asi-nə kadi kinə dow kí rá-rá ya panè Jeju to Kristi* rəmə, kadi 'tubə-é kɔgi kəykəwnə-ti lə-dé.

²³ Gin-é kin bá njékoji-é-je 'pa-né 'panè: To dow kí tɔgi gangi é́n é 'dɔji-é ooi.

²⁴ Beba dingəm kí kete to njəkəmtɔ lé, Parisi-je 'təl 'ba-é ba kí nja joo ə d'idə-é 'panè: 'Pa ta kí tɔgrɔ-ti 'ɔsi-né gajɪ Lubə. Jɛ j'gə kí dingəm kinlé to njèramajal.

²⁵ Ɛ ilə-dé-ti panè: Lé ɛ to njèramajal ya kàrè, mə m'gə al. Ngà né káre kí m'gə é́n: Kete m'to njəkəmtɔ ə ngɔsnè m'oo lo.

²⁶ De 'dɔji-é 'panè: Ri bá ɛ ra sə-i wa? Ɛ ra ban bá adi kəm-i lé oo lo wa?

²⁷ Ɛ idə-dé panè: Ta kinlé m'pa kete ya səi ooi al; ngà kɔɔ ri bá səi 'ndigi kadi m'təl m'idə-si ya bəy wa? Səi kàrè 'ndigi təli njéndó né-je liə tɔ wa?

²⁸ De 'taji-é ə 'panè: I bá 'to njéndó né liə; jɛ j'to njéndó né-je lə Moiyiji.

²⁹ Moiyiji lé, jɛ j'gə kí Lubə pa siə ta; ngà dow kanlé, jɛ j'gə lo kí tɛɛ-ti al.

³⁰ Ɛ ilə-dé-ti panè: Ooi, né kí tò bəl é́n: Jeju lé, səi 'gəi lo kí i-ti al ə ɛ bá adi kəm-m oo lo tin.

³¹ Jəi j'gəi kí Lubə oo ta lə njèramajal-je al. Ngà dow kí rá-rá kí ilə kuji dɔ Lubə-ti ə ra né kí mɛɛ Lubə ndigi lé, dowbé kin bá Lubə oo ta liə.

³² Dow kí kəm-é tɔɔ lo koji-é-ti ya dow adi kəm-é oo lo adi j'oo ta-é nja káre al ya bəy.

---

* 9:22 9:22 Kristi lé kor mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

³³ Dingəm kí adi kəm-m oo lo kinlé, kinə i rɔ Lubə-ti al lé, né káre ya kàrè à kasi ra al.

³⁴ 'Boy-je lə jipi-je d'ilə-é-ti 'panè: I kí 'to njèramajal kí koji kəy kin ya bá 'ba rɔ-i njèndó-ji né al ban! Beba 'tubə-é lo kəwnə-ti lə-dé kɔgi.

³⁵ Jeju oo ta tubə kí 'tubə-é lé ə loki ingə-é rəmə dəji-é panè: 'Adi mɛɛ-i Ngon lə dow wa?

³⁶ ɛ dəji Jeju panè: 'Babe, Ngon lə dow ə to ná bá kadi m'adi-é mɛɛ-m wa?

³⁷ Jeju idə-é panè: Ngon lə dow lé, i oo-é ngá, to mə kí mə m'pa sə-i ta nè kin ya.

³⁸ Beba ɛ panè: M'adi-i mɛɛ-m, 'Babe, ə ɔsi dɔ-é nangi nɔ-é-ti.

³⁹ Go-ti, Jeju panè: M'ree dɔnangi-ti nè kɔɔ gangta. Kɔɔ kadi njékəmtɔ-je d'oo lo ə njékoo lo-je 'təl njékəmtɔ-je tɔ.

⁴⁰ Loki Parisi-je kí dan-ti-je kí d'a siə nati d'oo ta-je kin bè lé, 'pa siə 'panè: Jɛ kàrè j'to njékəmtɔ-je tɔ wa?

⁴¹ Jeju ilə-dé-ti panè: Kinə 'toi njékəmtɔ-je rəmə, lé majal lə-si à goto. Ngà kí ngɔsnè-ti kin səi 'painè: Jɛ j'to njékoo lo-je. Beba majal lə-si tɔ lo tɔ-é-ti tɔ.

10

Njèkul bati-je kí maji

¹ «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow andi go bati-je-ti kɔ tarəbi gali al, ngà al kɔ dɔ gali kəl-é-ti kí rangi lé dowbé to njèbogi, to bɔkaya.

² Ngà dow kí andi kɔ tarəbi gali lé to njèkul bati-je.

³ Njèngəm takəy tɛɛ tarəbi adi-é ə bati-je d'oo ndi-é. Rəmə bati-je kí 'to 'liə lé, ɛ ɓa-dé kɪ ri-dé ri-dé, ə ɔr nɔ̄-dé tɛɛ sə-dé ndaa-ti.

⁴ Loki ɛ adi bati-je liə 'tɛɛ ndaa-ti lay rəmə, ɛ njiyə nɔ̄-dé-ti, ə bati-je lé 'ndole go-é kɔɔ də 'gə ndi-é.

⁵ Dow kí to mba lé, bati-je d'a kəy-é kə ngərəngi ɓi d'a ndole go-é al; kɔɔ də 'gə ndi mba-je al.»

⁶ Dow-je 'gə mɛɛ gosta kí Jeju pa sə-dé kinlé al.

⁷ Beba Jeju təl pa ɓəy panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; mə m'to tarəbi kəy lə bati-je.

⁸ Dɛ lay kí 'ree nɔ̄-m-ti kete lé, 'to njèɓogi-je kɪ ɓokaya-je, adi bati-je d'oo ta lə-dé al.

⁹ Mə m'to tarəbi, adi kinə dow andi kɪ tarəbi kí rɔ-m-ti rəmə, à kaji; ɛ à kandi rəm, à tɛɛ rəm, ɓá à kingə nékuso rəm to.

¹⁰ Ngà njèɓogi lé, ɛ ree kɔɔ ɓogi né rəm, təl né rəm, ɓá tuji né rəm. Ngà mə m'ree kɔɔ kadi dow-je d'isi kəm ə kadi kiskəm lə-dé kinlé maji-é al dɔ lo rəm to.

¹¹ Mə m'to njèkul bati-je kí maji. Njèkul bati-je kí maji lé, ilə rɔ-é kɔgi kɔɔ bati-je liə.

¹² Ngà njèrakullə là kí to njèkul bati-je kí tɔgrɔ-ti al, adi 'to bati-je liə al rəm lé, lokɪ ɛ oo jagim isi ree rəmə, tusi bati-je inə-dé əy adi jagim ree tuwə-dé ə sane ndəgi-é-je kati-kati.

¹³ Dow kinlé ra bè kɔɔ ɛ to njèrakullə là adi usi-é dɔ bati-je-ti al. Mə m'to njèkul bati-je kí maji.

¹⁴ †M'gə bati-je lə-m rəm, bati-je lə-m kàrè 'gə-m rəm to.

† 10:14 10:14 Mat 11:27; Luk 10:22

15 Titi kí Bobi-m gə-m-né lé, ma kàrè m'gə Bobi-m tɔ ə m'ilə rɔ-m kɔgi kɔɔ bati-je lə-m.

16 M'ow kì bati-je kí rangi nɔɔ, ngà goto bá 'goto mee gali-ti nè bəy. De kinlé tò kadi m'ree sə-dé; de d'a koo ndi-m ə d'a to nékul-je kí káre-rè rəm, njèkul-dé à 'ra káre-rè rəm tɔ.

17 Bobi-m ndigi-m kɔɔ kilə kí m'ilə rɔ-m kɔgi kɔɔ kadi m'təl m'isi kəm gogi.

18 Ma ya m'ilə rɔ-m kɔgi kì mee ndigi lə-m bi dow à tɔl-m kì dɔ rɔ-é al. M'ow kì tógi kadi m'ilə rɔ-m kɔgi rəm, bá m'ow kì tógi kadi m'təl m'isi kəm gogi rəm; e bá to ndu kí m'ingə rɔ Bobi-m-ti.»

19 Ta-je kinlé ra adi gáangi-nə tò dan jipi-je-ti rangi ya bəy.

20 Dow-je nə dan-dé-ti ya 'panè: «E ow kì ndil kí maji al mee-é-ti rəm, to mbé rəm. Ngà kɔɔ ri bá ooi ta liə wa?»

21 De kí madi-je 'panè: «Ta-je liə to ta lə dow kí ow kì ndil kí maji al mee-é-ti al. Sé dow kí ow kì ndil kí maji al mee-é-ti lé à kasi kadi njèkəmtɔ oo lo tɔ wa?»

Jipi-je 'mbati ta lə Jeju

22 Nɔɔ káre bè 'ra nəy kəy lə Lubə mee bebo Jorijalem-ti nəy kul-ti.

23 Jeju njiyə ndó rɔ-é takəy-ti lə Lubə gin pal-ti lə Salomɔ.

24 Rəmə 'boy-je lə jipi-je d'ilə-nə 'gəə dɔ-é ə dəji-é 'panè: «Kàdì ban bá i a kadi mee-ji usi nangi wa? Kinə i ya 'to Kristi* lé rəmə 'idə-ji rəsi.»

---

* **10:24 10:24** Kristi lé kɔr mee-é to dow kí Lubə mbəti-é.

25 Jeju ilə-dé-ti 'panè: «M̄a m'idə-si ya ngà s̄əi ooi k̄i ta k̄i t̄ogrɔ-ti al. Kullə-je k̄i m'ra k̄i ri Bɔbi-m kin ya asi kad̄i 'ḡəi-mi-né.

26 Ngà s̄əi adi m̄ēe-si al k̄dɔ s̄əi 'toi k̄i dan bati-je-ti lə-m al.

27 Bati-je lə-m d'oo ndi-m 'ḡə; m̄a m'ḡə-dé ə d̄e 'ndole go-m.

28 M̄a m'adi-dé kiskəm k̄i sartagangi; d̄e d'a koy nd̄a al rəm, bá dow à kasi taa-dé ji-m-ti al rəm tɔ.

29 Bɔbi-m k̄i adi-m-dé lé, t̄ogi-é it̄ə t̄ogi-je lay ə dow k̄i asi taa-dé ji Bɔbi-m-ti ya goto.

30 M̄a lé, j̄e k̄i Bɔbi-m j'to dow-je k̄i k̄áre-rè.»

31 Nja k̄áre ya b̄əy, jipi-je d'ɔy ər-je k̄dɔ tilə-é-né tɔl-é.

32 Beβa ɛ idə-dé panè: «M'ra kullə-je k̄i maji-maji n̄a k̄i i rɔ Bɔbi-m-ti m'adi ooi. Dan kullə-je-ti k̄i m'ra kinlé ɛ k̄i rá bá 'ndigi 'tiləi-mi k̄i ər k̄dɔ wa?»

33 Ə 'boy-je lə jipi-je lé d'ilə-é-ti 'panè: «J̄e j'ndigi tɔl-i k̄dɔ kullə-je k̄i maji-maji kin al; ngà k̄dɔ i k̄i 'to dow ya rəmə 'βa rɔ-i Lubə, adi ta kin to takɔbi!»

34 Jeju ilə-dé-ti panè: «M̄ēe ndukun-je-ti lə-si lé 'ndàngi panè: “M̄a Lubə m'panè s̄əi 'toi lubə-je.”

35 Dow-je k̄i Lubə pa sə-dé ta ya bá ndukun b̄a-dé lubə-je lé al wa! Ə ta k̄i mbete k̄i aa njay pa lé dow à k̄ɔr k̄ogi al rəm tɔ!

36 M̄a lé, Bɔbi-m ɔr-m ində-m tagay ə ulə-m dɔnangi-ti nè, rəmə s̄əi 'painè: “M'pa ta kɔbi dɔ Lubə-ti.” K̄dɔ pa k̄i m'panè: “M'to Ngon lə Lubə.”

³⁷ Kinə m'ra kullə-je lə Bəbi-m al rəmə, adi-mi mē-si al!

³⁸ Ngà kinə kullə-je kí m'ra lé to kullə-je lə Bəbi-m ya, ə kinə mə bá lé adi-mi mē-si al kàrè rəmə, adi mē-si kullə ra-m-je kinlé bəl bane. Bəba a gəi maji yéréré kí Bəbi-m to kí lə-m ə mə m'to kí lə Bəbi-m tɔ.»

³⁹ Dɛ 'təl 'sangi kadi d'uwə-é, ngà ɛ tɛɛ ji-dé-ti.

⁴⁰ †Bəba Jeju təl ɔw gidi ba Jurde-ti gogi, lo-ti kí Ja ulə gin ra dow-je batəm-ti ə ɛ isi-ti.

⁴¹ Dow-je n̄a ya 'ree rɔ-é-ti ə 'panè: «Nékoji káre ya kàrè Ja ra al, ngà ta-je lay kí Ja pa dɔ dow-ti kinlé to ta kí tɔgrɔ-ti.

⁴² Lo-é-ti kinlé dow-je n̄a ya d'adi mē-dé Jeju.»

11

Koy lə Lajar

¹ †Dingəm káre bè kí ri-é lə Lajar bá rɔ-é to-é. Ɛ to dow kí mē-be-ti kí Betani kí to bəkoji Mari dɛ kà ngonkɔ-é Marti.

² †Mari kinlé bá ndɔki ur ubi dɔ 'Bəbe-ti ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né nja-é lé. Ɛ to kɔnan Lajar kí rɔ-é to-é lé.

³ Ngankɔ-n̄a-je kí dené kí joo kinlé d'ulə kullə d'idə Jeju 'panè: «'Bəbe, ɛ kí i 'ndigi-é lé, rɔ-é to-é.»

⁴ Loki Jeju oo ta kinlé rəmə panè: Mɔy kinlé à tɛɛ koy al. To mɔy kí à ra kadi ri Lubə ba-né rəm, bá kà takul mɔy kinlé ya dow-je d'a kosi-né gajɪ Ngon lə Lubə rəm tɔ.

---

† 10:40 10:40 Ja 1:28 † 11:1 11:1 Luk 10:38,39 † 11:2 11:2 Ja 12:3

⁵ Marti k̀ì ngonkɔ́-é Mari, k̀ì kɔ́nan-dé Lajar lé 'to dow-je kí Jeju ndigi-dé.

⁶ Loki Jeju oo ta rɔ́to lə Lajar lé, ɛ isi lo kí isi-ti lé ya ra ndɔ́ joo go-ti bəy;

⁷ ngà bá idə njéndó né-je liə panè: «J'təli j'owi dɔ́nangi Jude-ti gogi.»

⁸ Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: Njéndó dow-je né, i kí ngɔ́snè bəy é jipi-je 'sangi kɔ́ tilə- i k̀ì ər tɔ́l-i lé ya 'ge təl kɔ́w dɔ́nangi Jude-ti gogi bəy wa!

⁹ Jeju ilə-dé-ti panè: Lo kí kada lé, kàd̀i ra-ti dɔ́gi gidi-é joo ya al wa? Kinə dow ɔ́w njiyə kada lé, à dar né al, kɔ́ lo ndógi dɔ́nangi-ti ad̀i dowbé oo lo.

¹⁰ Ngà kinə dow njiyə ndɔ́ɔ rəmə, à dar né, kɔ́ lo ndógi nɔ́-é-ti al.

¹¹ Jeju pa ta-je kinlé bè ngà bá idə njéndó né-je liə panè: Nam-ji Lajar lé tò bi é m'a kɔ́w ndəl-é bane.

¹² Ə njéndó né-je 'panè: 'Babe, kinə tò bi lé à kingə lapiya.

¹³ Jeju lé pa ta koy lə Lajar, ngà njéndó né-je 'gir kí ɛ pa ta lə bi kí tò kare.

¹⁴ Bəfa Jeju idə-dé rəsi panè: Lajar lé oy.

¹⁵ Ə kí sɔ́bi dɔ́-si səi rəmə rɔ́-m nəl-m kɔ́ goto kí m'goto siə nɔ́. Né kin à ra kad̀i adi-mi-né mɛɛ-si. Ngà adi j'owi k̀ì rɔ́-é-ti nɔ́ɔ.

¹⁶ Rəmə Tomasi kí 'ba-é Ndungə lé, idə ndəgi njéndó né-je panè: Jəi kàrè j'owi, kɔ́ kad̀i j'oyi k̀ì Jeju lé tɔ́.

¹⁷ Loki Jeju ɔ́w tɛɛ rəmə, ɛ oo kí 'dubi Lajar ra ndɔ́ sɔ́ ngá.

18 Ə k̄i Betani kow Jorijalem lé, à kasi kulə mətər mutə je bè.

19 Jipi-je n̄a ya 'ree rō Marti-ti k̄i Mari 'ree 'sol m̄ē-dé k̄o koy lə k̄onan-dé lé.

20 Loki Marti oo k̄i Jeju ɔw ree n̄ɔɔ rəmə, ɛ̄ i ɔw tilə kəm-é, ngà Mari b̄a isi nanḡi m̄ē k̄əy-ti.

21 Marti idə Jeju panè: 'Babe, kinə ndo-é-ti isi nè lé, k̄onan-m à koy al.

22 Ngà k̄i ngosnè-ti kin ya kàrè m'gə k̄i né lay k̄i i 'dəji Lubə lé, Lubə à ra kadi-i.

23 Jeju idə-é panè: K̄onan-i lé, à t̄osi ndəl kində lo t̄ē.

24 Ə Marti ilə-é-ti panè: M'gə k̄i d̄obəy ndo-ti k̄i dow-je k̄i d'oy d'a t̄osi ndəl kində lo t̄ē lé, ɛ̄ à t̄osi ndəl kində lo t̄ē t̄o.

25 Jeju ilə-é-ti panè: M̄a lé m'to njèkadi dow-je 't̄osi ndəl d'ində lo 't̄ē rəm, b̄a m'to njèkadi dow-je d'isi kəm rəm t̄o. Dow k̄i adi-m m̄ē-é lé, lé oy ya kàrè dowbé à kisi kəm rəm,

26 n̄a-n̄a k̄i isi k̄i do-é taá ə adi-m m̄ē-é lé, à koy nd̄a al. Ta kinlé 'oo k̄i ta k̄i t̄ogro-ti wa? Marti ilə-é-ti panè:

27 Oiyo, 'Babe, m'adi m̄ē-m k̄i i 'to Ngon lə Lubə, 'to Kristi k̄i t̄o kadi à ree d̄onangi-ti.

28 Loki ɛ̄ pa ta kinlé rəmə, ɛ̄ ɔsi təl ɔw ba ngonk̄o-é Mari k̄i k̄ar-é b̄a idə-é ta n̄om-n̄om panè: Njèndó dow-je né ree ɔ n̄ɔɔ é ba-i.

29 Loki Mari oo ta kinlé taá ya rəmə, ɛ̄ ɔsi nanḡi rati i taá ɔw k̄i rō Jeju-ti.

30 Ə Jeju lé ya kàrè ree t̄ē m̄ē b̄e-ti al b̄əy. Ngà ɛ̄ lo-ti k̄i kete Marti tilə kəm-é ingə-é-ti lé.

31 Loki jipi-je k̄i d'isi k̄i Mari m̄ē k̄əy-ti d'isi 'sol

mɛɛ-é lé d'oo kí ɛ ubi nangi rati i taá tɛɛ ndaa-ti rəmə, 'gír kí isi ɔw dɔbadi-ti kɔɔ kɔw nɔ, adi d'i d'un go-é.

³² Loki Mari ree tɛɛ lo-ti kí Jeju a-ti bá oo-é rəmə usi nangi nja-é-ti ə panè: 'Babe, kinə ndɔ-é-ti isi nè lé, kɔnan-m à koy al.

³³ Loki Jeju oo kí Mari a nɔ rəm, bá jipi-je kí 'ree siə kàrè d'a 'nɔ rəm lé mɛɛ-é i puu adi dɔ-é təl wəksə.

³⁴ Bəba ɛ dəji-dé panè: Iləi-é lo kí rá-ti wa? Ə də d'ilə-é-ti 'panè: 'Babe, 'ree ə 'a koo.

³⁵ Jeju nɔ.

³⁶ Rəmə jipi-je lé 'panè: Ooi ndigi kí ɛ ndigi Lajar tanɔ kin!

³⁷ Ngà də kí nɔ-je dan-dé-ti 'panè: «E kí ndɔki adi njəkəmtɔ oo lo lé, ra ban bá adi dɪngəm kin isi kəm tɔ al wa?»

³⁸ Mɛɛ Jeju təl i puu rangi ya bəy ə ɛ ɔti ɔw dɔbadi-ti. Badi lé to bole mbal bá d'uti ta-é kɪ ər.

³⁹ Jeju panè: 'Ndubri ər lé kí rangi. Rəmə Marti kí kɔnan njègoto lé idə-é panè: 'Babe, nin lé ra ndɔ sɔ adi əti ngá.

⁴⁰ Ə Jeju idə-é panè: Kete m'idə-i m'panè kinə 'adi-m mɛɛ-i lé 'a koo tógi lə Lubə ya al wa?

⁴¹ Bəba dow-je 'ndubru ər lé ki rangi ə Jeju itə kəm-é ki taá bá panè: Bəbi-m, m'ra-i oiyo, kɔɔ ta kí m'pa sə-i lé oo ndi-m.

⁴² Mɔ rəmə, m'gə kí ndɔ-je lay ya i oo ta kí m'pa sə-i ya, ngà to ta lə kosi dow-je kí 'gəə dɔ-m kin bá m'pa ta kin bə, kɔɔ kadi 'gə kí tɔgrɔ-ti, mɔ lé, to i ya bá ulə-m. ⁴³ Loki Jeju pa ta-je kin bə lé, ɛ ilə bəbi ndi-é nangi panè: Lajar, 'tɛɛ ndaa-ti.

44 Beba njègoto lé ində lo tɛɛ ə nja-é-je kɪ ji-é-je tò kɪ gangi-é kí 'bɪndi-né rəm, bá ta kəm-é to kɪ kubi kí 'ndəm-né lé rəm tɔ. Jeju idə-dé panè: 'Tuti né-je kí rɔ-é-ti ə ɪŋəi-é adi-é ɔw.

'Boy-je lə jipi-je 'sangi tɔl Jeju

Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Luk 22:1-2

45 Jipi-je n̄ɑ kí ree rɔ Mari-ti bá d'oo né kí Jeju ra lé bè rəmə, d'adi-é mɛɛ-dé.

46 Ngà dɛ kí n̄ɑ-je kí dan-dé-ti 'təl d'ɔw d'ingə Parisi-je ə 'pa ta lə né kí Jeju ra lé d'adi-dé.

47 Beba njékun dɔ njégugné-je, kɪ Parisi-je kí 'to 'boy-je kí njégangta-je lə jipi-je lé d'ingə-n̄ɑ ə 'panè: Ri bá j'a rai wa? Dingəm kinlé ra nékɔji-je n̄ɑ.

48 Kinə j'ɪŋəi-é j'adi-é ra par-par rəmə, dow-je lay ya d'a kadi-é mɛɛ-dé ə dow-je kí Rəm d'a ree tujɪ lo lə-ji kí aa njay kin rəm, bá d'a tujɪ gin dow-je lə-ji rəm tɔ.

49 Dow káre dan 'boy-je-ti kí ri-é lə Kayipi kí to burə dɔ njégugné-je bal-é-ti kinlé, idə-dé panè: Səi lé, né káre ya kàrè 'gəi-ti al!

50 Dow káre-rè kí kadi oy ə jipi-je lay d'oy-né al rəm, bá bɛ lə-si kɪ ta tati-é lay tujɪ-né al rəm kinlé to né kí majɪ n̄ɑ kdɔ-si. Səi 'gəi kí bè kin al wa?

51 Ta kinlé, to Kayipi ya kɪ dɔ-é bá ɔji mɛɛ-é-ti pa al. Ngà to kí ɛ to burə dɔ njégugné-je bal-é-ti kinlé bá Lubə ində-né ta kí sɔbi dɔ Jeju ta-é-ti adi-é pa-né ta lə koy kí Jeju à koy gangi-né dɔ jipi-je tin.

52 Ə ɛ à koy kɔɔ jipi-je par al, ngà à koy kɔɔ kəw-né ngan lə Lubə kí 'sane-nə kin ki nati, təl-dé-né daji rɔ kí káre-rè.

53 Nɔɔ-é-ti kí d'ingə-né-nə kinlé, d'un ndu-dé kadi 'tɔl Jeju.

54 Ə gangi-é-ti kin ya Jeju njiyə-né ndaa-ti dan jipi-je-ti al, adi ɛ ɔw kɪ njéndó né-je liə adi d'isi mee bebo-ti kí 'ba-é Eprayim, donangi-ti kí tò ngosi kɪ diləlo.

55 Nɔɔ ra nəy Paki lə jipi-je nəy ngosi, adi dow-je nə d'i mee be-je-ti lə-dé tin 'ree bebo Jorijalem-ti kete nɔɔ ndo Paki-ti, kɔɔ kaa rɔ-dé do majal-je-ti.

56 De 'sangi Jeju, adi 'dəji-nə ta takəy-ti lə Lubə 'panè: Ɛ lé, səi 'giri kí à ree lo ra nəy-ti lé əse à ree al wa?

57 Ə njékun do njégugnə-je, kɪ Parisi-je d'un ndu kadi kinə dow madi gə lo kí Jeju lé isi-ti rəmə, nane dɔ-é kadi d'uwə-é.

12

Kəw Jeju mee be-ti kí Betani

Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Luk 7:36-38

¹ Loki nəy ndo meke bəy bá ndo ra nəy Paki à kasi lé, Jeju ɔw mee be-ti kí Betani kí to be lə Lajar kí ndoki oy adi 'dubi-é bá Jeju adi-é tosi ndəl ində lo tɛɛ lé.

² Lo-é-ti nɔɔ lé, 'ra nékuso d'adi-é 'ra-é-né mba. Marti bá to njəkoo go-dé ə Lajar isi kɪ mba-je nati ta nékuso-ti.

³ †Beba Mari un ubi wale kí 'ba-é nár kí yóréró adi ət̪i maji rəm, là-é n̄a rəm ya ree ur nja Jeju-ti bá bər k̄i bəl dɔ-é; ə b̄ay ubi lé taa m̄eə k̄əy pəl-pəl.

⁴ Ngà Judasi Iskariyoti kí to kí káre dan njéndó né-je-ti lə Jeju kí ɛ bá à to njèkun dɔ-é lé panè:

⁵ Ubi kinlé kɔɔ ri bá toki taa-né là kí à kasi kəm kullə kí ndɔ b̄umutə ə ree ləbi njéndoo-je al wa?

⁶ Ɔ pa bè lé, to ta bá ɔ̄ m̄eə-é kɔɔ njéndoo-je al, ngà kɔɔtalə ɛ lé to njèbogi; adi mbu là kí tò ji-é-ti lé, taá-taá isi b̄ogi là m̄eə-é-ti uso.

⁷ Beba Jeju panè: 'In̄ə dené lé jeke; ɛ ra né kin bè ngəbi-né ndɔ dubi-m.

⁸ Njéndoo-je lé d'a kisi sə-si k̄i ndɔ-je lay, ngà m̄a lé, m'a kisi sə-si k̄i ndɔ-je lay al.

⁹ Loki kosi jipi-je kí 'tò nduy-nduy d'oo poy Jeju kí isi m̄eə b̄e-ti kí Betani n̄ɔɔ lé, de 'ree kɔɔ kadi d'oo Jeju rəm, kɔɔ kadi d'oo-né Lajar kí ndɔki oy bá ɛ adi-é t̄osi ndəl ində lo t̄eə lé rəm tɔ.

¹⁰ Beba njékun dɔ njégugné-je d'un ndu-dé kadi 'tol Lajar tɔ.

¹¹ Kɔɔ ta liə bá jipi-je n̄a ya d'in̄ə-dé-né ə d'adi-né m̄eə-dé Jeju.

Kɔw Jeju bebo Jorijaləm-ti

Mat 21:1-11; Mar 11:1-10; Luk 19:29-44

¹² Lo aa go-ti lé, kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'ree lo ra n̄ay Paki-ti, d'oo poy Jeju kí isi ɔw ki m̄eə bebo Jorijaləm-ti.

¹³ Beba 't̄əti balkəm tan-je ji-dé-ti 'tilə-né kəm-é ə 'pa ta k̄i ndi-dé kí boy-boy 'panè:
«Kɔsgaji ki dɔ-i-ti!

Kadi Lubə tər ndi-é dɔ dow-ti
kí njèree k̀i ri 'Babe kí to ngar lə Israyel-je.»

14 Jeju ingə ngon koro, ə al isi dɔ-é-ti titi kí
'ndàngi-né mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè:

15 Ngonmandi kí bebo Siyɔ-ti,* 'bəl al.

'Oo, ngar lə-i isi dɔ ngon koro-ti isi ree.

16 Dɔkaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liə 'gə mɛɛ
né-je kí ra né kinlé al bəy; ngà loki Lubə ulə riba
dɔ-é-ti bəy b́a mɛɛ-dé ole dɔ-ti titi kí né-je kinlé,
'ndàngi ta-é mɛɛ mbete-ti 'sobi-né dɔ-é adi né-je
kinlé, 'ra kɔ ta liə.

17 Kosi dow-je kí ndɔki d'ə k̀i Jeju nati b́a ba-né
Lajar be nin-ti adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛɛ lé, d'or
poy-é d'adi dow-je.

18 Gin-é kin b́a kosi dow-je 'tilə-né kəm Jeju;
kɔɔtalə koo kí d'oo poy nékɔji kí ndɔki ɛ ra lé.

19 Beba Parisi-je d'idə-nə 'panè: Ooi, sɛi əi kare
ngá ban al! Dow-je lay ya d'un go-é.

Jeju pa ta kí sobi dɔ koy-é

20 Greki-je madi d'ow dan dow-je-ti kí d'ow
Jorijaləm ndɔ ra nəy Paki-ti kɔ kosi dɔ-dé nangi
nə Lubə-ti.

21 Beba d'ow rɔ Pilipi-ti kí to dow kí Betsayda,
dɔnangi Galile-ti 'dəji-é 'panè: «'Ba-ji, j'ndigi koo
Jeju.»

22 Beba Pilipi ow idə Andre, adi də joo lay d'ow
d'idə Jeju.

23 Jeju idə-dé panè: Dɔkaglo asi kadi Lubə ulə
riba dɔ Ngon lə dow-ti ngá.

---

* 12:15 12:15 Ngonmandi kí bebo Siyɔ-ti lé tɔji dow-je kí bebo
Jorijaləm-ti (Jkr 9:9).

24 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə dow un kaa ko dubi nangi adi oy al lé, à ra káre-rè; ngà kinə 'dubi nangi d'adi oy rəmə, à kubə kdo kandi ɲa.

25 †Dow kí ta rɔ-é to-é ɲa rəmə à tuji rɔ-é, ngà dow kí ta rɔ-é to-é al donangi-ti nè lé, à kaji rɔ-é kaji kí sartagangi tɔ.

26 Kinə dow ndigi ra kullə kadi-m rəmə, kadi dowbé un go-m ə loki ma m'isi-ti lé, lo-é ya ngonnjəkullə lə-m à kisi-ti tɔ. Kinə dow ra kullə adi-m lé, Bɔbi-m à kulə riba do-é-ti tɔ.

27 Kí nè kinlé, do-m təl wəksə. Əjè m'panè ri ngá wa? Kadi m'panè Bɔbi-m, 'aji-m dokaglo-ti kin wa? Ngà kò kin ya bá ma m'ree kdo bá m'tɛɛ-né sar dokaglo-ti kin tin.

28 Bɔbi-m, 'adi ri-i ba!

Rəmə ndi dow ba mee dorɔ-ti panè: M'adi ri-m ba ə m'a təl kadi ri-m ba ya bəy.

29 Kosi dow-je kí d'a lo-é-ti kí d'oo ndi dow lé, 'panè to ndi bá ndangi. Dɛ kí dan-ti-je 'panè: To malayka bá pa siə ta.

30 Beba Jeju təl un ta panè: Ndi dow kinlé ba kdo ta lə-m al ngà ba kdo ta lə-si.

31 Kí ngosnè-ti kinlé, to dokaglo gangta do dow-je-ti kí donangi-ti nè ngá; kí nè kinlé to dokaglo tubə njəkɔbe† kí donangi-ti nè kɔgi ngá.

32 Ngà ma rəmə, loki d'a kun-m donangi-ti nè ki taá lé, m'a kɔr dow-je lay go-m-ti.

33 Jeju pa bè kdo toji-né kəm rəbi koy kí ɛ à koy.

† 12:25 12:25 Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33

† 12:31 12:31 Njəkɔbe kí donangi-ti nè kinlé to Sú.

³⁴ Befa kosi dow-je 'panè: Ndukun læ-ji ndó-ji kí Kristi‡ lé à kisi kəm sartagangi; ngà ban bá i 'panè: Tò kadi d'a kun Ngon læ dow ki taá bøy wa? Ná bá to Ngon læ dow lé wa?

³⁵ Jeju idə-dé panè: Lo kí ndógi tò dan-si-ti nè ki mbor se bøy. Lo kí ndógi kí ingəi kinlé, 'njiyəi-ti kɔ kadi londul ubə-si nangi busi al. Kɔtalə dow kí njiyə londul-ti lé, ɛ gə lo kí isi ɔw-ti al.

³⁶ Loki lo kí ndógi tò dan-si-ti nè bøy lé, adi-é mɛɛ-si kɔ kadi 'təli-né ngan-je læ lo kí ndógi.

Jeju pa ta kin bè rəmə ɔti ɔw bɔyɔ rɔ-é ngerəngi sə-dé.

Ta kí sobi dɔ mɛɛngə læ kosi dow-je

³⁷ Jeju ra nékɔji-je n̄a takəm-dé-ti ya ngà, de d'adi-é mɛɛ-dé al,

³⁸ bè kɔ kadi ta kí Ejay kí njəpata kí ta Lubə-ti pa lé, né-é ra né; ndɔki Ejay panè: 'Babe, ta-je kí j'idə-dé kinlé, ná bá oo adi to ta kí tɔgrɔ-ti wa? Ə ná bá 'Babe tɔji-é tɔgi liə adi-é oo wa?

³⁹ Lo kadi d'adi mɛɛ-dé goto, titi kí ndɔki Ejay pa-né bøy panè:

⁴⁰ Lubə uti kəm-dé kɔ kadi d'oo lo al rəm, bá Lubə adi mɛɛ-dé ngə kɔ kadi lé d'oo ta kàrè 'gə mɛɛ-é al rəm; nè d'a kɔ kinə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi kɔ kadi n'ɔ n'aji-dé.

⁴¹ Ejay lé oo né riba læ Jeju kete bá ɛ pa ta kin bè sobi-né dɔ-é.

⁴² Bè ya kàrè, dan 'boy-je-ti læ jipi-je lé, dow-je n̄a ya d'adi mɛɛ-dé Jeju tɔ; ngà bəl bá 'bəl

‡ 12:34 12:34 Kristi lé kɔr mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

kidə dow-je, kdotalə Parisi-je kí d'a tubə-dé kogi kəykəwnə-ti lə-dé.

⁴³ Kdotalə Parisi-je lé, nəl-dé n̄a kadi dow-je 'piti-dé tɔy kadi Lubə b́a piti-dé.

⁴⁴ Jeju ilə b́obi ndi-é nangi panè: Dow kí adi-m m̄e-é lé, to m̄a b́a dowbé adi-m m̄e-é al, ngà to njèkulə-m b́a ɛ adi-é m̄e-é tin.

⁴⁵ Ə dow kí oo-m rəmə, oo njèkulə-m tɔ.

⁴⁶ M̄a lé, m'to lo kí ndógi kí m'ree dɔnangi-ti nè, kdɔ kadi dow kí adi-m m̄e-é ə isi londul-ti al ngá.

⁴⁷ Kinə dow kí oo ta lə-m b́a təl rɔ-é go-ti al lé, m̄a b́a m'a gangta dɔ-é-ti al; kdotalə m̄a m'ree kdɔ gangta dɔ dow-je kí dɔnangi-ti al, ngà m'ree kdɔ kaji-dé.

⁴⁸ Dow kí mbati-m rəm, təl rɔ-é go ta-ti lə-m al rəm lé, njègangta dɔ-é-ti ya isi nɔɔ. Ta-je kí m'pa kin ya à gangta dɔ-é-ti dɔbɔy ndɔ-ti.

⁴⁹ Kdotalə ta-je kí m'pa lé, m'un k̀i dɔ-m b́a m'pa al, ngà to ta-je kí B́obi-m kí njèkulə-m b́a un ndu adi-m m'idə dow-je rəm, m'pa rəm.

⁵⁰ M̄a m'gə kí ndukun lə B́obi-m lé, adi dow-je kiskəm kí sartagangi. Beɓa ta kí m̄a m'pa lé, m'pa titi kí B́obi-m idə-m-né ya.

Sɔy ta-je kí Jeju ɔji k̀i njéndó né-je liə

13

Jeju togi nja njéndó né-je liə

Mat 26:19-20; Mar 10:35-45; Luk 22:14-18,24-

¹ Ndo ra n̄ay Paki n̄ay ngosi ə Jeju gə kí dokàdì asi kadi n'a kin̄ə d̄onangi k̄do təl k̄ow r̄o Bobi-n̄è-ti gogi. Jeju kí to njèndigi dow-je liə kí d̄onangi-ti nè lé, ndigi-dé ndigi kí ɔr njuti.

² Kete bá kadi d'isi ta nékuso-ti ya rəmə Sú ulə ta m̄eɣ Judasi-ti kí to ngon lə Simɔ Iskariyoti kadi un d̄o Jeju.

³ Jeju gə kí Bobi-n'è in̄ə né-je lay ji-n'è-ti ə n'è n'ì r̄o Bobi-n'è Lubə-ti adi n'a təl k̄ow r̄o-é-ti gogi.

⁴ Jeju ì ta nékuso-ti, t̄or kubi-je kí r̄o-é-ti ə un takubi d̄o-né b̄ədi-é.

⁵ Go-ti, ungi man m̄eɣ b̄ay-ti ə togi-né nja njéndó né-je liə, rəmə b̄or k̄i takubi kí d̄o-né b̄ədi-é lé.

⁶ Loki ree t̄eɣ d̄o Simɔ Piyər-ti rəmə Simɔ idə-é panè: «Dé! 'Babe, kadi i bá 'togi nja-m?»

⁷ Jeju ilə-é-ti panè: «Né kí m'isi m'ra kinlé, i a gə gin-é kí ngosnè-ti kin al, ngà 'a ree gə b̄əy.»

⁸ Piyər ilə-é-ti panè: «Bè al, 'a togi nja-m nd̄a al.» Jeju ilə-é-ti panè: «Kinə m'togi nja-i al lé, i a to 'lə-m al.»

⁹ Simɔ Piyər idə-é panè: «'Babe, kinə tò bè rəmə, 'togi nja-m par al, ngà 'togi ji-m rəm, bá d̄o-m rəm t̄o!»

¹⁰ Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí ndogi man lé, r̄o-é lay ya aa njay ngá, adi [ɔw ndoo kadi togi nja-é ya par.] S̄əi k̄àrè r̄o-si aa njay t̄o; ngà to s̄əi lay al.»

¹¹ Kd̄otalə Jeju gə dow kí à kun d̄o-é b̄əti. Gin-é kin bá ɛ pa-né panè: «To s̄əi lay bá aai njay al.»

¹² †Ngà loki Jeju togi nja njéndó né-je liə lay ə təl tulə kubi-je liə r̄o-é-ti gogi lé, ɛ təl isi ta

---

† 13:12 13:12 Luk 22:27

tablə-ti ə idə-dé panè: «Né kí m'ra sə-si kinlé 'gəi mɛɛ-é ban wa?

¹³ Ba kí səi 'bai-mi “Njèndó dow-je né” rəm, “‘Babe” rəm lé, to tó-é ya kɔɔ m'to njèndó dow-je né rəm, bá m'to 'Babe rəm.

¹⁴ Beba kinə mə kí m'to 'Babe rəm, m'to Njèndó dow-je né rəm ya m'togi nja-si lé, səi ya kàrè tò kadi a togi nja-nə tɔ.

¹⁵ Kɔɔtalə m'ra néndaji kin bè kɔɔ kadi səi kàrè 'rai titi kí m'ra-né sə-i kin bè tɔ.

¹⁶ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; ngonnjèkullə à to 'boy kitə 'ba-é al rəm, bá njèkowlə à kitə njèkulə-é al rəm tɔ.

¹⁷ Kinə 'gəi mɛɛ né kin ə 'təli rɔ-si go-ti rəmə, 'toi njénékumə-je.

¹⁸ M'pa ta kin kɔɔ ta lə-si lay al; də kí m'mbəti-dé lé, m'gə-dé. Ngà ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay lé, tò kadi né-é à ra né ya. Mbete kí aa njay panè: “Njèkuso sə-m né ya à təl gidi-é kadi-m.”

¹⁹ Ngà kí nè-ti kin ya m'idə-si kete bá kadi né-é ra né bəy. Beba loki né-é à ra né rəmə, səi a kadi-mi mɛɛ-si kí M'to njèkisi ya.

²⁰ †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí uwə dow kí m'ulə-é ki rɔ-é-ti lé, ɛ uwə-m ki rɔ-é-ti tɔ ə dow kí uwə-m ki rɔ-é-ti kin rəmə, to njèkulə-m bá dowbé uwə-é ki rɔ-é-ti tɔ.»

*Ta lə kun kí Judasi à kun dɔ Jeju
Mat 26:21-25; Mar 14:18-21; Luk 22:21-23*

---

† **13:16 13:16** Mat 10:24; Luk 6:40; Ja 15:20 † **13:20 13:20** Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; 10:16

21 Go ta-je-ti kí Jeju pa kinlé, meɛ-é i puu adi panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow káre dan-si-ti à kun dɔ-m.»

22 Rəmə njéndó né-je 'gɔ-nɔ ə 'dɔji-nɔ ta, se to ná bá Jeju pa ta kin sɔbi-né dɔ-é wa?

23 Káre dan njéndó né-je-ti kí Jeju ndigi-é, isi mbó Jeju-ti ngosi ta nékuso-ti.

24 Simɔ Piyər pa siə kì dɔ kəm-é panè: «'Dɔji Jeju adi j'oo sé ɛ pa ta kinlé sɔbi-né dɔ ná wa?»

25 Befa njéndó né kinlé tò kàdì Jeju-ti ə dɔji-é panè: «'Babe, dowbé lé to ná wa?»

26 Jeju ilə-é-ti panè: «Dow kí m'a gangi mbə danɔ kulə dan náy-ti kadi-é kin bá à to njèkun dɔ-m.» Rəmə Jeju ulə mbə kí gangi danɔ lé dan náy-ti ə adi Judasi kí to ngon lə Simɔ Iskariyoti.

27 Loki Judasi taa mbə lé rəmə, tajinati nè ya Sata ur meɛ-é-ti. Ngá bá Jeju idə Judasi lé panè: «Né kí ɔw kì ra lé 'ra kalangi.»

28 Ngà njéndó né-je kí d'isi ta nékuso-ti kì Jeju lé 'gə né kí Jeju pa ta-é lé al.

29 Ə Judasi lé bá to njəngəm là, adi dɛ kí madi-je dan-dé-ti 'gir kí Jeju à kidə-é panè: «'Ɔw 'ndogi né kí j'a rai-né nɔy», al rəmə à kidə-é panè: «'Ɔw adi né njəndoo-je.»

30 Judasi taa mbə kí gangi danɔ lé rəmə, tajinati nè ya ɛ tɛɛ ndaa-ti. Ə to ta kí ndɔɔ ngá.

Ndukun kí sigi

31 Loki Judasi tɛɛ ndaa-ti rəmə Jeju panè: «Kí ngosnè-ti kin ya Ngon lə dow ingə rifa ə Lubə toji rifa liə kì takul Ngon lə dow to.

³² Kinə ri Lubə ɓa k̀ takul Ngon lə dow rəmə, Lubə à kadi ri Ngon lə dow ɓa k̀ takul-é tɔ ə à kadi ɓa kí tajinati nè ya.

³³ †Ngan-m-je, m'a kisi sə-si dɔkaglo sɛ b̀e par ə go-ti rəmə a sangi-mi. Ngà titi kí ndɔki m'idə-né jipi-je m'panè: Lo kí m'isi m'ɔw-ti lé dɛ d'a kasi kɔw-ti al kinlé, səi kàrè, m'idə-si b̀e ya tɔ.

³⁴ †M'adi-si ndukun kí sigi: 'Ndigi-n̄. Titi kí mā m'ndigi-si-né lé, 'ndigi-n̄ b̀e tɔ.

³⁵ Kinə 'ndigi-n̄ rəmə, dow-je lay ya d'a gə kí səi 'toi njéndó né-je lə-m ya.»

*Jeju idə Piyər panè n'a naji kí n'gə-n'è al
Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Luk 22:31-34*

³⁶ Simɔ Piyər dɛji Jeju panè: «'Babe, i a kɔw rá wa?» Jeju ilə-é-ti panè: «Loki m'a kɔw-ti lé, i a kasi kun go-m kí ngɔsnè-ti kin al, ngà ndɔ madi ɓá 'a kun go-m ɓɛy.»

³⁷ Rəmə Piyər idə-é panè: «'Babe, m'a kun go-i kí ngɔsnè-ti kin al kɔ ri wa? M'a kilə rɔ-m kɔgi kɔ ta lə-i!»

³⁸ Bɛɓa Jeju ilə-é-ti panè: «Adi 'a kilə rɔ-i kɔgi kɔ ta lə-m wa! 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; 'a naji panè 'gə-m al, 'gə-m al nja mutə ɓá kunjə à nɔ ɓɛy.»

14

¹ Adi mɛɛ-si gangi man al. Adi mɛɛ-si Lubə ə adi-mi mɛɛ-si tɔ.

² Lokisi tɔ n̄ mɛɛ kəy-ti lə Bɔbi-m. Kinə lé goto rəmə m'a kidə-si. M'a kɔw ra lo kete kɔ ta lə-si.

³ Beba loki m'ow m'ra lo lé, m'a tøl ree koy-si kow sə-si, kɔɔ kadi lo kí m'isi-ti ya səi a kisi-ti tɔ.

⁴ Ə lo kí m'isi m'ow-ti lé səi 'gəi rəbi kí ow-ti gow.

⁵ Rəmə Tomasi idə-é panè: 'Babe, lo kí isi ow-ti lé kàrè j'gə al rəm, ngà j'a ra ban bá j'a gə rəbi-é wa?

⁶ Beba Jeju ilə-é-ti panè: Mə ya m'to rəbi, m'to ta kí tɔgrɔ-ti, m'to kiskəm. Rəbi kí rɔ-m-ti ya par bi rəbi kí rangi kí dow à kun kow-né rɔ Bobi-m-ti goto.

⁷ Kinə 'gəi-mi rəmə, a gəi Bobi-m tɔ. Ə kí ngɔsnè-ti kin ya 'gəi-é rəm, ooi-é rəm.

⁸ Rəmə Pilipi idə-é panè: 'Babe, Bobi-i lé ya oji-ji ə ɛ kin ya asi-ji.

⁹ Beba Jeju ilə-é-ti panè: Pilipi, adi kisi kí m'isi sə-si low nɔ kin ya, 'gə-m al bəy! Dow kí oo-m rəmə, oo Bobi-m tɔ ən. Ngà ra ban bəy bá i 'panè m'oji-si Bobi-m wa?

¹⁰ Adi kisi-m mɛɛ Bobi-m-ti ə kisi Bobi-m mɛɛ-m-ti kinlé i 'oo kí ta kí kare wa? Ta-je kí m'idə-si m'idə-si kinlé, to ta-je kí m'un kɔ dɔ rɔ-m bè bá m'idə-si al. Ngà to Bobi-m kí njəkisi mɛɛ-m-ti lé ya bá isi ra kullə-je liə tin.

¹¹ Adi-mi mɛɛ-si kí mə lé m'isi mɛɛ Bobi-m-ti ə Bobi-m isi mɛɛ-m-ti tɔ. Lé gangi-é-ti kin al kàrè, né-je kí m'ra ra kin ya adi-mi-né mɛɛ-si bəl bane.

¹² Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; dow kí adi-m mɛɛ-é lé, ɛ kàrè à ra né-je kí m'ra ra kinlé rəm, bá à ra ɛ kí tɔ bəl itə kin bəy, kɔɔ m'isi m'ow ki rɔ Bobi-m-ti.

¹³ Ə né lay kí 'dəji kɔ ri-m lé, m'a ra, kɔɔ kadi ri Bobi-m ba-né kɔ takul-m mə Ngon-é.

14 Kinə 'dəji-mi* né k̀i ri-m lé, m'a ra né-é.

Kunmindì kí sɔbi dɔ Ndil kí aa njay

1Jq 5:3; 2:3-5; Jq 16:5-15,33

15 Kinə 'ndigi-mi lé, a təlɪ rɔ-si go ndukun-je-ti lə-m.

16 Ə m'a pa ta k̀i Bɔbi-m rəmə, à kadi-si njèsolmɛɛ kí rangi kí à kisi sə-si ya sartagangi.

17 Adì to Ndil kí aa njay kí to njèkadi dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-ti†. Dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a kasi ndigi kadi-é isi mɛɛ-dé-ti al, kɔɔ dɛ d'oo-é al rəm, bá 'gə-é al rəm; ngà sɔi lé, 'gəi-é kɔɔ isi sə-si ngɔsi rəm, à kisi mɛɛ-si-ti rəm.

18 M'a kiŋə-si titi ngan al-je bè al; m'a təl ree rɔ-si-ti gogi.

19 Dɔkaglo sɛ bəy ə dow-je kí dɔnangi-ti nè d'a koo-m al ya sar ngá; ngà sɔi bá a kooi-mi kɔɔ mə m'isi kəm ə sɔi kàrè a kisi kəm tɔ.

20 Mɛɛ ndɔ-é-ti kinlé bá a gəi kí mə m'isi mɛɛ Bɔbi-m-ti rəm, sɔi 'nami kàdì-m-ti rəm, bá mə kàrè m'isi mɛɛ-si-ti rəm tɔ.

21 Dow kí ɔw k̀i ndukun-je lə-m ə təl rɔ-é go-ti lé, ɛ bá to dow kí ndigi-m. Ə dow kí ndigi-m lé, Bɔbi-m à ndigi-é rəm, mə ya kàrè m'a ndigi-é rəm, bá m'a kadi-é gə-m maji rəm tɔ.

22 Rəmə Judi (b̀i Judasi Iskariyoti al) dəji-é panè: «'Babe, kɔɔ ri bá 'a kadi ndəgi dow-je 'gəi al, rəmə jɛ bá 'a kadi j'gə-i wa?»

* **14:14 14:14** Mɛɛ mbete-je kí dan-ti-je kí 'ndangi k̀i ji-dé dɔsay k̀i ta grɛki lé kí madi-je 'panè: Kinə 'dəji né k̀i ri-m lé, m'a ra né-é. † **14:17 14:17** To ta kí tɔgrɔ-ti kí sɔbi dɔ ta lə Lubə.

²³ Ə Jeju ilə-é-ti panè: Kinə dow ndigi-m lé, à təl rə-é go ta-ti lə-m ə Bobi-m à ndigi-é. Je j'a kow rə dowbé-ti rəm, j'a ra be meɣ-é-ti rəm tɔ.

²⁴ Ngà dow kí ndigi-m al lé, à təl rə-é go ta-je-ti lə-m al. Ta kí səi ooi ta-m-ti kinlé to ta lə-m al, ngà to ta kí i rə Bobi-m-ti kí njèkulə-m lé ya.

²⁵ Kí m'isi-né sə-si nè bəy kin ya m'idə-si ta-je kinlé bə.

²⁶ Ngà njèsɔlmɛɛ, kí to Ndil kí aa njay kí Bobi-m à kullə-é kɪ ri-m lé, ɛ bá à ree ndó-si né-je lay rəm, bá à kole meɣ-si dɔ né-je-ti lay kí m'idə-si ta dɔ-ti lé rəm tɔ.

²⁷ M'iɲə lapiya m'adi-si rəm, m'adi-si lapiya lə-m rəm. Ma m'adi-si lapiya titi kí dow-je kí dɔnangi-ti d'adi-né kin bə al. Adi meɣ-si gangi man al rəm, 'bəli al rəm.

²⁸ Kdɔ lé m'idə-si m'panè: M'a kow ə m'a təl ree rə-si-ti nɔɔ. Kinə 'ndigi-mi rəmə, kow-m kɪ rə Bobi-m-ti kinlé à nəl-si. Kdɔ Bobi-m lé, to dow kí boy itə-m.

²⁹ 'Ngosnè-ti kin ya m'idə-si ta dɔ né-je-ti kinlé kete bə, kdɔ kadi loki né-é-je ra né rəmə adi-né meɣ-si.

³⁰ M'a pa sə-si ta al ya sar ngá, kdɔ njèkɔbɛ‡ kí dɔnangi-ti ɔw ree nɔɔ. Tógi kí ndɛ bə ya kàrè ɔw-né dɔ-m-ti al.

³¹ Ngà kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè 'gə kí ma m'ndigi Bobi-m, adi né kí ɛ un ndu kadi m'ra lé, m'a ra. Ii taá adi j'ɔti kɪ rangi lo kin-ti.

15

‡ 14:30 14:30 Njèkɔbɛ kinlé to Sú.

Kagi nduu-je k̀i balkəm-é-je

¹ M̄a m'to kagi nduu kí tɔgrɔ-ti ɔ Bɔbi-m bá to 'ba nj̄enduu tɔ. ² Balkəm nduu kí rá-rá kí ubə dɔ-m-ti ɔ andi al lé, Bɔbi-m à tugə-é kilə-é kɔgi ɔ balkəm-é kí andi bá ɛ à tɔr ngan balkəm-é-je kɔgi kɔ kadi andi n̄a b̄əy.

³ Ta-je kí m'ilə mbi-si-ti kin ya ra adi ngan balkəm-si-je toki tɔr ngá.

⁴ 'Tiñəi kàd̀i-m-ti titi kí m'tiñə-né kàd̀i-si-ti tɔ. Balkəm nduu lé, à kandi k̀i dɔ rɔ-é al. À k̄a dɔ kagi-é-ti bá à kandi. Bè ya tɔ, s̄əi kàrè kinə 'tiñəi kàd̀i-m-ti al lé, a kandi al tɔ.

⁵ M̄a m'to kagi nduu ɔ s̄əi 'toi balkəm-é-je. Dow kí tiñə kàd̀i-m-ti ɔ m'tiñə kàd̀i-é-ti tɔ lé, à kandi n̄a. Kɔ k̀i takul-m al lé, a kasi rai né madi al.

⁶ Kinə dow tiñə kàd̀i-m-ti al lé, d'a kilə-é kɔgi titi balkəm nduu bè ɔ à tuti. Balkəm nduu-je kí tuti lé, d'a saa kungi p̄ərəə kadi p̄ər ɔ̄.

⁷ Ngà kinə 'tiñəi kàd̀i-m-ti ɔ ta lə-m t̄ò m̄eɛ-si-ti rəmə, 'd̄əji né lay kí m̄eɛ-si ndigi ya ɔ a kingəi.

⁸ Né kí ri Bɔbi-m à ba-né ón: Kadi andi n̄a, beba a 'tɔji kí 'toi nj̄éndó né-je lə-m.

⁹ Titi kí Bɔbi-m ndigi-m-né lé, m̄a ya kàrè m'ndigi-si tɔ. Āi m̄eɛ ndigi-ti kí m'ndigi-si kin ya.

¹⁰ Kinə 'təli rɔ-si go ndukun-je-ti lə-m rəmə, a k̄ai m̄eɛ ndigi-ti kí m'ndigi-si, titi kí m'təl-né rɔ-m go ndukun-je-ti lə Bɔbi-m é m'a-né m̄eɛ ndigi-ti kí ɛ ndigi-m kin tɔ.

¹¹ M'pa ta-je kin bè kɔ kadi ḡa rɔnəl lə-m kin ya t̄ò m̄eɛ-si-ti ɔ kadi rɔnəl lə-si ɔr njuti.

12 †Ndukun lə-m ɛn: 'Ndigi-na titi kɨ ma m'ndigi-si-né kin bè tɔ.

13 Dow ilə rɔ-é kɔgi kɔɔ nam-é-je lé, ndigna kɨ rangi kɨ à kitə-é ya goto ngá.

14 Kinə 'rai né-je kɨ m'un ndu kadi 'rai kinlé rəmə, səi 'toi nam-m-je.

15 M'ba-si ngannjékullə-je al, kɔɔ ngonnjékullə lé 'gə né kɨ 'ba-é isi ra al. M'ba-si nam-m-je, kɔɔ né-je kɨ m'ndó rɔ Bobi-m-ti ya m'adi-si 'gəi.

16 Səi bá 'mbəti-mi al, ngà to ma bá m'mbəti-si ə m'ində-si kɔɔ kadi ɔwi ə kadi andi, rəmə kadi kandi-si tò sartagangi, kɔɔ kadi né-je lay kɨ a dəji Bobi-m kɨ ri-m ə adi-si.

17 Né kɨ m'ndəji-si dɔ-ti ɛn: 'Ndigi-na.

Dow-je kɨ dɔnangi-ti d'ɔsi ta Jeju kɨ njéndó né-je liə

18 Kinə dow-je kɨ dɔnangi-ti d'ɔsi-si kɨ ta rəmə, kadi 'gəi maji kɨ ma ya d'ɔsi-m kɨ ta kete nɔ-si-ti.

19 Kinə 'toi kɨ lə dow-je kɨ dɔnangi-ti nè rəmə, lé d'a ndigi-si kɔɔ dɛ lé dow-je lə-dé bá ndigi-dé. Ngà ma m'mbəti-si dan dow-je-ti kɨ dɔnangi-ti nè adi səi 'toi kɨ lə-dé al, gin-é kin bá d'ɔsi-si-né kɨ ta tin.

20 †Adi mɛɛ-si ole dɔ ta-ti kɨ ndɔki m'idə-si 'panè: «Ngonnjékullə à to kɨ 'boy kitə 'ba-é al.» Ma ya d'ulə kəm-m ndoo kinlé, d'a kulə kəm-si ndoo ya tɔ. Ma ya 'təl rɔ-dé go ta-ti lə-m rəmə, d'a təl rɔ-dé go ta-ti lə-si ya tɔ.

21 Ngà d'a ra sə-si né-je kin lay bè kɔɔ ta lə-m, kɔɔ dɛ 'gə dow kɨ njékulə-m al.

²² Kinə lé m'ree al əse m'pa ta m'adi-dé al rəmə lé d'a to njéramajal-je al. Ngà kí ngəsnè-ti kinlé, ta lə majal ɔr dɔ-dé-ti al.

²³ Dow kí ɔsi-m kɪ ta lé, ɔsi Bɔbi-m kɪ ta ya tɔ.

²⁴ Né-je kí dow kí rangi ra al ya m'ra dan-dé-ti kinlé, lé m'ra al rəmə majal lə-dé à goto. Ngà kí ngəsnè-ti kinlé, dɛ d'oo né-é-je lé ya, ngà d'ɔsi-m kɪ ta rəm, d'ɔsi Bɔbi-m kɪ ta rəm tɔ.

²⁵ Ngà tò bè kɔɔ kadi ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete ndukun-je-ti lə-dé lé né-é ra né. Kɔɔ 'ndàngi 'panè: «Dɛ d'ɔsi-m ta kɪ ndàngi kare.»

²⁶ «Loki m'a kullə Njèsɔlmɛɛ, Ndil kí njèkadi dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-ti kí à kɪ rɔ Bɔbi-m-ti ree lé, ɛ b́á à pa ta kí dɔ-m-ti kadi dow-je.

²⁷ Ə səi kàrè a pai ta kí dɔ-m-ti kadi dow-je tɔ. Kɔɔ səi ɔi sə-m nati lo kulə gin-é-ti nɔ.»

16

¹ M'idə-si ta-je kin bè kɔɔ kadi né madi tugə-si jigi-ti al.

² D'a tubə-si kɔɔgi mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je; ə ndɔ-je ɔw ree nɔɔ kí dow-je d'a tɔl-si rəmə, d'a gir kí to pole b́á d'isi 'pole Lubə tin.

³ D'a ra né-je kinlé bè, kɔɔtalə dɛ 'gə Bɔbi-m al rəm, b́á 'gə-m al rəm tɔ.

⁴ Ngà m'idə-si ta-je kin bè kɔɔ kadi, loki ndɔ-é ree rəmə jè mɛɛ-si ole-né dɔ-ti kí ndɔki m'idə-si kete ngá. Ta kinlé, m'idə-si lo kulə gin-é-ti al, kɔɔtalə m'isi sə-si nati nè bəy.

Kullə ra Ndil kí aa njay

⁵ Kí ngosnè-ti kinlé, m'isi m'ow ki ro Njèkulə-m-ti ə dow káre dan-si-ti kí kadi dəji-m panè: 'Isi 'ow ki rá wa ya kàrè goto.

⁶ Ngà səi adi ro-si ati-si kanəṅə kdotalə ta-je kí m'idə-si kinlé.

⁷ Bè ya kàrè, to ta kí togrɔ-ti é m'ow kì kidə-si tin: M'ow bá à maji sə-si, kdotalə kinə m'ow al lé, Njèsɔlmɛɛ à ree kɔ ta lə-si al; ngà kinə m'ow rəmə m'a kulə siə kadi-si.

⁸ Ə loki ɛ à ree lé, à kuwə dow-je kí dɔnangi-ti nè kì ta sobi dɔ majal rəm, sobi dɔ né ra kí njururu rəm, à toji-dé kadi 'gə ta kí gangi lə Lubə rəm tɔ.

⁹ À kuwə-dé kì ta sobi dɔ majal, kdotalə de d'adi-m mɛɛ-dé al rəm;

¹⁰ sobi dɔ né ra kí njururu, kdotalə m'a kow ro Bɔbi-m-ti adi səi a kooi-mi gogi al rəm;

¹¹ sobi dɔ ta kí gangi, kdotalə njèkɔbe* kí dɔnangi-ti nè lé, 'gangi ta dɔ-é-ti ngá.

¹² M'ow kì ta-je ṅə kadi m'idə-si ya ngà, to ta-je kí asi dɔ tógi-si-ti kí nè-ti kin al bəy.

¹³ Loki Ndil kí njèkadi dow-je 'gə ta kí togrɔ-ti à ree lé, à kɔr nɔ-si kadi 'gəi ta kí togrɔ-ti lay; kdotalə ɛ à kun ta madi kì dɔ-é kɔ pa al, ngà ta-je kí ɛ à koo ya bá à pa ə né-je kí à ra né lé, ɛ à kidə-si kete tɔ.

¹⁴ Ɛ à toji riba lə-m, kdotalə ta kí ɛ oo ta-m-ti bá à kidə-si.

¹⁵ Né-je lə Bɔbi-m lay to kí lə-m tɔ. Gin-é kinlé bá m'pa-né m'panè: Ta kí ɛ oo ta-m-ti bá à kidə-si.

---

* **16:11 16:11** Njèkɔbe kinlé to Sú.

Ta kí sɔbɪ dɔ kɪŋə-nɔ ə təl kɪŋə-nɔ gogɪ

16 Jɛju panè: «Dɔkaglo sɛ bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangɪ sɛ bəy ə a tɛli kooi-mi gogɪ.» [Kdɔtalə m'isi m'ɔw rɔ Bɔbɪ-m-ti.]†

17 Bɛba njéndó né-je liə kí dan-ti-je 'dɔji-nɔ ta 'panè: Ta ri b́á ɛ ndigɪ kidə-ji wa? Ɛ panè: «Dɔkaglo sɛ bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangɪ sɛ bəy ə a tɛli kooi-mi gogɪ.» Rəm panè: M'isi m'ɔw rɔ Bɔbɪ-m-ti.

18 Dɛ 'panè: Ta kí Jɛju panè: «Dɔkaglo sɛ bəy» kinlé, kɔr mɛɛ-é to ri wa? Ta kí ɛ pa lé, j'gəi mɛɛ-é al.

19 Lokɪ Jɛju gə kí njéndó né-je 'ndigɪ dɔji-é ta lé, idə-dé panè: Ta kí m'panè: «Dɔkaglo sɛ bəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangɪ sɛ bəy ə a tɛli kooi-mi gogɪ» lé b́á isi 'dɔji-nɔ kɔr mɛɛ-é wa?

20 Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; a nɔi rəm, a ndingəi rɔ-si rəm, ngà dow-je kí dɔnangɪ-ti nè d'a ra rɔnəl; a kisi kɪ rɔkati kanɔnɔ ya, ngà rɔkati lə-si b́á à təl rɔnəl.

21 Lokɪ dené ɔw kɪ koji ngon lé, rɔ-é ati-é kanɔnɔ, kdɔ to kaglo rɔkati liə ya b́á ree; ngà lokɪ oji ngon rəmə, mɛɛ-é oy dɔ rɔkati-ti; rɔ-é nəl-é nɔ, kdɔtalə ngon kí oji-é dɔnangɪ-ti.

22 Səi kàrè, kí ngɔsnè-ti kinlé, rɔ-si ati-si kanɔnɔ; ngà lokɪ m'a təl ree koo-si gogɪ lé, rɔ-si à nəl-si ə dow kí à kɔgi rɔnəl-é kin à goto.

23 Ə mɛɛ ndɔ-é-ti kinlé, né kí a dɔji-mi ta dɔ-ti à goto ngá. Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; né kí 'dɔji Bɔbɪ-m kɪ ri-m lé, à ra kadi-si.

† 16:16 16:16 Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dɔsaj kí dan-ti-je kí 'ndangɪ kɪ ji-dé kɪ ta grɛki.

²⁴ Sar bone kàrè, sɛi 'dɛji né kɪ ri-m al ya bɔy. 'Dɛji ə a kingɛi kɔɔ kadi rɔnɛl lə-si ɔr-né njuti.

²⁵ Beba mə m'un gosta bá m'idə-si-né ta ta. Ndo-je ɔw ree nɔɔ kɪ m'a pa sə-si ta kɪ gosta al, ngà né kɪ sɔbi dɔ Bɔbi-m lé, m'a kidə-si rəsi-rəsi ya.

²⁶ Mɛɛ ndo-é-ti kinlé, sɛi a dɛji né kɪ ri-m ə m'a kidə-si panè mə bá m'a pa ta kɪ Bɔbi-m kɔɔ ta lə-si al.

²⁷ Kɔɔ Bɔbi-m ya kɪ dɔ-é ndigi-si, kɔɔ sɛi 'ndigi-mi rəm, bá sɛi adi mɛɛ-si kɪ mə m'ɪ rɔ Lubə-ti rəm tɔ.

²⁸ Mə lé, m'ɪ rɔ Bɔbi-m-ti bá m'ree dɔnangi-ti nè; ngà kɪ ngɔsnè-ti kinlé, m'a kiŋə lo kɪ dɔnangi-ti ə m'a kɔw rɔ Bɔbi-m-ti gogi.

²⁹ Beba njéndó né-je lə Jeju lé 'panè: 'Oo, kɪ nè kinlé i idə-ji ta rəsi-rəsi bi i 'pa ta kɪ gosta al ngá.

³⁰ Kɪ ngɔsnè-ti kinlé, jɛ j'gə kɪ i 'gə né-je lay, adi i 'ɔw ndoo kadi dow bá dɛji-i ta al. Gin-é kin bá jɛ j'adi-né mɛɛ-ji kɪ i lé ɪ rɔ Lubə-ti ya.

³¹ Beba Jeju dɛji-dé panè: Adi sɛi adi mɛɛ-si ngá ban...?

³² Ooi, ndo ɔw ree nɔɔ ə ndo-é lé ree rəm ngá; ndo-é-ti kinlé, a kɔyi-nɔ lay dɔ-m-ti, nɔ-nɔ ya à kɔw lo liə ə a kiŋəi-mi kɪ kár-m; ngà m'a kɔ kɪ kár-m al, kɔɔtalə Bɔbi-m ɔ sə-m natɪ.

³³ M'idə-si ta-je kin bè, kɔɔ kadi isi-né kɪ lapiya kɪ takul-m. A kingɛi kɔ dɔnangi-ti nè, ngà uwəi mɛɛ-si ngá; mə lé, m'təti rɔ né-je kɪ dɔnangi-ti nè.

*Ta kí Jeju pa k̀i Lubə
əbr 7:24-28; 4:14-16*

¹ Loki Jeju pa bè lé, un kəm-é k̀i taá dora-ti ə panè: Bobi-m, dokàd̀i lé ree ngá. 'Adi ri Ngon-i ba kdo kadi Ngon-i kàrè adi ri-i ba to.

² I 'adi-é tógi do dow-je-ti lay, kdo kadi de lay kí i adi-é lé, e adi-dé d'isi kəm sartagangi.

³ Ə kiskəm kí sartagangi lé, to ta kadi 'gə-i kí i ya k̀i kár-i 'to Lubə kí togro-ti rəm, bá kadi 'gə Jeju Kristi kí i ulə-é rəm to.

⁴ M'adi ri-i ba donangi-ti nè; kullə kí 'adi-m kadi m'ra lé, m'ra m'tol ta-é.

⁵ Bobi-m, kí ngosnè-ti kin ya 'adi ri-m ba ro-i-ti, gangi-é-ti kí ndoki ba-né ro-i-ti kete ǹ kində gin donangi-ti kin ya.

⁶ Dow-je kí 'adi-m-dé dan dow-je-ti kí donangi-ti nè lé, m'adi 'gə-i. De 'to dow-je lə-i bá 'adi-m-dé ə de 'təl ro-dé go ta-ti lə-i.

⁷ Bone bè kinlé, de 'gə kí né-je lay kí 'adi-m kinlé to né kí i ro-i-ti ya.

⁸ Kdo ta-je kí i 'idə-m lé ya bá m'idə-dé ə de 'ndigi do-ti ə 'gə maji kí m'i ro-i-ti rəm, bá d'adi-m meə-dé kí to i ya bá ulə-m rəm to.

⁹ De bá m'pa sə-i ta kdo-dé. M'pa sə-i ta kdo dow-je kí donangi-ti nè al, ngà m'pa sə-i ta kdo de kí 'adi-m-dé, kdotalə 'to dow-je lə-i

¹⁰ - ə né lə-m lay to né lə-i; bá né lə-i kàrè to né lə-m to - de lé, 'to dow-je kí d'adi ri-m ba.

¹¹ Mə m'to kí donangi-ti nè al ngá; kdo m'isi m'ow k̀i ro-i-ti ǹ; ngà de bá d'isi donangi-ti nè bəy. Bobi-m kí njèkaa njay, ri-i kí 'adi-m kin ya

'ngəm-dé-né, kɔ kadi 'to dow-je kí káre-rè toki je sə-i bè.

¹² †Loki m'isi-né sə-dé bəy lé, ri-i kí 'adi-m kin ya bá m'ngəm-dé-né; ə m'ay ngangɪ-dé kər-kər, adi dow káre ya kàrè tuji dan-dé-ti al. Ngà ɛ kí tò kadi tuji lé ya par ə tuji; bè kɔ kadi ta kí mbete kí aa njay pa lé, né-é ra né.

¹³ Bone bè kinlé, m'isi m'ow ki rɔ-i-ti ə ta-je kinlé m'pa dɔnangi-ti nè bè, kɔ kadi rɔnəl lə-m kí to rɔnəl kí ɔr njuti kin tò-né mɛɛ-dé-ti.

¹⁴ M'adi-dé ta lə-i ə dow-je kí dɔnangi-ti d'osi-dé kɪ ta, kɔtalə də 'to 'lə dow-je kí dɔnangi-ti al titi kí mə m'to-né 'lə dow-je kí dɔnangi-ti al kin bè tɔ.

¹⁵ M'dəji-i kadi 'oy-dé ki rangi dɔnangi-ti al, ngà ngəm bá kadi 'ngəm-dé kadi Njəmɛɛndul tuji-dé al.

¹⁶ Də 'to kí dɔnangi-ti nè al, titi kí mə kàrè m'to-né kí dɔnangi-ti nè al kin bè tɔ.

¹⁷ I ya kadi 'ində-dé tagay kɪ takul ta kí tɔgrɔ-ti. Ə Ta lə-i to ta kí tɔgrɔ-ti.

¹⁸ Mə kàrè m'ulə-dé dɔnangi-ti titi kí i 'ulə-m-né dɔnangi-ti kin bè tɔ.

¹⁹ Mə ya m'ɔr rɔ-m m'ində tagay kɔ ta lə-dé, kɔ kadi də kàrè tò tagay kɪ takul ta kí tɔgrɔ-ti tɔ.

²⁰ M'pa sə-i ta kɔ ta lə-dé də kan ya par al, ngà kɔtalə də kí d'a koo ta-je lə-dé ə d'a kadi-m-né mɛɛ-dé rəm tɔ.

²¹ M'dəji-i bè kɔ kadi də lay ya 'to dow-je kí káre-rè. Bobi-m, titi kí i 'isi-né mɛɛ-m-ti rəm, mə m'isi-né mɛɛ-i-ti rəm kinlé, kadi də kàrè ['to

---

† 17:12 17:12 Ja 13:18

dow-je kí káre-rèj]* ò d'isi mee-ji-ti tɔ; kɔɔ kadi dow-je kí ðonangi-ti nè 'gə-né kí to i bá 'ulə-m.

²² Ə riɓa kí 'adi-m kin ya, ma m'adi-dé tɔ; kɔɔ kadi 'to-né dow-je kí káre toki je sə-i bè.

²³ – Ma m'isi mee-dé-ti ə i 'isi mee-m-ti tɔ – kɔɔ kadi 'to dow-je kí mee kasi-na læ-dé ɔr njuti, bè kɔɔ kadi dow-je kí ðonangi-ti 'gə-né kí to i bá 'ulə-m rəm, bá kadi 'gə-né kí i 'ndigi-dé titi kí i 'ndigi-m-né kin bè rəm tɔ.

²⁴ Bɔbi-m, de kí 'adi-m-dé lé, lo kí m'a kisi-ti ya m'ndigi kadi d'isi-ti sə-m tɔ; kɔɔ kadi d'oo riɓa kí i 'ulə ðo-m-ti kinlé kɔ kəm-dé. Kɔɔ kete nɔ kində gin ðonangi-ti nu ya i 'ndigi-m.

²⁵ Bɔbi-m kí njera né kí njururu, dow-je kí ðonangi-ti nè 'gə-i al; ngà ma m'gə-i rəm, bá de kan kàré 'gə kí to i bá 'ulə-m rəm tɔ.

²⁶ Ma m'adi 'gə ri-i rəm, m'a kadi 'gə ya bəy, kɔɔ kadi ga ndigi kí i 'ndigi-m kinlé tɔ mee-dé-ti rəm, bá kadi m'isi mee-dé-ti rəm tɔ.

Koy kɔ tɔsi ndəl kində lo tɛɛ lə

Jeju

18

Ta kí sɔbi ðo kuwə Jeju

Mat 26:36-54; Mar 14:32-50; Luk 22:39-51

¹ Lokɔ Jeju pa ta-je kin bè ngà bá, de kɔ njéndó né-je liə 'tɛɛ d'ɔw d'ində wol man kí 'ba-é Sedrɔ 'gangi d'ɔw kəl-é kí nu-ti. Lo-é kinlé, lo ndɔr tɔ-ti nɔɔ bá de kɔ njéndó né-je liə d'ɔw-ti.

* **17:21 17:21** Ta-je kí tɔ mbunə né-ti kinlé [...] goto mee mbete-je-ti kí dosay kí dan-ti-je kí 'ndangi kɔ ji-dé kɔ ta greki.

² Ə Judasi kí to njèkun dɔ Jeju lé, gə lo ndɔr kinlé tɔ. Kdɔtalə to lo kí Jeju dɛ kɪ njéndó né-je liə d'ɔw-ti low-low.

³ Njèkun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɪ Parisi-je d'ɔr kosi asgar-je, kɪ njéngəm takəy lə Lubə d'adi Judasi. Beba ɛ ɔr nɔ̀-dé ɔw sə-dé lo ndɔr-ti lé. Dɛ d'ɔw kɪ lampi-je, kɪ pər ngəl-je, kɪ nérɔ-je ji-dé-ti.

⁴ Jeju gə né-je lay kí à tɛɛ dɔ-é-ti; beba ɛ ree rɔ-dé-ti dɔji-dé panè: 'Sangi ná wa?

⁵ Ə dɛ d'ilə-é-ti 'panè: J'sangi Jeju kí Najaret-ti. Jeju idə-dé panè: Mə ya m'a nè tin. Rəmə Judasi kí njèkun dɔ-é lé ə sə-dé nati.

⁶ Loki Jeju idə-dé panè: Mə ya mə nè tin rəmə, asgar-je, kɪ njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl 'gir kɪ go-dé ə 'tusi nangi.

⁷ Beba Jeju təl dɔji-dé ya bəy panè: Ná bá 'sangi-é wa? Dɛ 'panè: J'sangi Jeju kí Najaret-ti.

⁸ Jeju idə-dé panè: M'idə-si m'panè: Mə ya m'a nè tin. Kinə to mə bá 'sangi-mi rəmə, inəi njéndó né-je lə-m kin adi d'ɔw.

⁹ Jeju pa ta kin bè kdɔ kadi ta kí ndɔki ɛ pa lé, né-é ra-né né; ndɔki ɛ panè: «Bəbi-m, dow-je kí 'adi-m-dé kinlé, kí káre ya kàrè m'inə-é m'adi tuji kɔgi al.»

¹⁰ Simɔ Piyər ulə kiyərɔ rɔ-é-ti nɔɔ ə ɔr tugə-né mbi ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə. Rəmə tugə mbi-é kí dɔ jikəl ndəti ya gangi. Ngonnjèkullə kinlé ri-é lə Malkusi.

¹¹ †Rəmə Jeju idə Piyər lé panè: 'Ulə kiyərɔ lə-i saba-é-ti gogi. Kɔ kí Bəbi-m ində dɔ-m-ti kadi

† 18:11 18:11 Mat 26:39; Mar 14:36; Luk 22:42

m'ingə lé, m'a kingə ya al wa?

*Jeju a nɔ̄ An-je-ti kɪ Kayipi, Piyər naji panè n'gə
Jeju al*

Mat 26:57-75; Luk 22:54-65

¹² Beβa njèkun dɔ asgar-je, kɪ kosi asgar-je, kɪ njégəm né-je lə jipi-je d'uwə Jeju 'tó-é.

¹³ Rəmə dɛ d'ɔw siə be lə An ya kete. An lé to məm Kayipi*. Mɛɛ bal-é-ti kinlé, Kayipi bá to burə dɔ njégugné-je lə Lubə.

¹⁴ † Ə Kayipi kinlé bá ndɔki ɔji ta jipi-je panè: «Dow káre-rè kí kadi oy ə jipi-je lay d'oy-né al lé to né kí maji n̄a.»

¹⁵ Ngà Simɔ̄ Piyər dɛ kɪ njëndó né lə Jeju káre d'un go Jeju. Njëndó né lə Jeju kinlé, burə dɔ njégugné-je lə Lubə gə-é kete ə ɛ bá ɔw kɪ Jeju nati mɛɛ ndògi-ti lə burə dɔ njégugné-je lé.

¹⁶ Ngà Piyər bá a ndaa-ti tarəbi-ti ngosi. Rəmə njëndó né lə Jeju kí burə dɔ njégugné-je lə Lubə gə-é lé, tɛɛ pa ta kɪ dené kí njèkə takəy-ti ə adi Piyər ree kəy.

¹⁷ Rəmə ngonnjékullə kí dené kí njèkə takəy-ti lé, pa kɪ Piyər panè: I ya kàrè 'to kí dan njëndó né-je-ti lə dingəm kanlé tɔ al wa? Ə Piyər panè: Kuy! M̄a m'to kí dan-dé-ti al.

¹⁸ Ngannjékullə-je lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə dɛ kɪ njéngəm takəy lə Lubə 'ra pər d'a ta-ti d'a 'ndibi kdɔtalə kul ɔ̄; Piyər kàrè a sə-dé ta pər-ti lé a ndibi tɔ.

---

* **18:13 18:13** Kayipi lé bá taa ngon lə An kí dené. † **18:14 18:14**
Ja 11:49,50

19 Burə† do njégugné-je lə Lubə dəji Jeju ta kí do njéndó né-je-ti liə rəm, bá dəji-é ta kí do néndó-ti liə rəm tɔ.

20 Beba Jeju ilə-é-ti panè: Mə m'pa ta rəsi-rəsi m'idə dow-je. M'ndó né dow-je mɛɛ kəykəwnə-je-ti lə jipi-je, kì takəy-ti lə Lubə kí to lo-je kí jipi-je 'kəw-nə-ti; ə ta kí m'pa kì gidi ngəy ya goto.

21 Mə ə i 'dəji-m ta kɔ ri wa? 'Dəji de kí m'ndó-dé né lé ya 'oo se ri bá m'ndó-dé wa? Né-je kí m'ndó-dé lé, de 'gə maji.

22 Loki Jeju pa ta kinlé bè rəmə, kí káre dan njéngəm takəy lə Lubə ində mbó-é ə panè: Burə do njégugné-je lə Lubə lé ya bá i 'pa siə ta bè wa?

23 Jeju ilə-é-ti panè: Kinə ta kí m'pa lé maji al ə 'idə-m adi m'oo; ə kinə ta kí m'pa lé maji ə 'ində-m kɔ ri wa?

24 Beba An ulə kì Jeju kì ji-é kí dɔɔ lé bè ya rɔ Kayipi-ti‡ kí to burə do njégugné-je lə Lubə.

25 Ə Simɔ Piyər lé rəmə ə ta pər-ti nɔɔ ə ndibi. Beba 'pa siə 'panè: I ya kàrè 'to kí dan njéndó né-je-ti liə tɔ al wa? Piyər naji panè: Kuy! Mə m'to kí dan-dé-ti al.

26 Rəmə dow káre dan ngannjékullə-je-ti lə burə do njégugné-je lə Lubə kí to noji dingəm kí Piyər tugə mbi-é gangi lé panè: «I kan, m'oo-i siə mɛɛ ndɔr-ti tɔ al wa?»

27 Piyər təl naji ya bəy rəmə, tajinati nè ya kunjə nɔ.

---

† 18:19 18:19 Njèdəji Jeju ta nè kinlé to An kí ndəki to burə do njégugné-je kete. ‡ 18:24 18:24 An ulə kì Jeju rɔ Kayipi-ti kɔ bal-é-ti kinlé, Kayipi bá to burə do njégugné-je.

*Ka Jeju nò Pilati-ti, Piyər təl naji kí n'gə Jeju al
Mat 27:1-2,11-30; Mar 15:1-9; Luk 23:1-25*

²⁸ Go-ti, 'boy-je lə jipi-je d'i kɪ Jeju beə lə Kayipi kɪ ndoŋe rati d'ow siə meɛ ndoŋi-ti lə Gubərnər. Ngà de bá d'andi meɛ ndoŋi-ti al, kɔ kadi 'ngəm rɔ-dé kadi d'aa njay kɔ kow-né lo nékuso Paki-ti. §

²⁹ Beba Pilati ow ingə-dé ndaa-ti dəji-dé panè: Ta ri bá səi iləi do dingəm-ti kan wa?

³⁰ De d'ilə-é-ti 'panè: Kinə ɛ ra né kí maji al al lé, j'a ree siə rɔ-i-ti nè al.

³¹ Beba Pilati idə-dé panè: Səi ya 'taai-é owi 'gangi ta do-é-ti kɪ ndukun lə-si. De jipi-je lé, d'idə-é 'panè: Je lé, j'ow kɪ tɔgi kí kadi j'tol-né dow al.

³² †Bè kɔ kadi ta kí Jeju pa sobi do kəm rəbi koy-é lé, né-é ra-né né.

³³ Pilati təl ow meɛ ndoŋi-ti gogi ə ba Jeju dəji-é panè: «Se i ya bá 'to ngar lə jipi-je lé wa?»

³⁴ Jeju ilə-é-ti panè: «Ta kinlé, i ya oji meɛ-i-ti bá 'pa, əse to dow-je kí rangi bá d'idə-i ta kí do-m-ti wa?»

³⁵ Pilati ilə-é-ti panè: «Mə m'to jipi to wa? Dow-je lə-i ya de kɪ njékun do njégugnə-je lə Lubə bá 'ree sə-i rɔ-m-ti nè; ə to ri bá i 'ra wa?»

³⁶ Jeju ilə-é-ti panè: «Kɔbe lə-m to kí donangi-ti nè al. Kinə kɔbe lə-m to kí donangi-ti nè rəmə, lé ngannjékullə-je lə-m d'a rɔ kɔ ta lə-m, kɔ kadi dow ilə-m ji jipi-je-ti al; ngà kí nè kinlé kɔbe lə-m goto donangi-ti nè.»

---

§ **18:28 18:28** Jipi-je 'mbati kow meɛ kəy-ti lə gubərnər kɔ ɛ to jipi al. Jipi kí ow meɛ kəy-ti lə dow kí to jipi al lé, à kuso né lo ra nəy Paki-ti al. † **18:32 18:32** Ja 3:14; 12:32

³⁷ Beβα Pilati pa k̀i Jeju panè: «'Adi i 'to ngar én nà?» Jeju ilə-é-ti panè: «Ta ya 'pa ta-i-ti tin, m'to ngar ya. Gin koji kí d'oji-m, k̀i ree kí m'ree dɔnangi-ti nè lé, to ta lə kadi m'pa ta kí tɔgrɔ-ti m'adi dow-je. Dow kí rá-rá kí to dow lə ta kí tɔgrɔ-ti rəmə à koo ta lə-m.»

³⁸ Pilati dəji-é panè: «Ri bá to ta kí tɔgrɔ-ti wa?» Go ta-ti kinlé, Pilati təl ɔw rɔ jipi-je-ti ndaa-ti idə-dé panè: «Né kí m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al.»

³⁹ Ngà to nékoβe lə-si kadi bal-é bal-é ya kaglo ra nɔy Paki rəmə, m'ilə dangay káre taá m'adi-si lé, se 'ndigi kadi m'ilə ngar lə jipi-je taá m'adi-si wa?

⁴⁰ Beβα dɛ 'təl d'ur kɔɔl boy-boy 'panè: «Barabasi bá ilə-é taá, βi dow kan al!» Ə Barabasi lé, to bəkaya dow.

19

¹ Beβα Pilati adi d'uwə Jeju d'ində-é k̀i ndəy marɔw.

² Asgar-je d'oji kɔn d'adi to jɔgi ngar d'ulə dɔ-é-ti, bá d'ulə kubi kí kər yəl-yəl kí là-é nɔ rɔ-é-ti;

³ ə d'ɔti ki rɔ-é-ti 'panè: Lapiya βoo, ngar lə jipi-je! Lapiya βoo, ngar lə jipi-je! Ə 'tində mbó-é tɔ.

⁴ Go-ti, Pilati təl tɛɛ ndaa-ti idə jipi-je panè: Ooi, m'a təl ree siə ndaa-ti gogɔ kadi-si, kɔɔ kadi 'gəi kí né kí m'a gangi-né ta dɔ-é-ti ya m'oo al.

⁵ Beβα Jeju tɛɛ ndaa-ti k̀i jɔgi kun lé dɔ-é-ti rəm, bá k̀i kubi kí kər yəl-yəl kí là-é nɔ lé rɔ-é-ti rəm tɔ. Ə Pilati idə-dé panè: Ooi dingəm lé é ɔ tin!

6 Loki njékun do njégugné-je læ Lubə, kì njéngəm takəy læ Lubə d'oo Jeju rəmə, 'tur kool boy-boy 'panè: 'Bə-é kagdəsi-ti! 'Bə-é kagdəsi-ti! Beba Pilati idə-dé panè: Səi ya 'taai-é 'bəi-é kagdəsi-ti; kdotalə né kí m'a gangi-né ta do-é-ti ya m'oo al.

7 Rəmə jipi-je d'ilə-é-ti 'panè: Jε j'ow kì ndukun læ-ji káre nɔɔ ə kí go ndukun-ti læ-ji kinlé, tò kadi Jeju oy, kdotalə ε ba rɔ-é Ngon læ Lubə.

8 Loki Pilati oo ta kin bè lé, bəl n̄a ya bəy.

9 Beba ε təl ow mεε ndògi-ti gogi ə dəji Jeju panè: I lé 'to dow kí rá wa? Ngà Jeju ilə-é-ti al. Beba Pilati idə-é panè:

10 M̄a bá ilə-m ta-ti al wa? I 'gə kí m'ow kì tógi kadi m'ilə-i taá rəm, m'ow kì tógi kadi m'bə-i kagdəsi-ti rəm al wa?

11 Jeju ilə-é-ti panè: Kinə Lubə adi-i tógi al rəmə, tógi káre ya kàrè 'a kow-né do-m-ti al. Gin-é kin bá, dow kí njèkilə-m ji-i-ti kinlé, ra majal kí al do lo.

12 Gangi-é-ti kinlé, Pilati sangi rəbi kadi n'ilə Jeju taá. Ngà jipi-je 'tur kool boy-boy 'panè: Kinə 'ilə-é taá rəmə, i 'to nam Sejar al. Kdotalə dow kí rá-rá kí ba rɔ-é ngar lé, to njèta læ Sejar.

13 Loki Pilati oo ta-je kin bè lé, adi d'ow kì Jeju ndaa-ti ə isi do kali gangta-ti, lo-ti kí 'ba-é gaji ər-je kí d'osi nangi kí ba-é kì ta əbrə Gabata.

14 Ə to ndo ra go né-je kdo ra n̄ay Paki. To ta kí kàdì à k̄a jam do be-ti je bè ngá. Pilati idə jipi-je panè: Ooi ngar læ-si!

15 Ngà de 'tur kool boy-boy 'panè: 'Tol-é! 'Tol-é! 'Bə-é kagdəsi-ti! Pilati idə-dé panè: Kadi m'bə ngar lə-si kagdəsi-ti wa? Rəmə njékun do njégugnə-je lə Lubə d'ilə-é-ti 'panè: «Ję lé, Sejar ya kár-é to ngar lə-ji.»

16 Beba Pilati inə-é ji-dé-ti, kdo kadi 'bə-é kagdəsi-ti. Beba d'uwə Jeju [d'ow siə.]*

'Bə Jeju kagdəsi-ti

Mat 27:32-52; Mar 15:21-37; Luk 23:26-46

17 Jeju uti kagdəsi liə tɛɛ-né gidɪ bə-ti ow-né lo-ti kí 'ba-é: Ka do dow ə 'ba-é Golgota kɪ ta Əbrə.

18 Ə 'bə Jeju kagdəsi-ti lo-é-ti kinlé; ə 'bə dow-je joo kagdəsi-ti nati siə to; dow káre kagdəsi-ti kí do jikol-é-ti ə dow káre do jigəl-é-ti, adi Jeju a dan-dé-ti dana.

19 Pilati adi 'ndàngi ta bəgrə-ti 'bə do kagdəsi-ti lé 'panè: Jeju kí Najarəti-ti, ngar lə jipi-je.

20 Jipi-je n̄a ya 'ndó ta kí 'ndàngi bəgrə-ti lé, kdo lo kí 'bə Jeju titi lé, tò ngosi kɪ bebo ə ta kí 'ndàngi mɛɛ bəgrə-ti lé, tò kɪ ta əbrə rəm, kɪ ta latɛ rəm, bá kɪ ta grɛkɪ rəm to.

21 Beba njékun do njégugnə-je lə Lubə 'pa kɪ Pilati 'panè: I 'Ndàngi Ngar lə jipi-je al; ngà kadi 'ndàngi 'panè: ɛ panè n'to ngar lə jipi-je.

22 Ngà Pilati ilə-dé-ti panè: Né kí m'ndàngi ə m'ndàngi ya ngá.

23 Loki asgar-je 'bə Jeju kagdəsi-ti lé, de 'kay kubi-je liə lo so ə 'ləbi-n̄a káre-káre; fá d'un

---

* **19:16 19:16** Ta-je kí tò mbunə né-ti kinlé [...] goto mɛɛ mbete-je-ti kí dosaj kí dan-ti-je kí 'ndàngi kɪ ji-dé kɪ ta grɛkɪ.

kubi kul liə kí to takubi kí káre-rè ya d'oji d'adi i taá ree njal nangi kin tɔ; bá d'idə-nə 'panè:

²⁴ Kubi kul kinlé, adi j'uwəi j'gangi al, ngà adi j'osi-nə mbare dɔ-ti j'ooi se ná bá à to kí liə wa? Né kinlé tò bè kɔ kadi ta kí tò mee mbete-ti kí aa njay lé, né-é ra-né né. 'Ndangi mee mbete-ti kí aa njay 'panè: «'Ləbi-nə kubi-je lə-m ə d'osi-nə mbare dɔ kubi kul-ti lə-m.» Né-é bá asgar-je 'ra tin.

²⁵ Kɔ Jeju de kɪ ngonkɔ kɔ-é rəm, Mari kí ne Klopasi rəm, bá Mari kí Magdala rəm, d'a taá ngosi kɪ kagdəsi lé.

²⁶ Loki Jeju oo kɔ-é a mbó njəndó né-ti kí e ndigi-é nə lé rəmə, idə kɔ-é panè: «Dené, 'oo ngon-i ə a tin.»

²⁷ Go-ti, idə njəndó né lé panè: «'Oo, kɔ-i ə a tin.» Rəmə dɔkədì-é-ti kin ya njəndó né lé ɔw kɪ Mari bee rɔ-é-ti.

Koy Jeju

Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Ja 19:28-30

²⁸ Go né-je-ti kinlé, Jeju gə kí né-je lay asi ngá adi panè: «Kundə ra-m», bè kɔ kadi ta kí 'ndangi mee mbete-ti kí aa njay lé, né-é ra-né né.

²⁹ Lo-é-ti kinlé man nduu kí masi tò mee bay-ti rusi nɔɔ. Bəba asgar-je d'un kagi kí 'ba-é ijopi ə 'dɔɔ ndɔkrɔ ta-ti bá d'ulə kəm man nduu-ti kí masi lé d'ulə ta Jeju-ti.

³⁰ Loki Jeju njibi man nduu kí masi lé rəmə panè: «Né-je lay asi ngá.» Go-ti, Jeju ulə dɔ-é nangi rəmə inə ndil-é adi tɛɛ.

³¹ Ndɔ-é-ti kinlé, to ndɔ ra go né-je kɔ ndɔ taakoo lə jipi-je. Adi jipi-je 'bəl kadi nin dow-je

tò kagdəsi-ti ndo taakoo-ti læ-dé, kdotalə to ndo kí boy n̄a; gin-é kin bá de 'dəji Pilati kadi adi 'təti nja-dé ə d'or-dé nangi.†

³² Beba dow-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti k̄i Jeju lé, asgar-je 'təti nja ɛ kí dɔsay rəm, 'təti nja ɛ kí njəkungi-ti joo rəm tɔ.

³³ Loki 'ree 'tɛɛ dɔ Jeju-ti rəmə, d'oo kí Jeju oy ngá, adi 'təti nja-é al;

³⁴ ngà dow káre dan asgar-je-ti bá ɔsi kàdì-é k̄i ningə mbuti adi tajinati nè ya məsi-je k̄i man ay-ti.

³⁵ Né-je kinlé, dow kí oo k̄i kəm-é bá pa ta kí dɔ-ti tin; ə ta liə to ta kí tɔgrɔ-ti; ɛ gə kí n'pa ta kí tɔgrɔ-ti, kɔ kadi səi kàrè adi-né mɛɛ-si tɔ.

³⁶ Né kinlé ra né bè kɔ kadi ta kí 'ndàngi mɛɛ mbete-ti kí aa njay 'panè: «Singə-é káre ya kàrè dow à tət̄i al‡» kinlé né-é ra né.

³⁷ †Mbate kí aa njay pa lo kí rangi-ti bəy panè: D'a koo ɛ kí d'ɔsi kàdì-é k̄i ningə 'mbuti lé k̄i kəm-dé§.

'Dubi Jeju

Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56

³⁸ Go né-je-ti kinlé, Jojepi kí bə liə to Arimate, kí to njəndó né læ Jeju ya, ngà toji bá toji rɔ-é ndaa-ti al kɔ bəl kí ɛ bəl 'boy-je læ jipi-je lé, ɔw dəji Pilati kadi n'or nin Jeju lé. Beba Pilati inə tarəbi adi-é, ngá bá ɛ or nin Jeju lé ɔw-né.

† **19:31 19:31** Dow-je kí 'bə-dé kagdəsi-ti lé, 'təti nja-dé kɔ kadi d'oy kalangi. ‡ **19:36 19:36** Tɛt 12:46; Kni 9:12; Pa 34:21

† **19:37 19:37** Ntd 1:7 § **19:37 19:37** Jkr 12:10

39 †Nikodem* kí ndòki ow ró Jeju-ti ndòò lé, ree kì ubi kí 'ba-é mir kí 'pote nati kì ubi kí 'ba-é aloé kí à kasi litir ßu je bè.

40 Ə də joo lay d'un nin Jeju lé, 'ndəm-é ubi kí 'ra kì puti kagi kí əti maji bá 'bir-é kì kubi, titi kí jipi-je 'ra-né low-low.

41 Rəmə, loki 'bə Jeju kagdəsi-ti titi lé, lo ndor tò-ti nɔɔ; ə be nin kí 'ra sigi, kí 'dubi dow-ti al bəy ya tò lo ndor-ti lé nɔɔ tɔ.

42 'Be-é kinlé bá tò ngosi adi d'ilə nin Jeju-ti, kdətalə to ndo kí jipi-je d'isi 'ra-né go né-je kdo ndo taakoo.

20

Tosi ndəl kində lo tɛɛ lə Jeju Kristi

Mat 28:1-10; Mar 16:1-8; Luk 24:1-12

1 Ndo Dimasi kì ndoge rati kí lo aa lay al ya bəy, Mari kí Magdala ow dɔbadi-ti. Ɛ oo kí ər kí boy kí d'uti-né ta be nin lé toki nduburu kilə rangi.

2 Beba ɛ əy ngodi ow ingə Simɔ Piyər-je kì njəndó né káre kí Jeju ndigi-é nɔ, ə idə-dé panè: «D'or 'Babe be nin-ti adi j'gə lo kí d'ilə-é-ti al.»

3 Piyər-je kì njəndó né kí káre lé, 'tɛɛ d'ow kì dɔbadi-ti.

4 Də joo lay ya d'əy ngodi; ngà njəndó né kí káre lé əy itə Piyər, adi ɛ tɛɛ ta be nin-ti lé kete.

5 Ɛ dugi nangi rəmə, takubi-je kí tò nangi bá ɛ oo; ngà kandi bá ɛ andi be nin-ti al.

6 Rəmə Simɔ Piyər kí ore go-é lé bá ree andi be nin-ti ə oo takubi-je kí tò nangi lé.

† 19:39 19:39 Ja 3:1,2 * 19:39 19:39 Ja 3:1-2

⁷ Takubi kí 'bir-né dɔ Jeju lé tò nati kì takubi-je kí 'bir-é-né lé al, ngà toki bir kilə gay.

⁸ Go-ti, njëndó né* kí káre kí tɛɛ ta be nin-ti kete lé, andi be nin-ti lé to. Ɛ oo né-je kinlé ə adi mɛɛ-é.

⁹ Kdɔ ta kí mbete kí aa njay pa panè Jeju à tɔsi ndəl kində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy lé, njëndó né-je 'gə mɛɛ-é al bəy.

¹⁰ Go-ti, njëndó né-je 'təl d'ɔw bɛe lə-dé.

Jeju tɛɛ kɔy kì Mari kí Magdala
Mar 16:9-11

¹¹ Dɔgangi-é-ti kinlé, Mari ɔ ta be nin-ti ndaa-ti ɔ nɔ ə dʊgi nangi kdɔ kadi n'oo be nin rəmə,

¹² oo malayka-je joo d'ulə kubi kí nda rɔ-dé-ti d'isi-né lo-ti kí d'ilə nin Jeju-ti lé. Malayka kí káre isi lo-ti kí dɔ-é-ti, ə ɛ kí káre isi lo-ti kí nja-é-ti to.

¹³ Dɛ 'dəji Mari lé 'panè: «Dené, i 'nɔ kdɔ ri wa?» Ɛ ilə-dé-ti panè: «D'ɔr 'Babe lə-m adi m'oo lo kí d'ilə-é-ti al.»

¹⁴ Loki ɛ ɔ pa ta kin bè ya rəmə təl kəm-é ə oo Jeju ɔ taá nè. Ngà gə bá ɛ gə kí to Jeju al.

¹⁵ Jeju lé dəji-é panè: «Dené, i 'nɔ kdɔ ri wa? Nɔ bá i 'sangi-é wa?» Ɛ gir kí to njëndɔr lé, adi ɛ idə-é panè: «'Ba-m, kinə to i bá ɔr-é rəmə, 'idə-m lo kí ilə-é-ti ə m'a kɔw kun-é.»

¹⁶ Jeju panè: «Mari!» Beba Mari təl kəm-é rəmə, pa siə ta kì ta Əbrə panè: «*Rabuni*», adi kɔr mɛɛ-é to Njëndó dow-je né!

---

* **20:8 20:8** Loki njëndó né kinlé oo kí Jeju goto be nin rəmə, ɛ adi-é mɛɛ-é ə gə kí tɔgrɔ-ti Jeju lé tɔsi ndəl ində lo tɛɛ ya

¹⁷ Jezu idə-é panè: «'Ōdi rɔ-m al, kɔ m'ow rɔ Bɔbi-m-ti al bəy. Ngà kɔw bá 'ow rɔ ngankɔ-m-je-ti, ə 'idə-dé kí m'isi m'ow kí rɔ Bɔbi-m-ti kí to Bɔbi-si tɔ, m'isi m'ow kí rɔ Lubə-ti lə-m kí to Lubə lə-si tɔ.»

¹⁸ Mari kí Magdala lé ɔw idə njéndó né-je kí n'oo 'Babe ə idə-dé ta-je kí ɛ pa adi-é.

Jezu tɛɛ busi rɔ njéndó né-je-ti liə

Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Nɔ Dimasi-é-ti kin ya, loki ndɔ isi il rəmə, njéndó né-je kí 'kəw-nə mɛɛ kəy-ti lé, d'uti takəy-je ta-dé-ti, kɔ de 'bəl 'boy-je lə jipi-je. Ə Jezu ree ɔ taá dan-dé-ti bá idə-dé panè: «Kadi lapiya nəy sə-sil!»

²⁰ Go ta-ti kí ɛ pa kinlé, ɛ tɔji-dé ji-é-je kɔ kàdì-é-je. Loki njéndó né-je d'oo 'Babe rəmə, rɔ-dé nəl-dé nɔ.

²¹ Jezu təl pa sə-dé ta nja káre ya bəy panè: «Kadi lapiya nəy sə-si. Titi kí Bɔbi-m ulə-m-né lé, mɔ kàrè m'ulə-si tɔ.»

²² Go ta-je-ti kinlé, ɛ tó koo puu kí dɔ-dé-ti ə idə-dé panè: «'Taai Ndil kí aa njay.

²³ †Dow-je kí a kiŋəi go majal-je lə-dé kɔgi lé, majal-je lə-dé à toki kiŋə go-é kɔgi tɔ. Ə dow-je kí a kiŋəi go majal-je lə-dé kɔgi al lé, majal-je lə-dé à toki kiŋə go-é kɔgi al ya tɔ.»

Jezu tɔji rɔ-é Tomasi

²⁴ Loki Jezu tɛɛ dɔ njéndó né-je-ti liə lé, Tomasi kí 'ba-é Ndungə kí ɛ to kí káre dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé goto.

† 20:23 20:23 Mat 16:19; 18:18

²⁵ Beba ndəgi njéndó né-je d'idə-é 'panè: «J'oo 'Babe!» Ngà Tomasi idə-dé panè: «Kinə m'oo tó dò pɔ̄iti-je kí ji-é-ti al rəm, m'ulə ngon ji-m tó dò pɔ̄iti-ti al rəm, bá kinə m'ulə ji-m kàdì-é-ti al rəm lé, m'a kadi mɛɛ-m nda bè al.»

²⁶ Ndo jinày joo go-ti lé, njéndó né-je lə Jeju 'təl 'kəw-nə mɛɛ kəy-ti, ə Tomasi isi sə-dé nati. Də d'uti takəy-je ya rəmə, Jeju tɛɛ ɔ taá dan-dé-ti ə idə-dé panè: «Kadi lapiya nɔ̄y sə-si!»

²⁷ Go-ti, ɛ idə Tomasi lé panè: «'Ulə ngon ji-i nè, ə 'oo ji-m. 'Ulə ji-i ki kete, ə 'ulə kàdì-m-ti lé. 'Inə mɛɛngɔ̄ lə-i, ə 'adi mɛɛ-i!»

²⁸ Beba Tomasi ilə-é-ti panè: «'Babe lə-m, Lubə lə-m!»

²⁹ Ə Jeju idə-é panè: «Kdo koo kí i 'oo-m bá i adi-né mɛɛ-i. Dow-je kí d'oo-m al ya d'adi mɛɛ-dé kin bá 'to njénékumə-je.»

³⁰ Jeju ra nékɔ̄ji-je kí rangi nɔ̄ ya bəy takəm njéndó né-je-ti liə, ngà ta-é bá to kí ndàngi mɛɛ mbete-ti kinlé al.

³¹ Ngà nékɔ̄ji-je kí 'ndàngi ta-é mɛɛ mbete-ti kinlé, tò bè kdo kadi adi-né mɛɛ-si kí Jeju to Kristi†, to Ngon lə Lubə, adi kinə adi-é mɛɛ-si rəmə, a kisi kəm kè ri-é.

21

Jeju toji rə-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadi-ti

Mat 28:16; Luk 5:1-11

---

† 20:31 20:31 Kristi lé kər mɛɛ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

¹ Ndo-je kí rangi go-ti, Jeju təl toji rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadi-ti. Ooi, kəm rəbi kí toji-né rɔ-é ɔn:

² Simɔ Piyər-je kì Tomasi kí 'ba-é ndungə rəm, Nataniyel kí to dow kí Kana kí donangi Galile-ti rəm, ngan lə Jebede rəm, bá njéndó né-je lə Jeju kí rangi joo bəy rəm, d'ə kəm-na-ti lay.

³ †Simɔ Piyər idə-dé panè: M'a kow mbow-ti. Rəmə də 'panè: Je kàrè j'a kow sə-i tɔ. Ə də 'teɛ d'ow d'al mɛɛ tɔ-ti, ngà ndoo nɔɔ lé d'uwə kanji al.

⁴ Loki lo aa yərərə rəmə, Jeju ree ə ngangɪ ba-ti; ngà njéndó né-je 'gə kí to Jeju al.

⁵ Befa ɛ dəji-dé panè: Ngan-je, uwəi kanji nɔɔ wa? Də d'ilə-é-ti 'panè: Kanji káre ya kàrè j'uwə al.

⁶ †Rəmə idə-dé 'panè: Iləi burə kì do jikɔl tɔ-ti bè ə a kuwəi kanji. Loki d'ilə burə lé rəmə, burə saa kanji mbing ya adi d'asi kɔr teɛ-né ndaa-ti al.

⁷ Befa njéndó né lə Jeju kí Jeju ndigi-é idə Piyər panè: Dow lé to 'Babe! Loki Piyər oo kí to 'Babe rəmə, ɛ un kubi liə ulə; kdo kete ə kì rɔ-é kare ə ur mani.

⁸ Ngà ndəgi njéndó né-je 'ndər burə kí kanji rusi lé, 'nəl-né tɔ kdo ree-né ngangɪ ba-ti; kdo lo kí ngangɪ ba-ti tɔ ngosi sə-dé, à kasi mətər fu je bè.

⁹ Loki d'ur nangɪ ngangɪ ba-ti rəmə, d'oo yalpər kí kanji tɔ do-ti bá d'oo mbə tɔ.

¹⁰ Befa Jeju idə-dé panè: Kanji kí uwəi lé, ɔyi kí dan-ti-je 'reei-né.

11 Beba Simɔ Piyər təl al mɛɛ tò-ti ɔr burə lé nangi ə kanji-je kí boy-boy ya 'rusi burə lé ə də bu kí kɔrmɪ gidi-é mutə; bə ya kàrè burə gangi al.

12 Jeju idə-dé panè: 'Reei usoi né; ya rəmə dow káre dan njéndó né-je-ti kí kadi dəji-é panè i 'to nǎ wa ya goto, kdɔtalə də 'gə kí to 'Babe.

13 Beba Jeju ree rɔ-dé-ti, un mbə lé adi-dé bá adi-dé kanji lé dɔ-ti tɔ.

14 To nja mutə ngá kí Jeju tɔji-né rɔ-é njéndó né-je liə loki tɔsi-né ndəl ində lo tɛɛ dan dow-je-ti kí d'oy.

Jeju adi kullə Simɔ Piyər

15 Go né kuso-ti, Jeju dəji Simɔ Piyər panè: Simɔ, ngon lə Jonasi 'ndigi-m itə ndəgi-é-je kin wa? Simɔ panè: Oiyó, 'Babe 'gə kí m'ndigi-i. Jeju panè: 'Ul ngan bati-je lə-m!

16 Jeju təl dəji-é dəji kí nja joo panè: Simɔ, ngon lə Jonasi 'ndigi-m wa? Piyər idə-é panè: Oiyó 'Babe, 'gə kí m'ndigi-i. Jeju idə-é panè: 'Ul bati-je lə-m.

17 Jeju təl dəji-é dəji kí nja mutə panè: Simɔ, ngon lə Jonasi, 'ndigi-m wa? Rəmə rɔ Piyər ati-é kanəŋə kdɔ dəji kí Jeju dəji-é nja mutə panè: 'Ndigi-m wa? Bá ilə-é-ti panè: 'Babe i 'gə né-je lay, 'gə kí m'ndigi-i ya. Jeju idə-é panè: 'Ul bati-je lə-m.

18 'Oo maji, m'a kidə-i rəsi; loki i 'to basa bəy lé, i ya 'dɔɔ ndaá dɔɔ bədi lə-i, ə lo kí mɛɛ-i ndigi ya ə i 'ɔw-ti, ngà loki i 'a bɔgə lé, i 'a kɔy ji-i kí taá kadi dow kí rangi bá à dɔɔ ndaá dɔɔ bədi lə-i, ə lo kí mɛɛ-i ndigi al ya ɛ à kɔw sə-i-ti.

19 Jeju pa ta kin bè kɔɔ tɔʒi-né kəm rəbi koy kí Piyər à koy kɔɔ kɔsi-né gajì Lubə; go ta-ti kinlé, Jeju idə-é panè: 'Un go-m.

Jeju de kì njèndó né kí e ndigi-é

20 †Loki Piyər təl kəm-é ki gogì rəmə, oo njèndó né kí Jeju ndigi-é ɔw ree go-dé-ti; njèndó né kinlé bá ndɔki tò kàdì Jeju-ti ta nékuso-ti bá dəʒi-é panè: «'Babe, ná bá à kun dɔ-i wa?» lé.

21 Loki Piyər oo-é lé, dəʒi Jeju panè: «'Babe, ngà e kan ri bá à tɛɛ dɔ-é-ti wa?»

22 Jeju idə-é panè: «Kinə m'ndigi kadi-é isi bè-bè ya sar kadi m'təl m'ree-né lé, 'usi-i ri-ti wa? I, 'un go-m.»

23 Beba njékadmɛɛ-je 'tilə ta kinlé mbi-ɲa-ti ki kete-kete 'panè: «Njèndó né kinlé à koy al.» Ngà kí tɔgrɔ-ti bè lé, Jeju idə-é panè: «À koy al al» ngà e panè: «Kinə m'ndigi kadi-é isi bè-bè ya sar kadi m'təl m'ree-né lé, 'usi-i ri-ti wa?»

24 Njèndó né kinlé ya bá pa ta kí dɔ né-je-ti kin adi dow-je rəm, e ya ndàngi ta-je kin rəm. Ə j'gə kí ta liə to ta kí tɔgrɔ-ti.

25 Jeju ra né-je kí rangi ɲa ya bəy; ngà kinə kadi 'ndàngi beti-beti lay lé, m'oo kí tati dɔnangi kin lay ya kàrè, mbete-je kí d'a ndàngi lé à kubə.

---

† 21:20 21:20 Ja 13:25

Mango
Mango: Ta lə Lubə Kunmindı kı Sıgı (New
Testament)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mango

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 May 2025 from source
files dated 13 May 2025

96bdbd07-24d6-556c-9e7c-7269c72880cd